

51
240

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**HEYBELİADA'NIN FİZİKSEL GELİŞİM SÜRECİ
ve KORUNACAK MİMARLIK DEĞERLERİ ÇÖZÜMLEMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİMAR Ş.ZEYNEP BAŞAR

İstanbul - 1987

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
GENEL KİTAPLIĞI

Kot : R 151
Alındığı Yer : Fen Bil. Ens 240
Tarih : 11.12.1987
Fatura :
Fiatı : 3000 TL
Ayniyat No : 1/37
Kayıt No : 45209
UDC : 726
~~EC~~ : 378.242



* COMP.

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ



HEYBELİADA'NIN FİZİKSEL GELİŞİM SÜRECİ
VE KORUNACAK MİMARLIK DEĞERLERİ ÇÖZÜMLEMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MİMAR Ş.ZEYNEP BAŞAR

İstanbul - 1987

ÖNSÖZ

Tez çalışmamda konu olarak seçtiğim Heybeliada, kentin çok sevilen, yazlık yaşantının en canlı olduğu İstanbul adalarından biridir. Burası geleneksel Osmanlı konut mimarisinden sonra batının seçmeci üslubu ile inşa edilen yapıların yoğunlukta olduğu bir bölgedir.

Günümüze kadar mimarlık mirasını koruma çalışmaları -anıtlar dışında- genellikle geleneksel konut mimarisi üzerinde yoğunlaşmış, yapıları plastik bir olgu olarak dıştan değerlendiren "Seçmeci Mimarlık" az incelenmiştir. Ben özellikle Seçmeci Cephe Mimarisi üzerinde yoğunlaşan 19.YY sonu, 20.YY başı inşa edilmiş olan bu mimariyi incelemek istedim.

Heybeliada'da yapılan çalışmalarda; korunacak yapıların yoğun olduğu bölge Sit Alanı olarak tespit edildi, yapıların cephe mimarisi ve elemanları belli oranlarda devirlere bağlı kalınarak incelendi, sokak fasadı ve tek yapı cephe detay ölçeğine inilerek çalışma tamamlandı.

Bu çalışmamda önerileri ile beni yönlendiren tez yöneticisi hocam Sayın Yard.Doç.Dr.Neslihan Sönmez'e ve çalışmalarım sırasında eleştiri ve önerilerinden yararlandığım değerli hocalarım Sayın Prof.Turgut Övünç, Doç.Özden Süslü, Doç. İsmet Ağaryılmaz, Öğr.Gör.Lemi Merey, Öğr.Gör.Dr.Reha Günay ve Öğr.Gör.Nevzat İlhan'a teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET

İNGİLİZCE ÖZET (SUMMARY)

GİRİŞ

1. Çalışmanın Amacı	1
2. Kapsamı	2
3. Yöntemi	3
I.BÖLÜM- HEYBELİADA'NIN COĞRAFI VERİLERİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ	4
I.1. Coğrafi Yapısı	6
I.2. Tarihte Heybeliada	6
I.3. Yerleşimin Fiziksel Gelişimi	12
II.BÖLÜM- HEYBELİADA KENTSEL SİTİNİN VERİLERİ	16
II.1. Kentsel Sit Sınırlarının Belirlenmesi	24
II.2. Sit Sınırları İçindeki Yapıların Fiziksel Biçimlenişi	24
II.2.1. Yol ve Parsellere Göre Konumlama Özellikleri	25
II.2.2. İşlevleri	25
II.2.3. Kat Adetleri	26
II.2.4. Yapım Sistemleri	29
II.3. Sit Alanının Mekansal ve Çevresel Ügeleri	31
II.3.1. Korunacak Yapılar	33
II.3.1.1. Restore Edilmemiş Eski Yapılar/Bunlar İçin Söz Konusu Olan Tehlikeler	33
II.3.1.2. Restorasyon Geçirmiş Yapılar/Restorasyonların Eleştirisi	34
II.3.1.3. Değerlendirme: Mimari Değerlerine Göre Koruma Grupları	36
II.3.2. Yeni Yapılar	36
II.3.3. Ulaşım Alanları	36
II.3.3. Ulaşım Alanları	43
II.3.4. Yapılanmamış Alanlar	43
II.3.4.1. Düzenlenmiş Yeşil Alanlar	46
- Özel Bahçeler	47
- Kamuya Açık Yeşil Alanlar/Parklar	47
III.BÖLÜM- KORUNACAK YAPILARIN CEPHELERİNE AİT STRÜKTÜR VE BEZEME ÜGELERİNİN YAPISAL TASARIM VE BİÇİMSEL (ÜSLUP) ÖZELLİKLERİ	47
III.1. Ahşap Yapılarda Dış Cephe	49
III.1.1. Dış Duvarlar	52
III.1.1. Dış Duvarlar	52

	<u>Sayfa</u>
III.1.2. Çıkmalar	54
III.1.2.1. Kitle Biçimlenişinde Çıkma Düzeni	54
III.1.2.2. Taşıyıcı Sistemleri ve Bezeme Ügeleri	54
1. Döşeme Uzantısıyla Oluşturulan Çıkmalar	55
- Düz	
- Altı Bezemeli	
2. Konsollu Çıkmalar	55
3. Payandalı Çıkmalar	56
4. Dikmelerle Taşınan Çıkmalar	56
III.1.3. Çatılar	57
III.1.4. Kapılar	60
III.1.5. Pencereler	61
III.1.6. Balkonlar, Korkulukları	62
III.1.7. Başmaklar	63
III.1.8. Furuşlar	64
III.1.9. Festonlar	64
III.2. Kagir Yapılarda Dış Cepheler	64
III.2.1. Dış Duvarlar	64
III.2.2. Çıkmalar	66
III.2.2.1. Kitle Biçimlenişinde Çıkma Düzeni	66
III.2.2.2. Taşıyıcı Sistemleri ve Bezeme Ügeleri	66
1. Döşeme Uzantısıyla Oluşturulan Çıkmalar	66
2. Konsollu Çıkmalar	66
3. Dikmelerle Taşınan Çıkmalar	66
III.2.3. Çatılar	66
III.2.4. Balkonlar, Korkulukları	67
III.2.5. Furuşlar	67
IV.BÖLÜM- HEYBELİADA İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ	69
IV.1. Günümüze Dek Heybelida İçin Yapılmış Koruma-İmar Çalışmaları	69
IV.1.1. GEEAYK. Tarafından Saptanan Heybeliada'da Korunması Gerekli Dinî, Resmi ve Sivil Eserler	69
IV.1.2. Adalar Doğal ve Tarihi Sit Koruma ve Yeni Yapılaşma Kararları	72
IV.2. Heybeliada İçin Gerekli Görülen Koruma Önerileri	81
IV.2.1. Doğal Değerlerin Korunması	85
IV.2.2. Mimarlık Mirasının Korunması	86

	<u>Sayfa</u>
IV.2.3. Koruma Çalışmalarında Etkinliği Sağlamak İçin Diğer Öneriler	87
V.BÖLÜM- SONUÇ	89
NOTLAR	91
KAYNAKLAR	94
ÖZGEÇMİŞ	97

ÖZET

Yeni yapılaşmanın çığ gibi arttığı günümüzde; tarihsel değerli eski yapıları korumak, bunların gelecek nesillere ulaşmasını sağlamak günümüz insanının görevi olmuştur. Özellikle Heybeliada gibi karakteristik yapıları bir adada, İstanbul'un eski sayfiye ev ve köşkleri; bunları yıkıp, yerlerine birçok ailenin bir arada yaşayacağı konutları yapmaya hazır kişilerin ellerinden kurtarılıp, en kısa zamanda korumaya alınmalıdır. Korumaya yönelik yapılan bu çalışmada tarihsel değerli yapılar araştırılmıştır.

Çalışmanın amacı, kapsamı ve yöntemi Giriş Bölümünü oluşturmaktadır.

I.Bölümde Heybeliada'nın coğrafi yapısı ele alınarak; yüzölçümü, konumu, yüzey şekilleri, jeolojik yapısı, iklimi, bitki örtüsü, nüfusu, idari teşkilatı incelenmiştir. Tarihsel gelişimi ve bunlara bağlı olarak yerleşimin fiziksel gelişimi de incelenmiştir.

II.Bölümde Heybeliada'da tespit edilen sit alanı içindeki yapıların fiziksel biçimlenişleri; buna bağlı olarak yapıların yol ve parsellere göre konumlama özellikleri incelenmiş, sayısal sonuçlara varılmıştır. Ayrıca sit alanının mekansal ve çevresel öğeleri, yapılan saptama ve belgeleme çalışmalarına dayanılarak incelenmiş, bu çalışmanın sonucunda yapıların, mimari değerlerine göre koruma grupları verilmiştir. Bu bölümde ayrıca restorasyonların eleştirisi, çevreye uyumlu

ve uyumsuz yeni yapılar, ulaşım alanları ve araçları ile yapılanmamış alanlar ve yeşil alanlar da incelenmiştir.

III.Bölümde Heybeliada tarihsel sit bölgesindeki korunacak yapıların cephe mimarisindeki strüktür ve bezeme öğelerinin yapısal ve biçimsel üslup özellikleri, oluşturulan tablolar yardımıyla ve anlatımlarla incelenmiştir. Bu bölüm; çalışmanın çok uzun bir dönemini kapsayan, oldukça ağırlıklı 416 adet eski yapı üzerinde yapılan çalışmalar sonucu elde edilmiştir.

IV.Bölümde Heybeliada için günümüze dek yapılmış koruma-imar çalışmaları, tescilli yapıların listesi, GEEAYK tarafından geliştirilen Adalar doğal ve tarihi sit koruma kararları araştırılmış, yeni yapılaşma için oluşturulan kararlar ve koruma çalışmalarında etkinliği sağlamak için gereken öneriler yapılmıştır.

V.Bölümde ise yapılan araştırma sonuçlarına ait genel değerlendirmeler yapılmıştır.

SUMMARY

As everybody knows, nowadays, the new buildings are increasing rapidly. So our main duty must be to conserve our historical buildings from this rapid renewing for the coming generations. Especially we must save a very characteristic island as Heybeli from the men who are ready to pull down these old summer residences to build many storied apartment-houses. Historically valuable buildings are researched in this thesis.

The aim, the content and the method of the study formed the Introduction.

In the first part geographical formation with all its data, the historical and according to this the physical development of Heybeliada is examined.

In the second part the physical formations of the historical buildings and the conditions of these buildings according to the roads are researched and numerical results are gotten.

In addition to this, the residences that are in the conservation zone and their surroundings are investigated. At the end of this investigation, conservation groups are given to all the historical old buildings which are in the fixed zone. In addition to this the criticisms of the restorations are done. The adaptation of the new buildings

to the old region, the circulation and the planted (green) areas are researched.

GİRİŞ

İstanbul'un Anadolu yakasında Bostancı'dan Kartal'a kadar uzanan sahilin karşısındaki Kızıladalar'dan ikinci derecede büyük olan Heybeli, 19.YY'dan itibaren yabancıların, azınlıkların ve zengin Türklerin yazlık olarak seçtikleri bir yer olmuştur. Ayrıca Deniz Lisesi ve Sanatoryum Adanın işlekliğindeki önemli faktörlerdir. Bundan dolayı Kızıladalar içinde yaz-kış oturma oranının en fazla olanıdır.

Diğer Adalarda olduğu gibi Heybeliada'da Osmanlı İmparatorluğunun son yılları ile, Cumhuriyetin ilk yıllarında "Seçme-ci Mimari" diye nitelendirebileceğimiz üslupta yapılmış çok sayıda yapı vardır. Artık tüm insanlığın ortak malı sayılan bu tarihi değerleri özgün durumlarında korumak veya bilinçli restorasyon çalışmaları ile özgün durumda bırakmak bizlerin görevidir. Fakat bugüne kadar kişilerin, özellikle bu yapıların sahiplerinin isteksizlikleri, koruma bilincinde olmamaları, devletin ilgisizliği, eski eser sahiplerine destekleyici davranmaması, yapılan mimari restorasyonların bazılarındaki teknik bilgisizlikten dolayı hatalı çalışmalar bu güzel eserlerin kaybına yol açmaktadır. Oysa burası bir dönemin yaşantısını, ada bütünlüğü içinde en güzel şekilde verebilecek, belli bir karaktere sahip çok özel bir bölgedir.

Koruma çalışmalarının bu kriterler gözönüne alınarak yapılması gerekmektedir. Yapılan çalışmalar sırasında Ada halkının Heybeliada'yı çok sevdikleri, Adanın onlarda tutku hali-

ne geldiği gözlenmiştir. Bilinçsizce oluşturulan yeni yapılaşmanın artık Ada halkına da rahatsızlık verdiği, Adalarındaki kötü değişimden çok telaşlandıkları, koruma bilincinin ise gelişmeye başladığı gözlemler arasında yer almaktadır.

1. Çalışmanın Amacı

Geleneksel Türk Konut Mimarisinde, dönemin yaşam biçimine ve kültürüne paralel olarak; içe dönük yaşam tarzını gösteren iç avlunun var olduğu ve sofaların etrafına dizilen odalardan oluşan, dışarıya ancak kafes ve kepenk arkasından bakan içe dönük bir düzenleme hakimdir. Ancak Osmanlı İmparatorluğunun son devirlerinde batılılaşma eğilimlerine paralel olarak Avrupa'da uygulanan mimarlığın -geleneksel malzemeler kullanılarak- ülkemizde de geçerli olmağa başladığı görülmür. Memleketteki batılılaşma eğilimi yalnız yapıları değil, halkın yaşam tarzını da etkilemiş, dışa dönük bir yaşama geçilmiş, iç avlular yerine ön ve arka bahçeler, balkonlar oluşturulmuş, buralarda yaşanmaya başlanmıştır. Dışa dönük bu yaşam cephe süslemeciliğini de beraberinde getirmiş; kişiler evlerinin dış cephe mimarisine önem vermiş; bazen kagir yapılara benzer, cepheleri dantel gibi bezenmiş ahşap konutlar oluşturmaya başlamışlardır. Çevrede gittikçe azalmaya başlayan fakat görmeye alışmış olduğum, bana çok yakın gelen bu cephe mimarisini incelemek istedim. Heybeliada bu inceleme için çok uygun bir bölgeydi. Bu konuda yok denecek kadar az olan araştırma ve kaynaklara ufak bir katkıda bulunmak amacımı güçlendirdi.

2. Kapsamı

Çeşitli nedenlerle gün geçtikçe sayıları azalan tarihsel değere sahip yapıların; bilimsel yöntemlerle yapılan saptama ve belgeleme çalışmaları, bunların gelecek kuşaklara aktarılması kadar, kültür varlığımızın ortaya konması açısından da çok önemlidir.

Heybeliada'da yapılan bu çalışma, sürenin kısıtlı olması nedeniyle ancak tarihsel değerli yapıların yoğun olduğu sit alanı içinde gerçekleştirilebilmiştir. Bu bölgenin dışında kalan; gecekondular, yeni yapılar ve yeşil alanlar arasındaki tek tük korunmaya değer eski yapıların ise tek yapı olarak korunmasına karar verilmiştir (Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın köşkü bunların arasındadır).

Bu çalışma yapıların cephe mimarisi/bezemeleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Çünkü Buradaki Yapıların Geleneksel Osmanlı Konut Mimarisi gibi planimetrik özellikleri yoktur. Ayrıca Ada, yazlık yaşam bölgesi olduğundan konut içi çalışmalar ancak yaz dönemi içinde yapılabilir. Yaz döneminde de ancak sit sınırı içindeki 874 yapının saptama-belgeleme çalışması yapılmış; saptanan 416 adet korunması gerekli yapının cephe mimarileri incelenmiştir. Bir yılı aşan bu çalışmada planlamaya çok yüzeysel olarak girilseydi bile, cephe mimarisi çalışmaları sağlıklı olmayacaktı. Adanın hemen hemen tüm yerleşim bölgesi içinde çalışmak, Ada karakterini bir bütün içinde verme endişesinden kaynaklanmıştır.

Heybeliada için bir Koruma Yönetmeliği geliştirmek yerine genel önerilerde bulunulmuştur. Nedeni ise korunması gerekli eski yapıların sayısal fazlalığı ve herbirinin özel bir duruma sahip olmasıdır. Yeni yapılar için de yönetmelik geliştirilmemiş, insan ve yapı yoğunluğunu sabitleştirmek amacıyla yeni yapılaşmaya izin verilmemesi uygun görülmüştür.

3. Yöntemi

19.YY sonu 20.YY başında geleneksel malzeme ve batı anlayışının beraber kullanımı ile inşa edilmiş bu yapıların, kısmen iyi korunabilmiş olanlarının bulunduğu Heybeliada'da yapılan çalışma dört aşamalıdır.

Çalışmanın ilk aşamasında 1986 yılı Nisan-Ağustos ayları arasında 1/1000 ölçekli haritalarla alan çalışmaları yapıldı. Bunun sonucu olarak sit sınırları belirlendi. Sit alanı içinde araştırma konusu olan 874 adet yapıdan 416 adetinin korunması gerekli yapı olduğu saptandı.

Çalışmanın ikinci aşamasında korunacak 416 yapının cepheleri ve cephe detayları fotoğraflarla belgelendi, her yapı için ayrı formlar hazırlandı, her yapının cephesinde 11 değişik strüktür ve bezeme ögesi araştırıldı, farklı olanların çizimleri yapıldı. Daha sonra bu elemanların yapısal ve biçimsel özelliklerini gösteren tablolar oluşturuldu.

Üçüncü aşamada ise bir sokak koruma çalışması yapıldı. Değişik örneklerin -bitişik düzen, ayrık düzen, korunması gerek-

li ahşap, kagir yapılar, yeni yapılar- birarada olduğu bir yer seçildi. Vaziyet planı, cephe rölöveleri ve koruma önerileri yapıldı. Daha sonra ise korunması gerekli bir ahşap yapının ve cephe önerisi verilen yeni bir yapının 1:20 ölçeğinde sistem detayları yapıldı. Öneri sistem detayı çizilirken önceden oluşturulmuş detay tablolarından yararlanıldı. Bütün bu çalışmalar sırasında bir taraftan da Adanın coğrafi, tarihsel ve fiziksel gelişimi için yayın taramaları yapılarak bilgi birikimi oluşturuldu.

I.BÖLÜM- HEYBELİADA'NIN COĞRAFI VERİLERİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ

I.1. Coğrafi Yapısı

10,8 km² yüzölçümü olan Adalar¹; Marmara'nın Anadolu yakasında, Bostancı'dan Kartal'a kadar uzanan sahilin karşısına dizilmiş 9 adadan oluşurlar. Anılan sahilin tam karşısında Kınalıada (Proti), Burgazadası (Antigone-Boghoz), Kaşıkadası (Pyta), Heybeliada (Halki), Büyükada (Prinkipo), Tavşanadası (Robito I) ve Sedefadası (Niandria veya Robito II) bulunur. Bunların daha açığında ise ikinci kümeyi oluşturan Hayırsızadalar (Sivriada ve Yassıada) yer alır².

Yukarıda sayılan adaların tümüne birden tarih boyunca çeşitli isimler verilmiştir. Verilen ilk isimlerden biri, "devler" anlamına gelen Yunanlılar tarafından takılmış "Demotizi" dir. Bizanslılar devrinde ise üzerlerindeki kilise ve manastırların çokluğu nedeni ile "Papaz Adaları" anlamına gelen "Papadonisia" denmiş, daha sonraları Prens ve Prenselerin sürgün yeri olmasından dolayı "Prens Adaları/İles de Princes" adını almışlardır³. Tarih boyunca bu adalara çeşitli isimler verilmeye devam edilmiş, deniz üzerindeki dağılışlarından dolayı "Halka Adaları" diye çağırılmış ve son olarak da kırmızımsı topraklarından dolayı "Kızıladalar" denilmiştir⁴.

Kızıl Takımadalar grubunun ikinci derecede büyük ve önemlisi olan Heybeliada'nın dünyadaki konumu, Ruhban Okulu üzerinden

geçirilmiş olan enlem ve boylam derecelerine göre;

40°50'11" Kuzey Enlemi

29°05'54" Doğu Boylamı olarak belirlenir⁵.

Heybeliada'nın doğusunda Büyükada, batısında Burgaz Adası vardır. Galata Köprüsüne 19 km (10,2 mil), Anadolu Yakasına /Dragos Tepesinin güneybatı sahiline 5 km (2,5 mil) uzaklıktadır⁶. Burgaz Adası ile Heybeliada arasında 700 metrelik bir boğaz bulunmaktadır⁷. Heybeliada'nın kuzeydoğu-güneybatı yönündeki uzunluğu 1375 metre, yüzölçümü ise 2.35 km²'dir⁸.

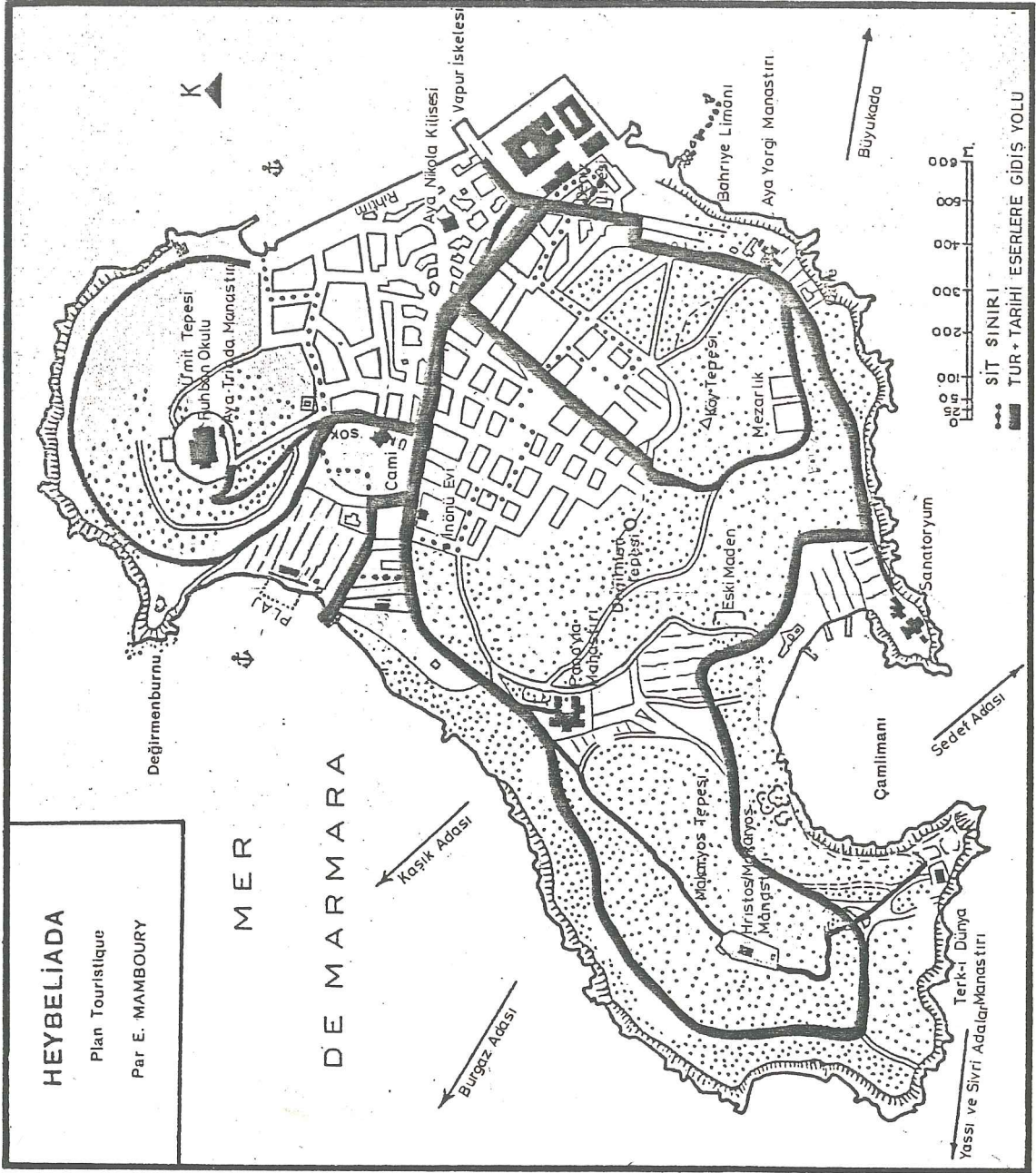
Heybeliada; Ümit, Değirmen, Köy ve Manastır tepeleri denilen 4 tepeden oluşur. Adanın en yüksek tepesi 138 metre yüksekliğinde olan Değirmen Tepesidir. Değirmen Tepesinin devamı gibi görünen ve üstünde bir taş ocağı bulunan tepeye de "Taş Ocağı Tepesi" veya Köy Tepesi adı verilir⁹. Köy Tepesi 120 m. yüksekliğindedir. Bu 2 tepe birbirine çok yakın olduğundan tek bir tepe gibi görünür ve birçok kitapta tek bir tepe olarak geçmektedir¹⁰. Manastır (Makarios) Tepesi, üzerindeki manastırdan dolayı bu ismi almıştır; 105 m. yüksekliğinde olup Adanın, Burgaz Adasına bakan yönündedir. Ümit Tepesi ise Adanın kuzeyinde, üzerinde Papaz Okulu olan 80 m. yüksekliğinde bir tepedir. Değirmen Tepesi ve Ümit Tepesi adaya bir "Heybe" görünümünü kazandırırılar. Adaya Türkler tarafından Heybeliada ismi verilmesi bu nedendendir".

Tepeler arasında 3 tane vadi oluşu bulunur. Bunlardan en önemlisi kuzey ve güneydoğudaki tepeler arasında bulunan ve

üzerinde Heybeliada yerleşim merkezinin kurulu olduğu vadi-
dir. İkincisi ise güneybatıdaki tepe ile güneydoğudaki tepe
arasındadır ve burada tabii bir liman bulunur. Çamlımanı
adı verilen bu liman lodos'tan başka bütün rüzgarlara kapa-
lıdır¹². Aristoteles'e göre antik devirlerde Çamlımanında
işletilen bakır madeninden dolayı Adaya "Halki" denilmiş-
tir¹³. Adada bundan başka üç liman daha bulunmaktadır. Bun-
lardan ilki Heybeliada'nın Büyükada'ya bakan yönündeki Bah-
riye Limanı, ikincisi rıhtımın batı yönündeki Mendirek,
üçüncüsü ise Değirmen Burnu Koyu'dur¹⁴ (Bkz. E.Mamboury'nin
Haritası).

Adanın kuzey ve kuzeydoğusunda 100-150 metreden sonra 8-17
kulaçlık derinleşme vardır, güney kıyılarda ise 15-20 met-
reden sonra 25 kulaçlık derinlik görülmektedir. Kocaeli ya-
rımadası ile Adalar arasında ise derinlik 32-35 metreyi geç-
mez. Buna dayanarak bazı yazarlar "deniz seviyesinde 35 met-
relik bir alçalma olursa, Adaların Kocaeli'ne bağlanacağı-
nı¹⁵" ileri sürmektedirler.

Heybeliada bulunduğu konumdan dolayı Marmara Bölgesi iklim
özelliklerine sahiptir. İklimsel yapısı için "yazın sıcak
ve kurak, kışın ılık ve yağışlı¹⁶" gibi bir genelleme yapı-
labilir. Heybeliada ötedenberi havasının güzelliği ile tanı-
nır. Bundan dolayı tarih boyunca Heybeliada inzivaya çekil-
mek isteyenlerin tercih ettiği, 1924'de Sanatoryum'un kurul-
ması¹⁷ ile veremli hastaların buranın güzel havası ile iyi-
leştiği bir yer olmuştur.



E.Mamboury tarafından hazırlanmış Heybeliada haritası.

Heybeliada'da hakim rüzgar kuzeydoğudan esen poyrazdır. Her men her mevsimde eser. Şubat-Mart aylarında güneybatıdan esen lodos, hakim rüzgar haline geçer. Kasım-Aralık aylarında ise keşişleme denilen kuzeybatı rüzgarları ve yine lodos eser¹⁸.

Yağışlar yağmur şeklinde görülür, yıllık yağmur ortalaması 30 gündür. Kar şeklindeki yağışlar ise ortalama 5-10 gündür¹⁹.

Heybeliada'da su yoktur, bazı kuyular açılmıştır ancak bunlar verimsizdir²⁰. Faydalanılan su Ayazma'lardan ve su tankerleri ile İstanbul'dan su iskelesine gelmekte; kıyıdaki su depolarına boşaltılıp buradan motorla Sanatoryumun ilerisindeki büyük su deposuna pompalanıp, orada birikmekte ve buradan borularla bütün adaya dağılmaktadır. Yakında deniz dibine döşenecek borularla terkos suyunun İstanbul'dan Ada'ya direkt bağlanacağı söylenmektedir²¹.

Heybeliada'da bitki örtüsü; Akdeniz ikliminin en karakteristik bitki topluluğu olan makiler ve çam ormanlarıdır. Çam ormanları devlet tarafından koruma altına alınmıştır. Makiler ise halk arasında fundalık olarak bilinir. Çiçekli makilerin en güzeli katırtırnağıdır. Adadaki makilerin karakteristik olanlarından birisi de kocayemişlerdir. Ayrıca yabani ardiç, yabani zeytin, yabani hanımeli, lavanta, kekik, ardiç, mersin, çitlenbik, rozmari, herdemtaze yetişir. Ada iklimi incir yetiştirmeye de uygundur. Eskiden plaj ile cami

arasındaki bölge üzüm bağları ile örtülüymüş²².

Adaların nüfusunda 19.YY'ın başından itibaren artış görülmüştür. Adalara yazlık olarak ilk gelenler 18.YY sonunda Fransız'lardır. S.Vizandios 1816'da Adaların yerli halkını toplam 1200 kişi olarak göstermiştir. Yarım yüzyıl sonra 1865'de Kleantimos ve H.Papadopulos bunu 6000'e çıkarıyorlar. 1900 sıralarında resmi istatistiklerde Adalarda kişinin 12.000 kişinin oturduğu yazın ise bu nüfusun bir misli çoğaldığı görülmektedir. 1935 istatistiğinde yerli Adalıların nüfusu 16.814'ü buluyor²³. 1955'de ise Adalarda km²'ye 1.510 kişinin düştüğü görülüyor²⁴. 1927-1985 yılları arasındaki Heybeliada nüfusu aşağıdaki tabloda verilmiştir²⁵.

<u>Yıl</u>	<u>Toplam Nüfus</u>
1927	4960
1935	6778
1940	4375
1945	4213
1950	6200
1955	6700
1960	8716
1965	7049
1970	7936
1975	5764
1980	7244
1985	5636

Yukarıda belirtilen rakamlar Heybeliada'nın kış nüfusedir. Günümüzde Adanın yazlık nüfusu bu sayıların 5-6 katına çıkmaktadır. Hatta yaz aylarında nüfus yoğunluğu hafta arası günlerle, hafta sonları ve bayramlar arasında değişiklikler gösterir, artar. Heybeliada'da yaşayan azınlıkların sayısı son yıllarda oldukça azalmıştır. 1980 yılında 7244 olan nüfusun 1985'de 5636 olmasının nedeni ise Deniz Harp Okulu'nun Tuzla'ya gitmesidir. Askeri öğrencilerin, öğretmen ve ailelerinin de Tuzla'ya taşınması ile nüfusda yaklaşık 2000 kişilik düşüş olmuştur.

Heybeliada, İstanbul iline bağlı olan Adalar ilçesine bağlıdır. İlçe merkezi Büyükada'dadır. Heybeliada tek bir mahalledir ve mahalle muhtarı idari teşkilatın başındadır. Adada yönetimle ilgili Emniyet Başkomiserliği de bulunmaktadır. İdari ve Adli yönetim Büyükada'da bulunmaktadır.

I.2. Tarihte Heybeliada

Tarihin ilk çağlarında Adalarla ilgili önemli bir olaya pek rastlanmamaktadır. Adalar tarihinde ilk bilinen olay Makedonya Kralı Büyük İskender'in komutanlarından Antigonos'un oğlu Dimitros Poliorkites'in M.Ö. 311'de Çanakkale ve İstanbul boğazlarını Lisimakhos ve Kasandros'a karşı kurtarma harekâtına giriştikten sonra M.Ö. 298'de babasının adına ve anısına Burgazada'da bir kale inşa ettirmesi ve buraya Antigoni adını vermesidir²⁶. Sürgün yaşamı ile tarihte yer alan Adalara ilk sürgün ise M.S. 333'de İmparator Konstan-

tin'in emri ile Ermeni Piskoposu I.Narses'tir. Bu devirde Adalarda basit tarlalar, balıkçı, kayıkçı kulübeleri vardır²⁷. İmparator II.Justinus (565-578) 569'da Büyükada'da bir saray ve manastır inşa ettirmiştir. İşte Adaların Bizans tarihinde yer almaları bu olaydan sonra başlar.

Heybeliada'daki ilk manastır 809'da Papaz Dağında kurulan Aya Triada Manastırı'dır. 820'de eski kraliçe Teodosie ve oğlu Vasilde bu manastıra sürülmüşlerdir. Heybeliada'nın bilinen ilk önemli sürgünü budur. Manastırlarda sürgünlerden başka dünyadan elini eteğini çekmiş olan "Tarik-i Dünyalar" çile doldurmakta ve manastır çevresindeki arazide tarımla uğraşmaktaydılar. Özellikle bahçe bitkileri, üzüm ve buğday yetiştiriyorlardı²⁸. Erzak açısından çok zengin olan Adalar tarih boyunca birçok kez yağmalanmışlardır. Önce 18 Haziran 960'da Rus Kazak korsanları Adaları yağmalamışlar, daha sonra 1182'de Haçlılar İstanbul'a saldırınca Adalar'daki manastırlar yağmalanmıştır²⁹.

1202-1204'deki IV.Haçlı seferi sırasında Venedik Dükü Dandola'nın Latinlere ikmal için Adaları tavsiye etmesi üzerine Latinler buraları yağmalamıştır. 1302'de de Eyribozlu ve Giritli korsanların hücumuna uğrayıp yağma edilmişlerdir³⁰. 1412'de Yassıada önünde Musa Çelebi ile Manuel Paleks Olegos arasında bir deniz savaşı olmuştur. 1431'de Heybeliada'nın ikinci önemli manastırı olan Panayia Kamaroyatisa, Saint Jean Baptist adına kurulmuştur³¹. 17 Nisan 1453'de ise Adalar Osmanlılar tarafından, Baltaoğlu Süleyman Bey yönetimin-

de fethedilmişlerdir³². Fetihten sonra Adalardaki manastırlar boşaltıldı, Adalıların bir çoğu İstanbul'a, çevre köy ve kasabalara yerleştirildiler³³.

1562'de İstanbul'da çıkan Veba salgınından dolayı Hristiyan zenginleri Heybeliada'daki manastırlara sığındılar. Özellikle Aya Triada dikkatleri çekti. Böylece Heybeliada'nın iklimi, güzelliği, İstanbul'lu zenginlerce keşfedilmiş oldu. Ardından 1597'de İngiltere'nin İstanbul elçisi Sir Edward Burton hastalanınca, sağlığına kavuşması için Heybeliada'ya gönderildi. 1598 yılında yaşamını yitiren elçi Panayia manastırında ölüp oraya gömülmüştür³⁴. 1624 yılında Rus Kazakları Aya Triada kilise ve manastırını yağmaladılar. 1641 yılında ise Evliya Çelebi uzun yıllar sürecektir seyahatine başladığında gemisi önce Heybeliada'ya uğradı ve Evliya Çelebi ünlü seyahatnamesinde burası için "Heybeliada İstanbul'a 18 mil uzaklıktadır. Çevresi 9 mildir. Mamur ve bakımlıdır. Bir manastırı vardır. Yılda bir kere Rumlar kayıklarla gelecek ziyaret ederler. Ada halkının hepsi zengin Rum reisleridir, Ab-ı hayat gibi suyu³⁵ ve gönül açıcı bağları vardır, İdarecileri Bostancıbaşı ile Yeniçeri Yasakcısıdır³⁶" gibi bilgiler vermektedir.

1673'de ise Padişah'ın tercümanı Fener Beylerinden Panayatos Nikosyos'un cenazesi Heybeliada'ya geldi ve Panayia Manastırına gömüldü. 1750'de Kadıköy Metropolü III.Yuanikos Karacas, Aya Yorgi Manastırını kendisine bağladı. Daha sonra Patrik seçilen Karacas görevini kötüye kullandığı gerekçesi

ile Aynoros'a sürüldü, 4 yıl sonra İstanbul'a dönerek Heybeliada'daki Aya Yorgi Manastırına kapandı ve Patrikhaneye kızdığı için burayı Kudüs Patrikhanesine bağladı. Daha sonraları Karacas bugünkü Bahriye Okulunun bulunduğu yere büyük bir köşk yaptırdı. Ölünce köşk sahipsiz kaldı ve III.Selim devrinde Bahriye'deki yenilik hareketleri sırasında, sahipsiz Karacas Köşküne Bahriye Mektebi taşındı³⁷.

Adalara ilk vapur 1846'da işlemeğe başladı. "Hazine-i Hassa Vapurları İdaresi" adı altındaki bu işletmenin bir vapuru sabah Büyükada'dan kalkar, tüm Adalara uğrar, akşam vakti de dönerdi. 1861'de idarenin ismi "Fevaidi Osmaniye" oldu. 1875'de ise "İdare-i Aziziye", bu da 1876'da "İdare-i Maksus'a" olarak değiştirildi. 1912'de "Seyri Sefain" adı altındaki işletme Deniz Yolları İdaresinin ve Denizcilik Bankası Liman İşletmesinin temel taşıdır³⁸.

Adaları 18.YY sonlarında yazlık olarak kullanan ilk yabancılar Fransızlar olmuştur. O zaman ise Adalara, Tophane'den kalkıp Büyükada'ya, Heybeliada'ya ve diğer Adalara uğrayan Pazar kayıkları ile 3 saatte gelinirdi. 1857-1862 yılları arasında Heybeliada'da büyük köşk ve oteller kurulmaya başlandı.

1861'de merkezi Büyükada'da olan Adalar Belediye Örgütü kuruldu. 1908'de Meşrutiyetin ilanından sonra Abbas Paşa Heybeliada'ya gelmiş ve ünlü sökülür, takılır köşkünü yaptırmıştır. 1914'de I.Dünya Savaşı Heybeliada'ya yokluk getir-

miştir. 1915'de esir İngiliz generali Townsend Heybeliada'ya sürgün edilmiştir. 1918'de I.Dünya Savaşı bitip İstanbul işgal edilince Heybeliada'ya da işgal kuvvetleri geldi. 1919'da Beyaz Ruslar Adaya gelmeye başladılar. İstanbul'un kurtuluşu ile Heybeliada'da huzurlu dönem başladı. 1924'de Sanatoryum açıldı. 1941 yılında Refah Faciası oldu ve bundan dolayı İsmet Paşa Caddesine Refah Şehitleri Caddesi denildi. 1945'de Musevi Havrası açıldı ve böylece Museviler adaya daha sık gelmeye başladılar³⁹.

1950'lerden sonra Adada betonarme karkas yapılar çoğalmaya başlamıştır. Bunlardan birçoğu Ada'nın eski karakterine kitile ve cephe olarak uyum sağlamayan bilinçsizce yapılmış binalardır⁴⁰.

I.3. Yerleşimin Fiziksel Gelişimi

Heybeliada'da yaşam oldukça eskiye dayanmaktadır. Aristoteles eserlerinde Heybeliada'da işletilen kıymetli bakırdan bahsetmektedir⁴¹. Buna dayanılarak M.Ö. 4.YY'da burada yaşam olduğu araştırmacılar tarafından tahmin edilmektedir⁴². Heybeliada'nın ilk ismi Demosisos'tur ve Aristoteles'de Heybeliada'dan "Demonisos Halkos"⁴³ olarak bahsetmektedir. Kalke-don'lu Demonisos, Ada'daki bakır madenini ilk işleten kişi olduğu için Ada bu kişinin ismi ile anılıyordu. Aristoteles ayrıca "bakırın en iyi cevheri olduğunu, madenin kazısının deniz kenarına kadar geldiğini, çıkarılan bakırın altına eşdeğer olduğunu, ayrıca bu madenden (Kalirion) isimli bir göz

merhemi yapıldığını, bundan başka Ada'da demir cevherinin de olduğunu söylemiştir⁴⁴. Bu bakır Çamlımanı'ndaki mağaralardan ve deniz dibinden çıkarılmakta idi⁴⁵. Adanın en çok bilinen ve kullanılmış ismi "Halki'dir". Halki, Latince "Bakır" anlamına gelen "Halkos'dan" gelmektedir.

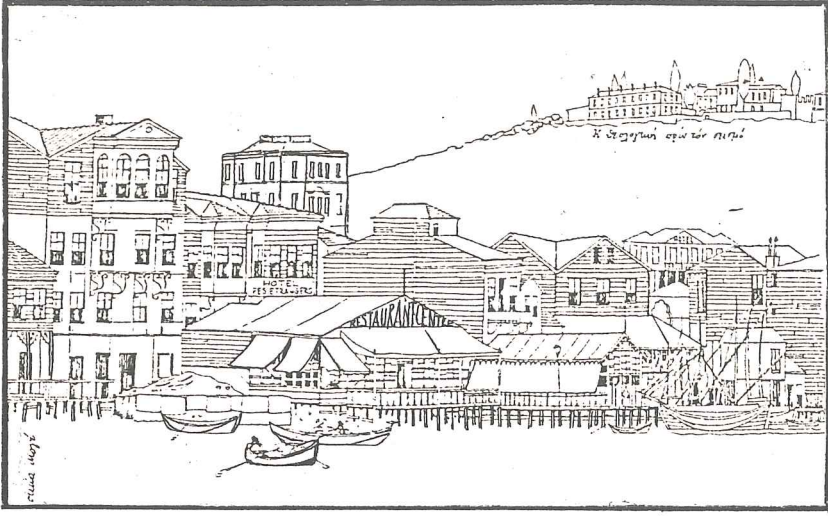
Heybeliada'da ilk yerleşim kıyı bölgesinde olmuştur. Buraya Ege Denizindeki Andros Adasından gelenler yerleşmiş ve balıkçılıkla uğraşmışlardır. Buraya o zamanlar Andriya mahallesi deniliyordu⁴⁶. Böylece Adaya ilk yerleşenler Yunanlılar olmuş, daha sonra Bizans İmparatorluğu devrinde bugün de görülebilen kilise ve manastırlar yapılmış; din adamları, Bizans İmparatorluğunun ileri gelenleri, zenginler buraya ilgi göstermiş ve Adayı dinlenme ve sayfiye yeri haline getirmişlerdir. İstanbul'un fethi sırasında Osmanlı İmparatorluğu'nun idaresi altına girmiş; Adadaki Rum nüfusunun fazlalığından dolayı Türkler buraya pek ilgi göstermemişlerdir. Ancak ilerki yıllarda Deniz Harp Okulunun kurulması ve Sanatoryum'un açılışı ile Adadaki Türk nüfus fazlalaşmıştır. Yukarıda bahsedildiği gibi Ada'da ilk yerleşim kıyı bölgesinde bugünkü Aya Nikola Kilisesi civarında olmuştur. Bunun nedeni bu bölgenin bir vadi ağzı, ayrıca yerleşmeye elverişli; hafif meyilli genellikle düz, geniş bir alan olması ve Anadolu sahiline bakmasıdır. Buranın ilk yerleşim alanı olduğu buradaki yapıların sıkışıklığından, yolların darlık ve karmaşasından anlaşılır. Aya Nikola Kilisesi bugünkü yerinde idi fakat önünde cadde yerine deniz vardı. Eskiden rıhtım yoktu

birçok yapı deniz üzerinde idi⁴⁷ (Bkz. Çizim 1, Resim 1). Sahilden içerilere doğru girildiğinde ise tek veya iki katlı evlerden oluşan bir köy vardı. Bu köy zamanla gelişip şimdiki caminin olduğu yere doğru ilerledi. Bu bölgeye "Anbela" denirdi. Üzüm bağları, bahçeler vardı. Ayrıca burası Adanın eğlence yeri idi, gazino ve lokantalar da bulunurdu⁴⁸. Sahile yakın bir yerde eski Kalkavanzade'nin oteli'nin aşağı kısmında, bugünkü Orhan Sokağının başındaki meydanın ortasındaki kuyudan dolayı buraya "Glifa/Kuyu" denirdi. 1900 yılına kadar mevcut olan bu bölge çarşısı yangınında yanmıştır⁴⁹.

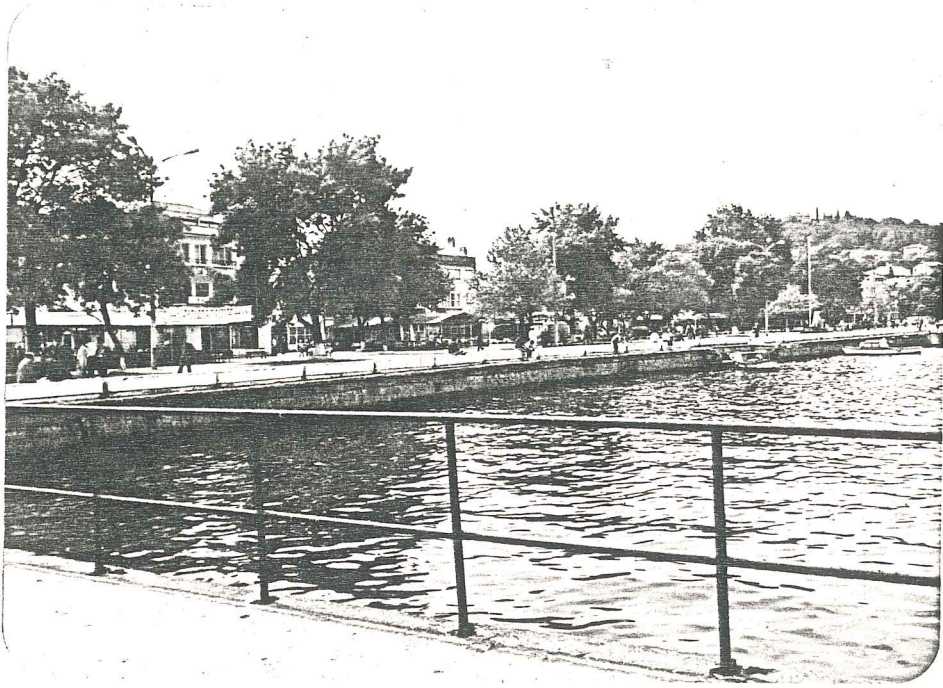
1800 yılında Karacas'ın sahildeki köşkü "Levent Kışlasına" dönüştürülünce buraya personel için iki sıralı, bahçeli, ahşap lojmanlar yapıldı. Çevredeki ahşap köşklere ise Bahriyeliler oturmaya başladı. Şimdilerde ise burada subay ve subay ailelerinin yaşadıkları betonarme karkas lojmanlar vardır.

Bugünkü Lozan Zaferi ve Refah Şehitleri Caddesinin üst kısmına ise Yukarı Mahalle denilirdi. Burada bahçe içinde köşkler vardı. Yukarı Mahallenin üstünde çayırı, daha sonra ise Tepe Mahallesi vardı. Tepe Mahallesinde üç büyük ev vardı. Bunun dışındakiler ise küçük ve mütevazı evlerdi⁵⁰. Bugün buralarda ve biraz daha yukarılarda gecekondular bulunmaktadır. Bu bölge sit sınırlarının dışında bırakılmıştır.

Tepe Mahallesi'nden Burgaz Adası yönüne gidilince Değirmen'e varılır, bu Değirmeni eskiden keşişler hububatı un haline



Çizim 1. 1890 yılında Heybeliada Rıhtımını ve sahildeki yapıları gösteren çizim (Dr.Milas'ın kitabından).



Resim 1. Heybeliada Rıhtımının bugünkü durumu, yapıların tümü sahilden içeride kalmış.

getirmek için kullanırlar, boş kaldığı zamanlarda da kiraya verirlerdi⁵¹.

Heybeliada'daki yerleşimin fiziksel gelişiminde büyük rolü olan, Adayı; sosyal, kültürel ve tarihi yönden etkileyen tarihi eserleri de gözden geçirmeliyiz.

1. Aya Triada/La Trinite Manastırı

Halen bu manastır Ruhban Okulu olarak kullanılmakta, okulun bahçesinde uzaktan bakıldığında görülmeyen küçük bir kilise de bulunmaktadır. Manastır 9.YY'da İstanbul Patriği Photios tarafından yaptırılmıştır. Daha sonra 860'da Rusya'dan gelen Kazak korsanları tarafından tahrip edilmiş, harabe haline gelmiştir. 862 yılında ise Patrik Photios tarafından adeta yeniden yaptırılmıştır. 1268-1278 yılları arasında Patrik İosif ve Katerina Manastır Kütüphanesini zenginleştirmişlerdir⁵². 1565'de ise İstanbul Patriği III.Mitrofan burası ile ilgilenmiş, kütüphanesini zenginleştirmiştir. 1572'de düzenlenmiş olan Kütüphane Kataloğu Paris Merkez Kütüphane'sindedir⁵³. O günden günümüze 7000 kadar ciltli eser kalmış, bunlar bugün Ruhban Okulunda bulunmaktadır⁵⁴. 1629'da bu Manastıra Sosipolis Manastırından sürgün edilmiş rahipler de gelip yerleşmişler ve kütüphanesi bunların kitapları ile de daha zengin hale gelmiştir⁵⁵.

2. Panayia Manastırı ve Kilisesi

Kemerli manastır da denir. Değirmen Tepesiyle, Makarios Tepesinin boyun noktasında, bugünkü Deniz Lisesinin bulunduğu yerdedir. Burayı Heybeli halkı "Telsiz Mektebi" diye anmaktadır.

1431 yılında Saint Jean Baptist adına kurulan bu manastır ahşap bir bina idi ve haç şeklinde bir kilisesi vardı. Kiliseyi Bizans İmparatoru VII.Y.Paleologos üçüncü karısı Maria Komnini adına yaptırmıştır (1440-1450). Kiliseye Meryem Ana anlamına gelen Panayia denmiş ve bundan dolayı Manastır'a da Panayia denmeye başlanmıştır. 1672 yılında çıkan bir yangın sonucu tüm manastır yandı, yalnızca kilise ayakta kaldı ve meşhur Devlet Tercümanı Panaitakis tarafından restore edildi⁵⁶. Mezarı manastırın bahçesindedir. Fener Beylerinden Aleksandr Spilandis 1797'de manastırı yeniden ihya etti ve buraya okul binası yapılmaya başlandı. Manastır ve kilise inşa edilen okulun avlusunun içinde kaldı. 1831'de burada Rum Yüksek Ticaret Okulu açıldı⁵⁷. 1906'da bu bina Rumlardan alınmış "Yeni Çarkçı Mektebi" haline gelmiştir. 1918'de Damat Ferit Paşa kabinesi tekrar bu binayı Rumlara vermiştir. 1942 yılında ise Rumlardan alınmış ve Deniz Harp Okulu'nun "Makine Sınıf Okulu'na" verilmiştir⁵⁸. 1598 yılında ölen İngiliz Elçisi Edward Barton'un mezarı buradadır⁵⁹.

3. Aya Yorgi/Saint Georges Manastır ve Kilisesi

Heybeliada'nın Büyükada'ya bakan kısmında yüksek kayalar üzerinde eski ve güzel bir manastırdır. Yüksekte bulunması nedeniyle "Uçurum Manastır" da denmektedir. İstanbul'un fethinden önce bu manastırın yerinde Aya Yorgi'ye adanmış başka bir manastır vardı. Bugünkü manastır ise İstanbul'un fethinden sonra inşa edilmiştir⁶⁰. Manastır önceleri İstanbul Patrikhanesine bağlı idi. Daha sonra Kadıköy Metropolü III.Yuanikos Karacas 1750'de manastırını kendisine bağlamıştır. Bugün görülen binalar 1758'de inşa edilmiş binalardır.

4. Aya Nikola Kilisesi

Yapıldığı devirde deniz kıyısında olan bu kilise rihtımın dolması ile şimdi çarşı içindedir. Yapılış tarihi kesin olarak bilinmemektedir. İlk yerleşim bölgesinde olan bu kilise o devirde köyün cemaat kilisesiymiş⁶¹. Kilise şimdiki haline 1857'de getirilmiş ve balıkçıların koruyucusu Aya Nikola'ya adanmıştır⁶².

5. Hritos (Transfigürasyon) Makarios Manastır

Makarios tepesindedir. Bahçesinde her tür çiçek yetişmektedir, incir ağaçları da vardır. Manastırın küçük bir kilisesi vardır. Şu anda terkedilmiş durumda olan bu manastır Arsenios Manastırına bağlıdır⁶³.

6. Terki Dünya Manastırı/Arsenios Manastırı ve Aya Spridon Kilisesi

Çamlımanında Sanatoryum'un karşısındaki burunda bulunan bu manastırda dünyadan elini eteğini çekmiş keşişler (Tarik-i Dünyalar) oturduğu için halk, "Tarik-i Dünya" terimini bozarak Terki Dünya demiştir. 1868'de Arsenios tarafından kurulmuştur. 1894 depreminden sonra yeniden inşa edilmiştir. Arsenios'un mezarı kilisededir. Manastır 1906'da Fener Patrikhanesine bağlanmıştır⁶⁴.

Aya Paraskavi Ayazması - Aya Nikola Kilisesinin karşısındaki Ergen Çıkmazındadır.

Ayia Effemia Ayazması - Aya Yorgi Manastırının üstünde bulunduğu tepenin dibinde, dik yarın içine oyulmuş, denizle aynı yüzeyde, suyu bol olan, Adalıların "Ayazma" dedikleri sudur.

Ayios Nikitas Ayazması - Bahriye Okulunun içindedir.

II.BÖLÜM- HEYBELİADA KENTSEL SİTİNİN VERİLERİ

II.1. Kentsel Sit Sınırlarının Belirlenmesi

Heybeliada'da yapılan tespit çalışmaları sonucu korunması gerekli yapıların yoğunlukta olduğu bölge Kentsel Sit Alanı kabul edilip, sınırları oluşturulmuştur.

Sitin doğu sınırı Marmara Denizidir, böylelikle doğal olarak belirlenmiştir. Kıyı kısmının kuzeyi Zeybek Sokak'la sınırlanmıştır. Bu sınırdan kuzey yönüne gidildikçe korunması gerekli hiçbir yapıya rastlanmamaktadır. Sit Alanının güneydoğu sınırını ise Deniz Lisesi, Deniz Kuvvetleri Lojmanları ve bunlara bağlı yapılar oluşturmaktadır. Askeri Bölge içinde bulunan Rum Yetimhanesi, bu yetimhane avlusundaki eski kilise, Ayia Effemiye Ayazması gibi yapılar, tarihi bir değere sahip oldukları halde; askeri bölgede araştırma yapılmadığından, bu bölge sit sınırları içine alınamamıştır. Gemici Kaynağı Sokak, Bahriyeli İrfan Adalı Sokak, Burak Reis Sokağı başlangıcı, Bayrı Sokak, Turgut Reis Sokağı, Demirtaş Sokak, Akçakoca Sokak, Çiçekli Dağ Sokağı sit alanının güneybatı ve batı sınırını oluşturur. Adanın bu kısmında sınırlar dışında kalan bölge ise Köy Tepesi ve Değirmen Tepe-sinde bulunan Orman Sahasına kadar gecekondü bölgesidir. Sit sınırı Çiçekli Dağ Sokak ile Refah Şehitleri Caddesine ulaşır. buradan Halki Palas Oteli'nden başlayıp, Refah Şehitleri Caddesinin kuzey kısmındaki konutlarının arkasından geçerek kuzeyde Ümit Sokak ve Heybeli Mektebi Sokakla sınır-

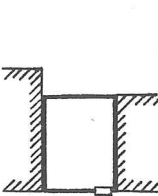
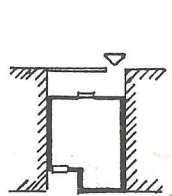
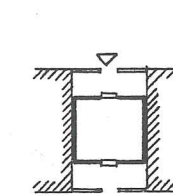
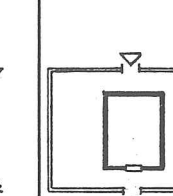
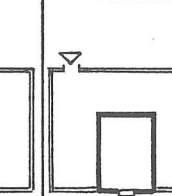
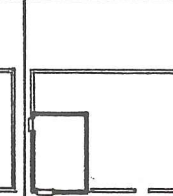
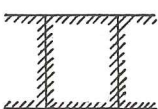


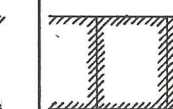
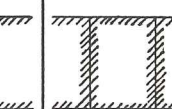
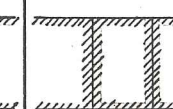
lanarak Zeybek Sokağa ulaşır. Bu sınırın arkasında kalıp plaja doğru uzanan kısım ise yeni yapılaşmanın yoğunlaştığı bölgedir.

Kentsel sit sınırının dışındaki çok az sayıda olan bazı yapıların da tarihsel değerleri olduğu halde bunlar sit sınırı içine alınamamıştır. Nedeni ise bu yapıların sit sınırından uzakta Orman Bölge sınırında tek başlarına olmaları (Hüseyin Rahmi Gürpınar Köşkü), gecekonduların yoğun olduğu bölge içinde tek olarak bulunmaları veya yeni yapılaşmanın yoğun olduğu bölgede tek başlarına bulunmalarıdır. Bu yapılar kentsel sit sınırının dışında kaldığından tek tek korunmalarının yararlı olduğu kanısına varılmıştır.

II.2. Sit Sınırları İçindeki Yapıların Fiziksel Biçimlenişi

II.2.1. Yol ve Parsellere Göre Konumlama Özellikleri

TABLO II.1. Parsel İçi Konumlanma

BİTİŞİK DÜZEN			AYRIK DÜZEN		
Bahçesiz	Arka Bahçeli	Ön+Arka Bahçeli	Bahçe İçinde	Sokağa Tek Cepheli	Sokağa Çift Cepheli
					
					

Heybeliada'da, diğ er Adalarda olduğu gibi iki değiş ik yerleş me biçimi vardır. Yukarıdaki şekilde de görüldüğü gibi:
1) Bitiş ik Düzendeki Yapılar 2) Ayrık Düzendeki Yapılar
Bunlar da kendi aralarında bölümlenirler.

Bitiş ik düzendeki yapıların cepheleri genelde dar, süslemeleri ayrı k düzendekilerine göre sade, alan olarak küçük yerleş melerdir. Ayrık düzendeki yapıların çoğu ise batının seç meci üslubunda inşa edilmiş lerdir. Yapıların yola göre konumları da tablo olarak belirlenmiştir (Bkz. Tablo II.2).

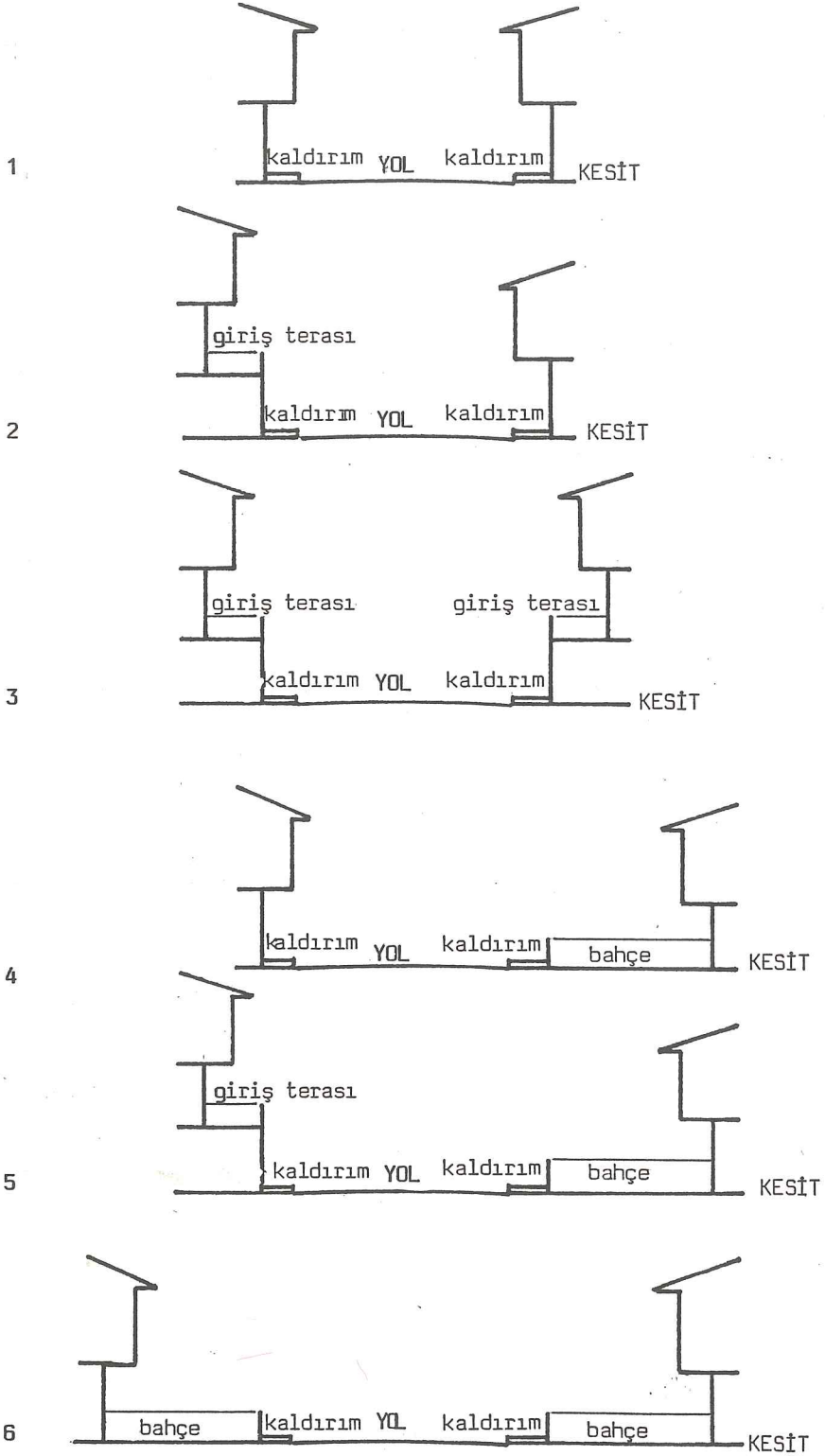
II.2.2. İşlevleri

Saptanan kentsel sit sınırları içindeki bölgede 1986 yılı Nisan-Mayıs aylarında yapılan tespit sonuçlarına göre bu bölgede toplam 874 yapı bulunmaktadır. Bunlardan 755 adetinin konut, 68 adetinin konut + ticaret, 25 adetinin ticaret, 12 adetinin kamu, 3 adetinin rekreasyon, 1 adetinin spor yapısı, 7 adetinin ise konut inşaatı olduğu saptanmıştır (Bkz. Tablo II.3).

Ümit Tepesi ile Değirmen Tepesi arasında yer alan konutlar zaman içinde tepelere doğru yükselmiş ve bugün iki yamacı da kaplamışlardır. Oldukça yoğun olan bu iskan sahası plajın bulunduğu boyun bölgesine doğru uzanmıştır.

Adada yaz-kış oturan nüfusun büyük bir kısmı konut + ticaret olarak kullanılan, yapıların yoğun olduğu iskele yakınındaki çarşı bölgesinde ve çevre sokaklarda yaşamaktadırlar. Adada

Yapıların Yola Göre Konumları



sürekli kalanların diğer kısmı ise orman bölgesine yakın gecekondularda yaşamaktadırlar.

Ayrık düzende veya bitişik düzende, fakat mimari açıdan daha değerli olan konutların çoğu; inşa edildikleri devrin zenginleri tarafından yazlık olarak yaptırılan, en güzel örneklerini Lozan Zaferi Caddesi, Refah Şehitleri Caddesi, Ümit Sokak, manzaraya tümüyle hakim Cebel Sokak, Dağ Tepesi Sokak gibi yerlerde gördüklerimizdir.

Çarşı bölgesinde yapılan ticaret Ada halkının günlük yiyecek, giyecek ve sınırlı eğitim-öğretim araçlarını kapsayacak cinstendir. Heybeliada çarşısındaki işyerleri; bakkal, manav, kasap, postane, fırın, balıkçı, ciğerci, aktar, şarküteri, büfe, lokanta, kahvehane, eczahane, kırtasiye, terzi, erkek berberi, kuaför, elektrikçi, inşaat malzemecisi, nalbur, saatçi, giyim mağazası, ayakkabı mağazası, kuru temizleyici, antikacı diye sayılabilir.

Kamu yapıları belli bir bölgede yoğunlaşma göstermemiş, Adanın çeşitli yerlerine dağılmıştır. Bunlar Lozan Zaferi Caddesinin başlangıcındaki Abdülhamit Çeşmesi, Muhtarlık, Belediye Zabıtası, İtfaiye, T.E.K., PTT Santrali, Postane, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Heybeliada Halk Kütüphanesi, Polis Karakolu ve Bankalardır. Bu yapılardan sadece Kütüphane binası ahşap bir yapıdır.

Sit sınırları içinde kalan dini yapılar; Ümit Sokaktaki Heybeliada Camisi, çarşı içindeki Aya Nikola Kilisesi ve Orhan

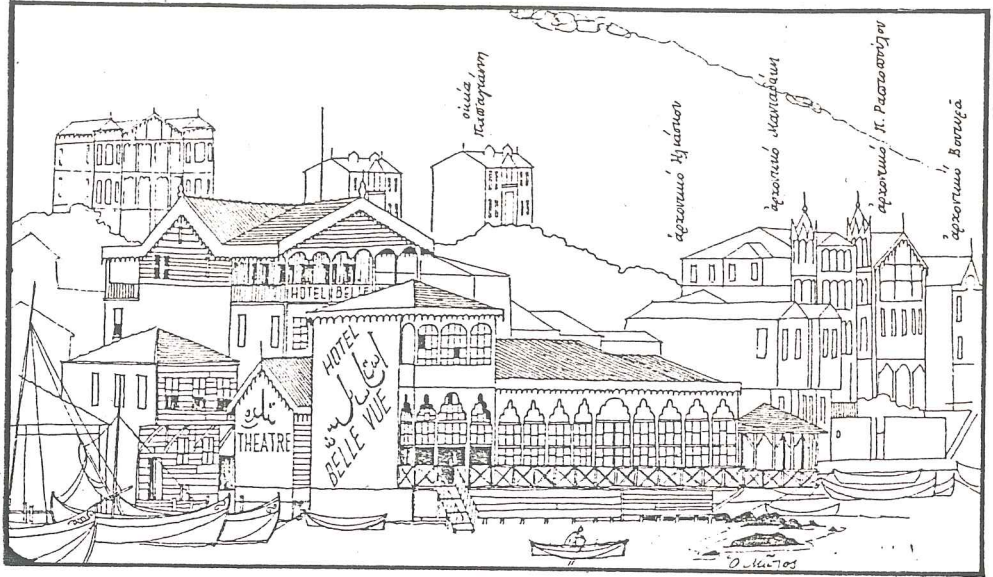
Sokaktaki Heybeliada Befyakov Musevi Sinagogudur.

Rekreasyon yapılarından ikisi açık yazlık sinemadır. Kışlık sinema yoktur. Kışın haftanın belirli günleri Deniz Lisesi sinema salonunda film gösterilmektedir. Diğer bir rekreasyon yapısı ise Refah Caddesinin sonlarında bulunan Halki Palas Otelidir. Bu otel Elen Ticaret Okulunda çocukları okuyan velilere geceleme imkanı sağlamak amacı ile kurulmuştur⁶⁵. Eskiden Adanın otel açısından çok zengin olduğu (Bkz. Çizim 2, 3), sayısı 15'i bulan otellerden anlaşılmaktadır. Son yıllarda Halki Palas Oteli yazlık pansiyon olarak kullanılmaktadır. Ada'da Halki Palas'tan başka sit sınırları dışında kalan ve betonarme bir bina olan Panorama Oteli vardır.

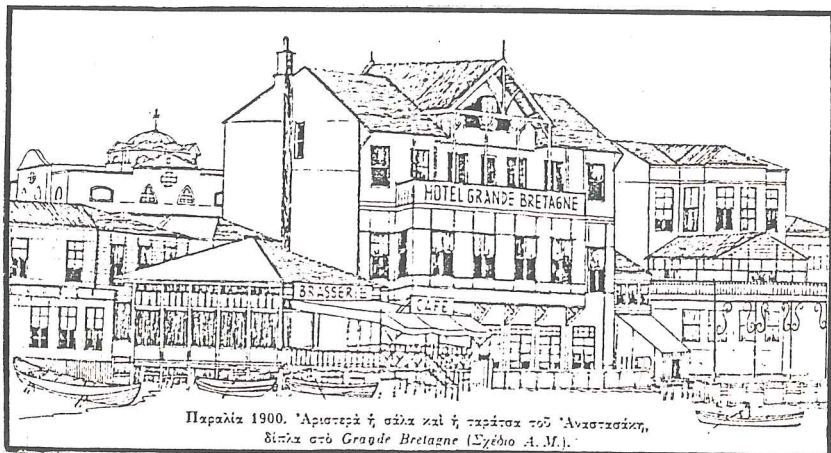
Spor yapısı olarak nitelendirilebilecek tek yapı, Heybeli Mektebi Sokağındaki büyük kagir yapıdır. Eskiden Rum İlk-okulu olan bu bina şu anda öğrencisi olmadığından okul olarak faaliyetini durdurmuştur. Heybeliada kentsel sit alanı içinde düzenli spor alanı olarak sahilde 1 adet basketbol sahası bulunmaktadır.

II.2.3. Kat Adetleri

Heybeliada'da en çok tekrarlanan kat adeti "iki" ve "üç" tür. Sit Alanı içindeki toplam yapıların % 32'si 2 katlı, % 30'u ise 3 katlıdır. Bu yapılar "subasmanlı" tiplerdir. Yapıların % 10'u bodrum + 2 katlı, % 8'i ise bodrum + 3 katlıdır. Bu rakamlardan anlaşıldığına göre de Heybeliada yapılarının % 80'i iki veya üç katlı yapılardır. Yapıların



Çizim 2. 1900 yılında sahilde Tahir Bey'in "Belle Vue Oteli" (Dr.Milas'dan).



Çizim 3. 1900 yılında sahildeki Büyük Britanya Oteli (Dr.Milas'dan).

% 14'ü ise tek katlı yapılardır. Tek katlı yapılarda yüzde oranını kagir yapılar arttırmaktadır. Bunlar daha çok büyük köşklerin bahçelerindeki müstemilatlardır.

4 katlı yapılar toplam yapıların ancak % 4'ünü oluşturmuştur. 5 katlı ise bir adet ahşap yapı vardır. Adanın en çok katlı yapısı ise Refah Şehitleri Caddesi üzerindeki Halki Palas'tır (Bkz. Tablo II.4). Heybeliada'nın en uzun ve geniş caddeleri olan Lozan Zaferi Caddesi ve onunla birleşen Refah Şehitleri Caddesi'ndeki bazı ahşap yapılar kat adetleri açısından özellik göstermektedirler. Bunların yükseltilmiş subasmanları adeta zemin kat görünümündedir. Yapıların planlarında mutfak, kiler, hizmetçi odalarına ayrılan bu kat, son yıllarda, yazlık olarak artan rağbete dayanamayan ev sahipleri tarafından, yaz aylarında kiralanmak üzere düzenlenmiş, kapı ve pencereler açılmıştır (Bkz. Resim 2). Bazılarında ise bu kat dükkan olarak kullanılmaktadır (Bkz. Resim 3). Genellikle bu katın üstü ahşap yapının giriş terasıdır.

II.2.4. Yapım Sistemleri

Saptanan kentsel sit sınırları içindeki bölgede 1986 yılı Haziran ayında yapılan tespit sonuçlarına göre bu bölgede bulunan toplam 874 yapının 416 adetinin ahşap, 297 adetinin kagir, 171 adetinin betonarme karkas yapım sistemi ile inşa edildiği görülmüştür (Bkz. Harita Yapıların Kat Adetleri, Yapım Sistemleri, Tablo II.4).



Resim 2. Refah Şehitleri Caddesi No: 75. Ahşap konutun alt katı "yazlık" olarak düzenlenmiş.



Resim 3. Refah Şehitleri Caddesi No: 25A-27-2931. Ahşap konutların alt katları işyeri olarak düzenlenmiş.

II.3. Sit Alanının Mekansal ve Çevresel Ögeleri

II.3.1. Korunacak Yapılar

1986 yılı Temmuz-Ağustos aylarında yapılan tespit sonuçlarına göre bu bölgede 416 adet eski yapının bulunduğu ve bunlardan 48 adetinin restore edildiği görülmüştür.

II.3.1.1. Restore Edilmemiş Eski Yapılar/Bunlar İçin Söz Konusu Olan Tehlikeler

Restore edilmemiş 368 adet eski yapıdan 181 adetinin özgün biçimde bulunduğu; cephe ve kitle açısından özgünlüğünü kaybedecek hiçbir değişikliğe uğramadığı gözlenmiştir. 88 adet eski yapıda ise cepheler önemsiz oranda özgünlüğünü yitirmiştir. Kitle ve cephe olarak önemli oranda özgünlüğünü yitirmiş sadece 2 adet yapı vardır. Strüktürü bozulmuş yapı adeti ise 3'tür. Bu sonuçlardan anlaşıldığına göre Heybeli-ada'daki eski yapıların çoğu korunabilmiştir.

Bitişik düzende konumlanmış konutlarda sürekli yaşayan, dar gelirli aileler cephedeki ahşap kaplamanın bakımının özel ilgi istemesinden ve buna maddi güçleri yetmediğinden dış kaplamayı sökerek kendi deyişleriyle "tel-sıva" yapmışlardır. Cephesi sıvanmış bu ahşap yapıların bazıları sade, göze batmaz durumdayken, bazıları büyük bir çirkinliği sergilemektedir. Özellikle bunlardan Turgut Reis Sokak No 7'deki ve Refah Şehitleri Caddesi No 9'daki konutlar özel durum göstermektedir. 19.YY'ın ikinci yarısında inşa edilmiş her

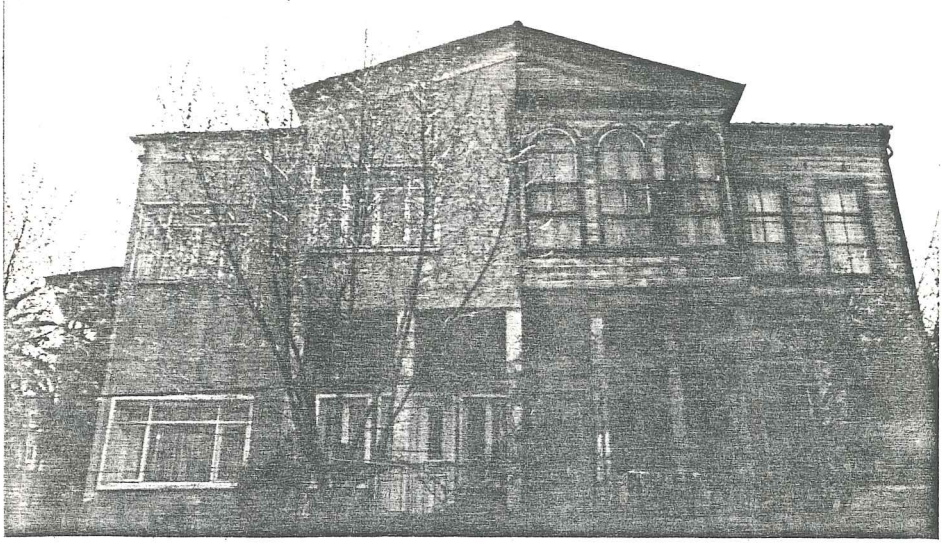
iki yapı da sahipleri tarafından ikiye bölünerek, farklı kişilere satılmış ve bunları satın alanlar da evlerine farklı şekilde muamele etmişlerdir. Her ikisinde de bir mal sahibi, ahşap yapının kendine ait kısmını olduğu gibi korumuş, diğeri ise cepheyi sıvayıp eski dolu-boş oranlarını bozup yeni pencereler kullanmıştır (Bkz. Çizim 4; Resim 4, 5).

Burada oturan halkın Ada'yı çok sevdiği daha önce belirtilmişti. Fakat oturdukları yapıların bozulma nedeni bazen onların dışında gelişmektedir. Bu nedenlerin başında maddi olanaksızlıklar, koruma bilinci yokluğundan kaynaklanan isteksizlik, devletin eski eser sahiplerine karşı ilgisizliği, maddi yardımda bulunmayışı gelmektedir. Ayrıca maddi olanaksızlık projelendirilmiş bir tamirat olan restorasyonu da etkilemekte, bundan dolayı yapı sahipleri oturdukları konutları kendi olanakları ile yaptıkları tamirle bozmaktadırlar.

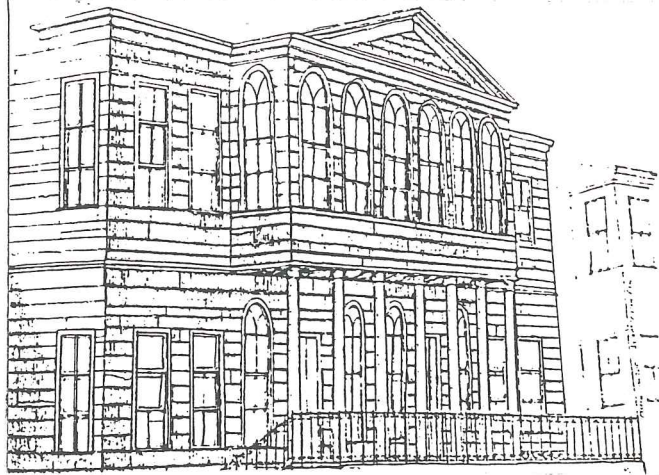
II.3.1.2. Restorasyon Geçirmiş Yapılar/Restorasyonların Eleştirisi

Heybeliada'da restore edilmiş yapılar sayıca oldukça azdır. Toplam 48 adet olmalarının nedeni Ada halkının evlerini her yaz başında bir miktar tamir ettirmeleri, boyamaları ve özgünlüğünü bozmayacak şekilde korumaya çalışmalarıdır.

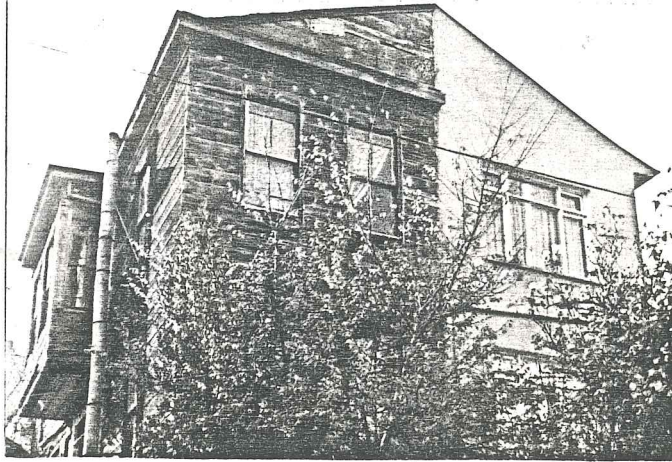
Restore edilen yapılardan ancak 4 adeti özgün durumda kalmıştır (Bkz. Resim 6). Cephesi önemsiz oranda özgünlüğünü yitirmiş 25 adet yapı vardır (Bkz. Resim 7). Bunların çoğunda pencere açılışları, kepenkler değiştirilmiş veya cep-



Resim 4. Refah Şehitleri Caddesi No: 9. Ahşap yapının bir kısmı "tel sıva" yapılmış.



Çizim 4. Resim 4'deki konutun Dr.Milas tarafından yapılmış eski rölövesi.



Resim 5. Hüseyin Rahmi Gürpınar Sokak No: 23. Ahşap yapının bir kısmı "tel sıva" yapılmış.



Resim 6. Cebel Sokak No: 7'deki restorasyon geçirmiş ve özgün kalmış ahşap yapı.



Resim 7. Ümit Sokak No: 8'deki restorasyon geçirmiş ve cep-nezi önemsiz oranda özgünlüğünü yitirmiş yapı.

heye çok az bir müdahalede bulunulmuştur. 19 adetinin ise kitle ve cephesi önemli oranda özgünlüğünü yitirmiş, bunların doluluk-boşluk oranları değiştirilmiş, pencere-kapı boyutları farklılaştırılmış, cephe kaplamalarında eski kaplamaların standart boyutlarının dışına çıkılmış, yanlış yöntem ve detaylar uygulanmış, balkon korkulukları tamamen yeni ve yapının dış cephesine uygun olmayan şekilde yapılmış, subasman karo seramiklerle kaplanmış, tümüyle konut olarak yapılan binanın giriş katı; ticaret amacı ile dükkan haline getirilmiş, vb. (Bkz. Resim 8, 9, 10; Tablo II.5).

II.3.1.3. Değerlendirme: Mimari Değerlerine Göre Koruma Grupları

Heybeliada'da restore edilmemiş ve restorasyon görmüş eski yapılar üzerinde yapılan çalışmalar sonucu, çeşitli veri ve gözlemlere dayanılarak yapıların Mimari Değerlerine Göre Koruma Grupları oluşturuldu. Buna göre 57 adet 1. Grup, 284 adet 2. Grup, 72 adet 3. Grup eski yapı bulunmaktadır (Bkz. Harita Mimari Değerlerine Göre Koruma Grupları).

II.3.2. Yeni Yapılar

Yeni yapılar genellikle kagir ve betonarme karkas olanlardır. Heybeliada'da sayıları 10'u ancak bulan korunması gerekli kagir yapı vardır.

Tespit çalışmalarında yeni yapılar başlığı altındaki yapı grubu a) Kitlesi ve cephesi ile çevreye uyan yapılar,

b) Yalnızca kitlesi uygun, cephesi aykırı yapılar, c) Tümüy-
le çevreye aykırı yapılar olarak incelendi. Kitlesi ve cep-
hesi ile çevreye uyan yapılar genelde 30-40 sene evvel inşa
edilmiş, bahçe içinde 2 katlı köşklerdir. Bunların yapılan-
ma koşulları Heybeliada'da daha önceden biçimlenmiş ada ve
parsellerin verileri ile bağımlı, eski konutlarla önemli
benzerlikler gösteren yapılardır. Yapım teknolojilerindeki
farklılıklar ve kullanılan gereçler açısından eski yapılar-
dan ayrılırlar. Bunlar 20 adet dolayındadır (Bkz. Resim 11).

Yalnızca kitlesi uygun cephesi aykırı 120 dolayında yapı
vardır. Bunlar çarşı bölgesinde yoğunlaşmıştır. Kitle olarak
çevredeki korunmaya değer yapılarla uyum sağlamaktadır. An-
cak cephe elemanlarının oranları, yapım farklılıkları yüzün-
den Adanın geleneksel karakterine aykırı niteliktedir (Bkz.
Resim 12).

TABLO II.3. Yapıların İşlevsel Çözümlemesi

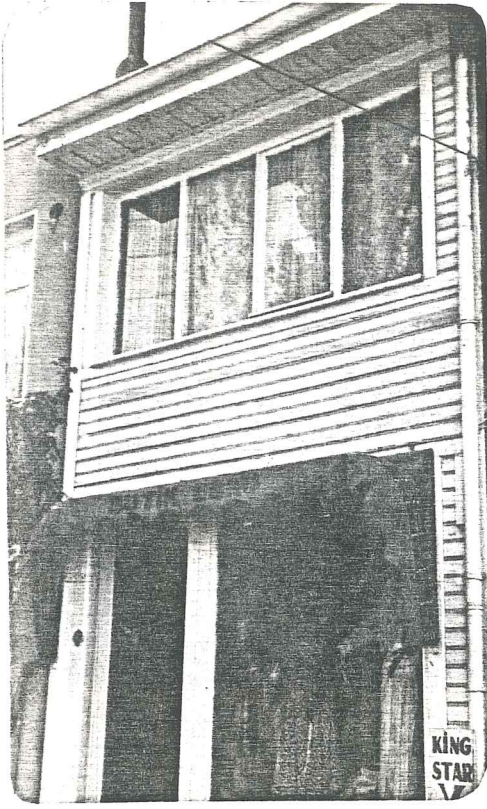
İşlevi	Adet	%
Konut	756	% 87.0
Konut + Ticaret	70	% 8.0
Ticaret	25	% 3.0
Kamu	12	% 1.0
Rekreasyon	3	% 0.3
Spor	1	% 0.1
İnşaat	7	% 0.7
Toplam	874	% 100

TABLO II.4. Yapıların Kat Adetleri + Yapım Sistemleri

KAT ADEDİ	1. KAT		BODUR+1. KAT		2. KAT		b+2		3. KAT		b+3		4. KAT		b+4		5. KAT		b+5		TOPLAM	
	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%		
Yapım Sistemi																						
Ahşap	17	% 2.0	4	% 0.4	164	% 19	51	% 6	113	% 13	35	% 4.0	20	% 2.0	-	-	1	% 0.1	1	% 0.1	406	% 46
Kagir	98	% 11.0	7	% 0.8	89	% 10	19	% 2	76	% 9	3	% 0.3	3	% 0.3	-	-	-	-	-	-	297	% 34
Betonarme	6	% 0.6	3	% 0.3	26	% 3	19	% 2	73	% 8	28	% 3.0	10	% 1.0	6	% 0.6	-	-	-	-	171	% 20
Toplam	121	% 14.0	14	% 2.0	279	% 32	89	% 10	262	% 30	68	% 8.0	33	% 4.0	6	% 0.6	1	% 0.1	1	% 0.1	874	% 100

TABLO II.5. Yapıların Mekansal Analizi

	Üzgm-Durumda Kalmış		Cephesi Önemli Oranda Üzgm-Durumda Kalmış		Cephesi Önemli Olarak Üzgm-Durumda Kalmış		Cephesi Önemli Oranda Üzgm-Durumda Kalmış		Strüktürü Bozulmuş		Kitle ve Cephesi ile Çevreye Uygun Yapılar		Yalnız Kitleli Uygun Cephesi Aykırı Yapılar		Tümüyle Çevreye Aykırı Yapılar		TOPLAM	
	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%	Adet	%
Eski Yapılar	181	% 21.0	88	% 10.0	2	% 0.2	94	% 11.0	3	% 0.3	-	-	-	-	-	-	368	% 42.0
Restorasyonlar	4	% 0.5	25	% 3.0	19	% 2.0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	48	% 6.0
Yeni Yapılar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	25	% 3.0	147	% 17.0	286	% 33.0	458	% 52.0
Toplam	185	% 21.0	113	% 13.0	21	% 2.0	94	% 11.0	3	% 0.3	25	% 3.0	147	% 17.0	286	% 33.0	874	% 100.0



Resim 8. Ulubey Sokak No: 4'deki pencere, kaplama tahta boyutları değişmiş, giriş kartı dükkan olmuş yapı.

Resim 9. Şadiye Sokak No: 2'deki pencere şekil ve boyutları, kepenkleri, kaplama tahta boyutları değiştirilmiş yapı.



Resim 10. Şadiye Sokak No: 27'deki pencere boyut ve oranları, kaplama tahtaları değişmiş kötü restorasyon örneklerinden bir yapı.



Resim 11. Refah Şehitleri Caddesindeki çevreye uyumlu yeni yapı.



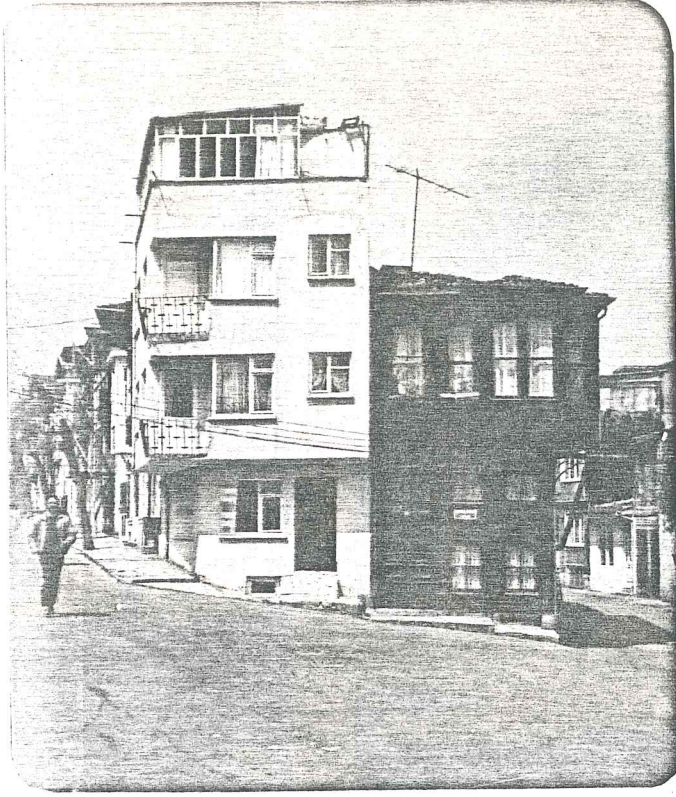
Resim 12. Refah Şehitleri Caddesi No: 50'deki kitle olarak çevreye uyumlu, cephesi aykırı yapı.

251 adet ise tümüyle çevreye aykırıdır. Bu sayı oldukça fazladır. Bu yapılar genelde çok sayıda ailenin bir arada yaşadığı çevre yapılanma koşullarına hiç uymayan apartmanlar veya tek katlı gecekondulardır (Bkz. Resim 13, Çizim 5).

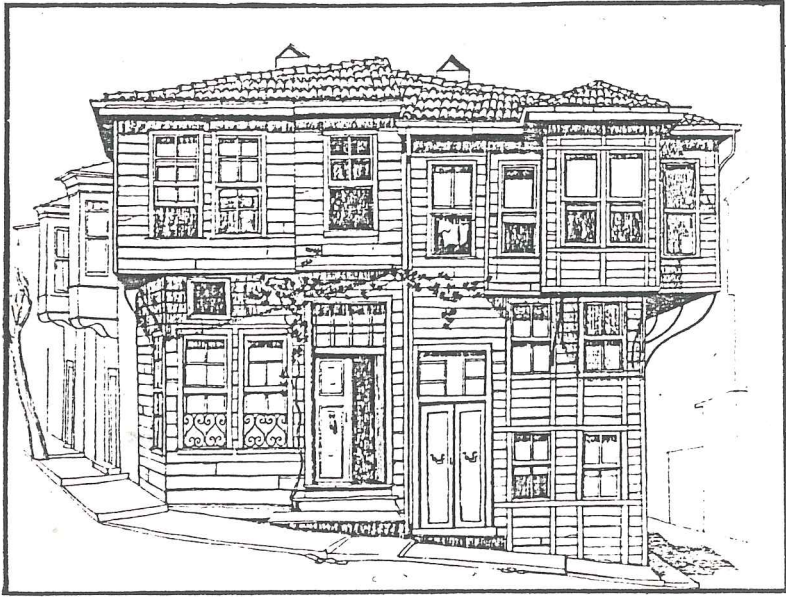
II.3.3. Ulaşım Alanları

Heybeliada'nın yolları 1927 yılına kadar düzenli ve bakımlı değildi. Sadece iskele ve çarşı çevresindeki ana yollar parke taşı ile döşenmiş; özellikle çamlara giden, bugünkü Lozan Zaferi Caddesi ve Refah Şehitleri Caddesinin güney kısmındaki yollar çamurlu ve tozlu patikalar halindeydi⁶⁶. Bugün ise Heybeliada'da geniş bir yol şebekesi vardır. Sayısı 85'i aşan sokağa ve 3 caddeye sahiptir. İncelenen sit alanı ise 3 cadde ve 78 sokağı kapsamaktadır. Sokakların hemen hepsi asfalt kaplamadır (Bkz. Resim 14, 15, 16).

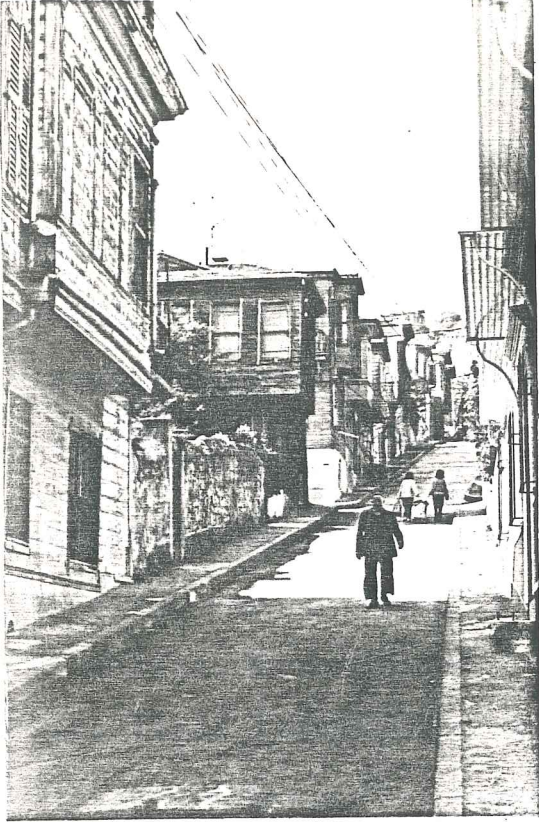
Lozan Zaferi Caddesi ve devamı Refah Şehitleri Caddesi Heybeliada'daki yerleşim bölgesini ikiye böler görüntüdedir. Bu caddenin kuzey kısmındaki yerleşmeler genelde düz bir alana, güney kısmındaki ormana ulaşan kısımdaki yerleşmeler ise meyilli bir alana kurulmuştur. Bazı sokakların orman sınırına yaklaşan üst kısmı basamaklı olarak yapılmış böylece çıkış kolaylığı sağlanmıştır. Bahriyeli İrfan Adalı Sokak, Hüseyin Rahmi Gürpınar Sokak, Nevicat Sokak, Müstecip Onbaşı Sokak, Saksılı Sokak, Hacı Sami Bey Sokak ve Dağ Tepesi Sokak bu tip sokaklardandır. Yukarıda belirtilen sokaklardan son ikisinin basamaklarının orta bölümü sokak sakinleri ta-



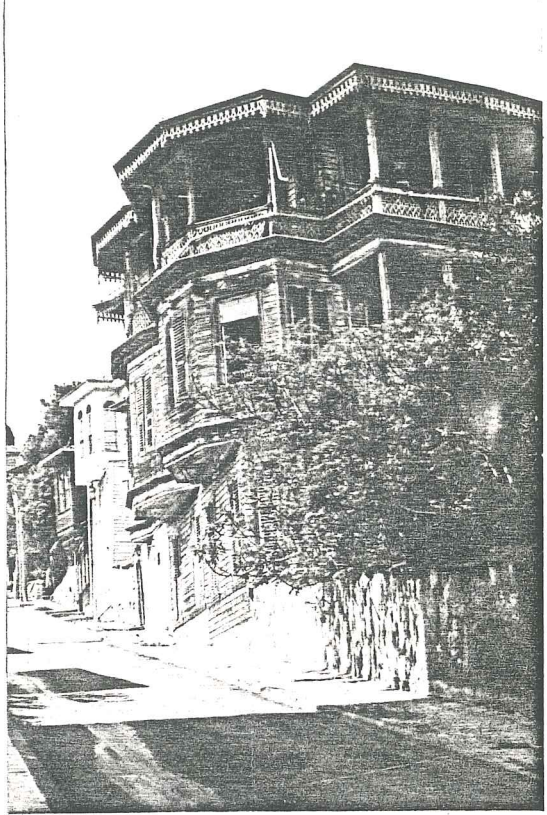
Resim 13. Denizyolu Sokağı No: 18, 20. Aşağıda rölövesi olan 20 nolu yapı yıkılmış yerine çevreye hiç uyum sağlamayan bu betonarme karkas yapı yapılmıştır.



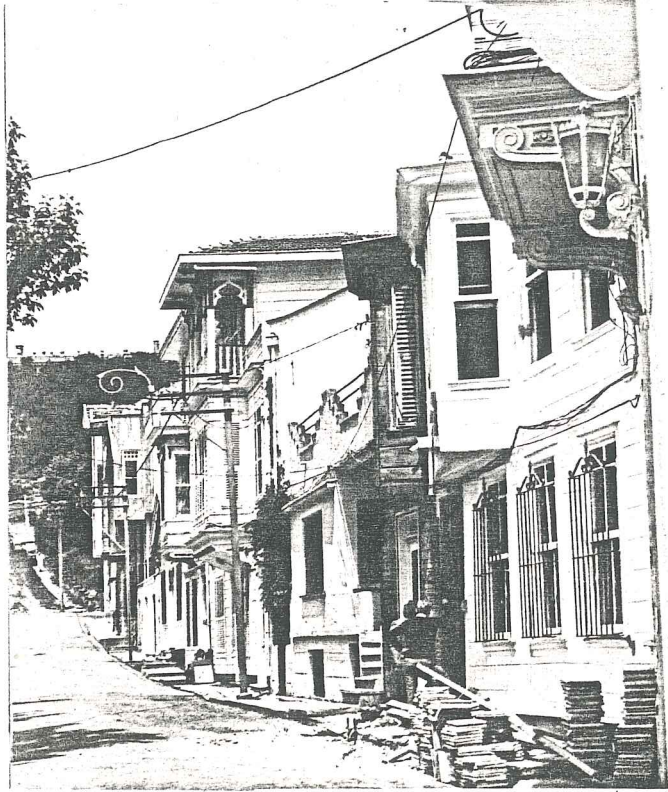
Çizim 5. Yukarıdaki resmin eski görünüşü (Dr.Milas'ın rölövesi).



Resim 14. Nevicat Sokak.



Resim 15. Amiral İhsan Özer Sokak.



Resim 16. Ümit Sokak.

rafından çiçeklik ve ağaçlıklı bir yeşil alan haline dönüştürülmüş⁶⁷, görülmeye değer bir güzellik kazandırılmıştır. Bu nedenle korunmaya alınması uygun görülmüştür.

Adada ulaşım faytonlarla yapılmaktadır. Ayrıca Ada halkı ulaşım için bisikletlerini de kullanmaktadır. Motorlu araç olarak Belediyenin temizlik araçları, İtfaiye arabaları, Deniz Harp Okulunun araçları sayılabilir.

Heybeliada'nın İstanbul'un diğer semtleri ile bağlantısını denizyolu sağlar. Adanın çeşitli yerlerinde kurulmuş iskeleler vardır. Bunlardan en önemlisi Adanın doğusundaki Heybeliada Vapur İskelesidir. Buraya Sirkeci, Kabataş, Bostancı ve Büyükkada'dan kalkan vapurlar uğrar. Sirkeci vapurları Kadıköy, Kınalıada, Burgazada'sına uğrayarak Heybeliada'ya varırlar. Kışın vapurlar yaza nazaran daha seyrek, fakat Haziran ayından itibaren iskeleye her 15-20 dakikada bir gidiş veya dönüş vapuru uğramaktadır.

Ümit Tepesinin alt kısmına rastlayan yerde bir mendirek bulunur, buraya su tankerleri, sebze motorları yanaşır ve demirlerler. Ayrıca Deniz Lisesine ait, Büyükkada'ya bakan yönde Bahriye Limanı vardır. Bu liman askerler tarafından kullanılır.

II.3.4. Yapılanmamış Alanlar

Sit sınırları içinde bazı yapılanmamış alanlar vardır fakat sayıları fazla değildir. Bu alanlar üzerinde çeşitli neden-

lerle zaman içinde yıkılmış bazı konutlar bulunmaktadır.

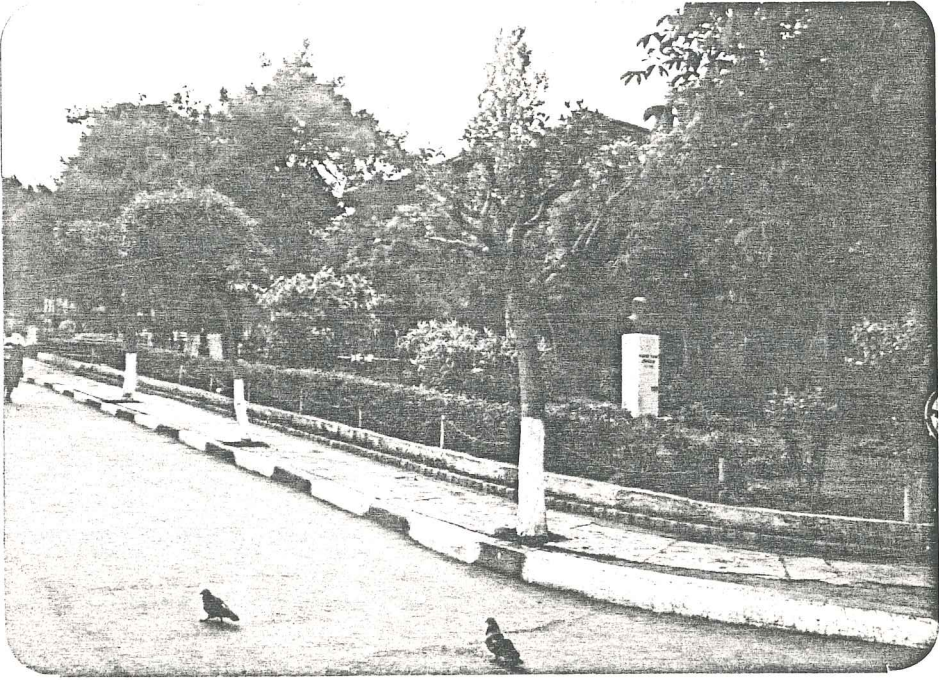
II.3.4.1. Düzenlenmiş Yeşil Alanlar

Düzenlenmiş yeşil alanlar Özel Bahçeler ve Kamuya ait yeşil alanlar olarak incelendi.

- Özel Bahçeler: Bitişik düzendeki yapıların ön ve arka bahçeleri, köşk bahçeleri ve özel sebze-meyva bahçeleri bunları oluşturur. Konutların ön bahçelerinde gül, leylak, ortanca gibi çiçekler, arka ve yan bahçelerinde ise sebze ve meyva yetiştirilmektedir.
- Kamuya Açık Yeşil Alanlar: Tüm Ada halkının yararlanması düşünülerek planlanmış olan parklardan biri Deniz Kuvvetleri Lojmanlarının karşısında Gemici Kaynağı Sokak, Bahriyeli Şükrü Bey Sokağı ve Şadiye Sokağı arasındadır. Büyükada'ya bakan bu park halkın yararlanabilmesi için setler halinde yapılmıştır. Ayrıca iskelenin tam karşısına gelen Haşmet Bey Sokakta, içinde Heybeliada'nın ünlü yerlilerinden olan Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın bir büstü olan ve adını bu yazarımızdan alan bir park daha vardır. Çok büyük olmayan, ancak iyi düzenlenmiş ve sevimli bir parktır (Bkz. Resim 17). Bu iki parkta çocuklar için de oyun alanları vardır. Karanfil Sokakta da bir çocuk parkı bulunmaktadır.

Şahil boyunca aralıklı düzenlenmiş küçük yeşil alanlar ve Atatürk büstünün bulunduğu, etrafı yeşille çevrili, küçük bir tören alanı bulunmaktadır.

Lozan Zaferi Caddesinin başladığı yerde, içinde Abdülhamit Çeşmesinin bulunduğu, düzenlenmiş bir yeşil alan daha bulunmaktadır. Heybeliada'nın çam ormanlarına doğru çıktıkça rih-tıma paralel sokakların bazılarında, manzaranın çok güzel olduğu yerlere birer bank konulmuş ve bu küçük alanlar çok sevimli ve güzelliklerin tümüyle algılanabildiği yerler haline gelmiştir.



Resim 17. Hüseyin Rahmi Gürpınar Parkı.

III.BÖLÜM- KORUNACAK YAPILARIN CEPHELERİNE AİT STRÜKTÜR VE BEZEME ÖGELERİNİN YAPISAL TASARIM VE BİÇİMSEL (ÜSLUP) ÖZELLİKLERİ

18.YY'dan önce yapılan geleneksel ahşap konutlarda; dönemin yaşam biçimine ve kültürüne paralel olarak içe dönük yaşam tarzını gösteren bir planlama ve süsleme hakimdir. Dışa ancak kafesler, kepenkler arasından bakabilen bu kişiler evlerinin iç süslemesine çok önem veriyorlar, devamlı olarak ev hayatı sürdürdüklerinden konutlarının içinin çok güzel ve süslü olmasını istiyorlardı. Fakat 19.YY'dan itibaren batılılaşma eğilimleri ile dışa açılma başlamış ve bu açılım kişilerin hayat tarzlarını değiştirerek başta konutları olmak üzere tüm yaşantılarına yansımıştır.

Adalar yabancıların, azınlıkların ve batılılaşmayı isteyen zengin Türk ailelerinin yazlık yaşama yeri olduğu için, yukarıda bahsedilen dışa açılmayı, ev içi yaşantısının yanısıra sokak görüntüsüne de ilk uygulayan yerleşimlerden biri olmuştur. Böylece süslemeciliklerini konutlarının dışına taşımışlar ve beğendikleri; devrin geçerli süslemelerini/seçmeci üslupla dış cephe bezemelerinde kullanmışlardır.

Ahşap yapıların dış yüzey bezemelerinin çoğu kagir yapılar için tasarlanmıştır. Örneğin Tahtakale'deki kagir bir yapının kagir konsolunun aynısı Heybeliada'da bir konuta ahşap olarak uygulanmıştır. Beğeniye dayanan süsleme tekrarlarına İstanbul'un birçok yerinde rastlanmaktadır. Galatasaray'daki bir yapının balkon korkuluğunun aynısını, yine Beykoz'daki

bir balkon korkuluğunun aynısını burada görmekteyiz (Bkz. Resim 18, 19).

Birinci derecede önemli köşk, yalı gibi konutlar çoğunlukla azınlık veya yabancı mimarlar tarafından yapılmıştır ve proje ile çalışılmıştır. Mahalle arasındaki bitişik düzendeki yapılarda ise mimarın görevini kalfalar yüklenmiştir⁶⁸.

Bu devir konutlarının cephe bezeme yöntemleri kesme (deku-paj), oyma, aplike ve yontudur. Dış cephelerde kullanılan ağaç cinsi ise çıralı çamdır.

Kesme Yöntemi - Bezemenin çevresini kıl testeresi veya şerit testeresi ile boşaltma yöntemidir. Kesme bezemeler aynı düz-lemde bulunurlar. Motif pozitif değerdedir.

Oyma Yöntemi - Kıl testeresi veya ince, keskin bir kalemle motif oyulur. Motif negatif değerdedir. Kesme ve oyma çoğu zaman birlikte kullanılırlar.

Aplike Yöntemi - Küçük bezeme parçaları önceden hazırlanarak kaplama tahtasına çivilerle tutturulur.

Yontu Yöntemi - Ayrı bir parçadan yontu kalemi (ıskarpela) ile yontularak oluşturulur ve kullanılacağı yüzeye çivi ile çakılarak tutturulur⁶⁹.



Resim 18. Beykoz, Fıstıklı yalı sokakta bir konut. Ahşap balkon korkuluğu aşağıdaki resimdeki aynısı.



Resim 19. Refah Şehitleri Caddesi, No:54. Cephe bezemelerinde beğenilen motiflerin İstanbul'un çeşitli semtlerinde kullanıldıklarına dair güzel bir örnek.

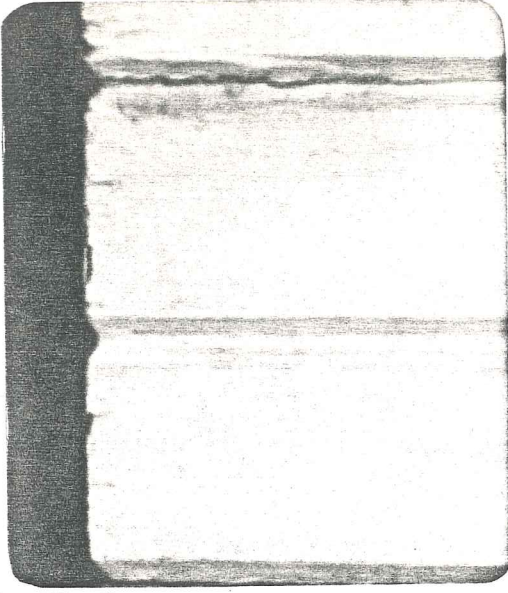
Seçmeci üslupta yapılmış Heybeliada konutlarından hemen hiçbirisi için tümüyle bu üsluptandır denemez. Yalnız yapılan incelemeler sonucu bazı özelliklere rastlanmıştır. Bu da Ampir üslubun daha çok kapılarda, Barok üslubun pencere pervazları, balkon korkulukları ve demir paraçollerde (Barok üslup konutların içinde tavan ve duvar süslemesi olarak da kullanılmıştır), Art Nouveau üslubun ise konsol ve balkon korkuluklarında kullanıldığı gözlenmiştir.

III.1. Ahşap Yapılarda Dış Cepheler

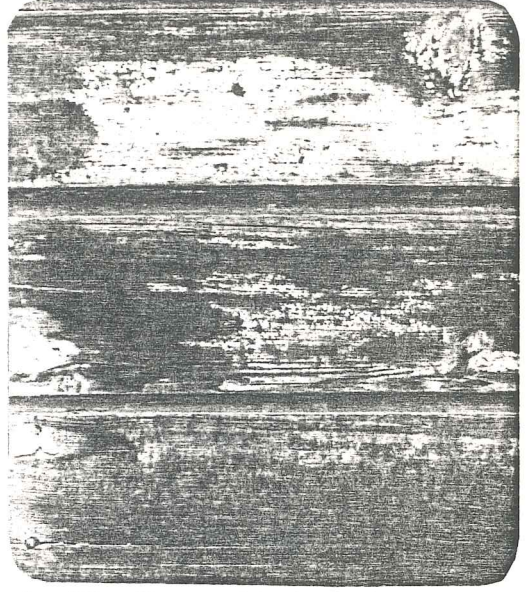
III.1.1. Dış Duvarlar

Ahşap karkas yapım sisteminde inşa edilmiş Heybeliada ahşap yapılarının bir kısmında meyilden dolayı oluşturulmuş kagir bir bodrum kat bulunur. Bir kısmında ise 75-125 cm arası bir subasman vardır. Ahşap dış duvarların iç kısımları bağdadi tekniğinde/kireç harçlı sıva, dış kısımları ise ahşap kaplamadır. Daha önce de bahsedildiği gibi ekonomik güçlüklerden dolayı halkın bir kısmı evlerinin dış cephelerindeki ahşabı söküp, sıvamışlardır⁷⁰.

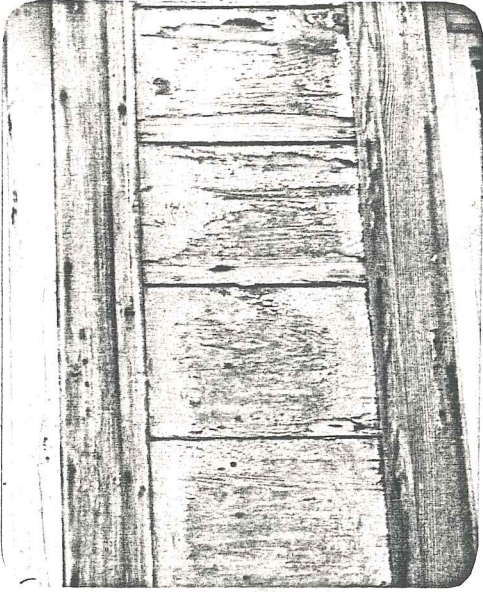
Dış duvarların sokağa bakan dış kısımlarındaki kaplama taktaları yarım bindirmeli/fitilli ve lamba zıvanalı olmak üzere iki şekilde yapılmıştır. Boyutları 12-25,5 cm arasındadır (Bkz. Resim 20, 21, 22, 23).



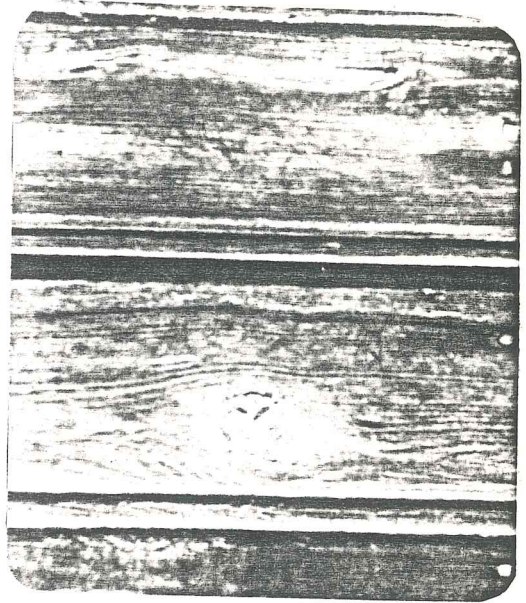
Resim 20. Yarım bindirmeli, yüzeyi düz, ahşap kaplama tahtası.



Resim 21. Yarım bindirmeli, yüzeyi düz, ahşap kaplama tahtası.



Resim 22. Lamba Zıvanalı, ahşap kaplama tahtası.



Resim 23. Yarım bindirmeli, fi-tilli, ahşap kaplama tahtası.

III.1.2. Çıkmalar

III.1.2.1. Kitle Biçimlenişinde Çıkma Düzeni

Kitle biçimlenişinde çıkma düzeni; açık, kapalı ve açık+kapalı çıkmalar başlığı altında incelendi. Kapalı çıkmalar yapıların iç mekanlarını genişletmek ve düzeltmek amacı ile yapılan çıkmalardır. Açık çıkmalar ise dışa açılmanın en belirgin örneğini sergileyen balkonlardan oluşmuştur.

Ayrıca çıkmalar biçimlerine göre de incelenmiştir. Sonuçta Heybeliada yapılarında, dikdörtgen, üçgen/düzeltilme çıkması, çokgen ve eğrisel çıkmalara rastlanmıştır.

III.1.2.2. Taşıyıcı Sistemleri ve Bezeme Ögeleri

Ahşap yapılarda çıkmanın planlanmasındaki amaç üst katı genişletmek, eğik sokak doğrultularını ev içinde algılamamak için üst kat mekanını düzeltmek (üçgen/düzeltilme çıkması), manzaranın daha iyi algılanabilmesi için o yönde mekan kazanmaktır. Ayrıca çıkmalar cephede oluşturdukları hareketliliklerle yapı görüntülerine renk katıp, tekdüzelikten çıkarılmaktadırlar.

Heybeliada yapılarındaki çıkmalar açık ve kapalı olmak üzere 2 grupta; ayrıca biçimlenişlerine göre dikdörtgen, üçgen/düzeltilme çıkması, çokgen ve eğrisel olmak üzere 4 grupta incelendi (Bkz. Tablo III.1).

Ayrıca Adadaki çıkmaların taşıyıcı sistem incelemesi sonucu

4 farklı grup ortaya çıkmaktadır.

1. Döşeme Uzantısıyla Oluşturulan Çıkmalar

- Düz

- Altı Bezemeli (Bkz. Tablo III.2)

2. Konsollu Çıkmalar

3. Payandalı Çıkmalar

4. Dikmelerle Taşınan Çıkmalar

1. Döşeme Uzantısıyla Oluşturulan Çıkmalar

Bunlar döşemelerin duvar yüzeyi dışına uzaltılması ile oluşturulan çıkma tipleridir⁷¹. Döşeme kirişlerinin altı ahşap ile kaplanmıştır. Bazı konutlarda ise çıkmaların altında çitallı bezemelere rastlanmıştır (Bkz. Tablo III.2). Bu bezemelere hem döşeme uzantısıyla oluşturulan çıkmalarda hem de konsollu çıkmalarda rastlanmıştır.

2. Konsollu Çıkmalar

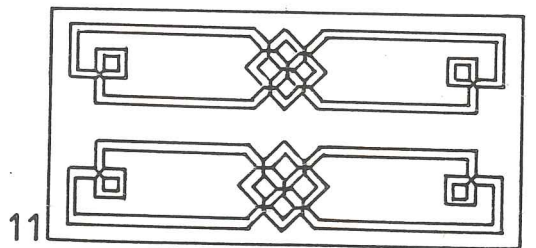
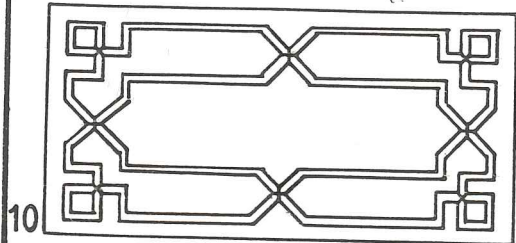
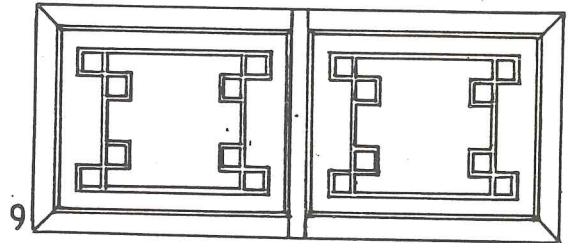
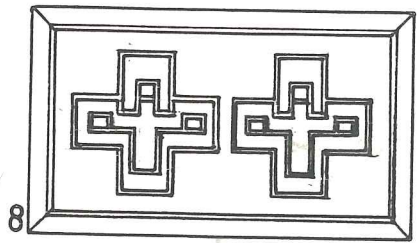
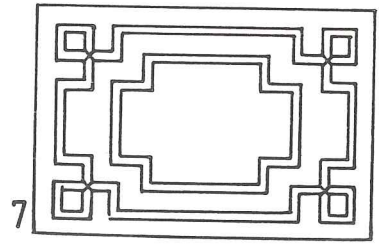
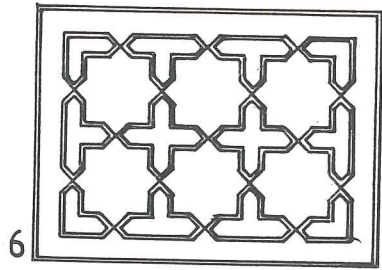
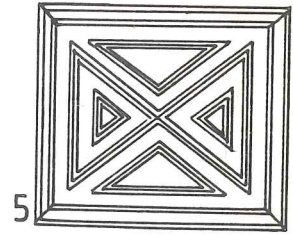
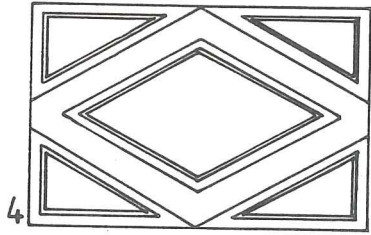
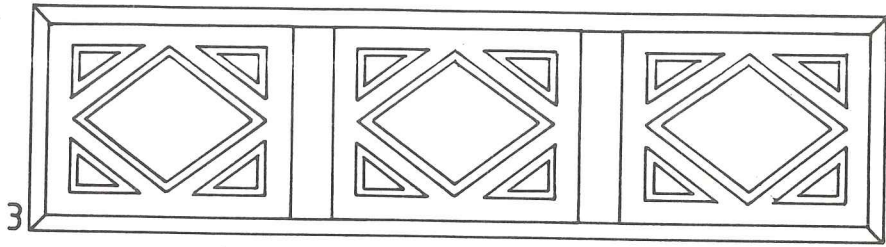
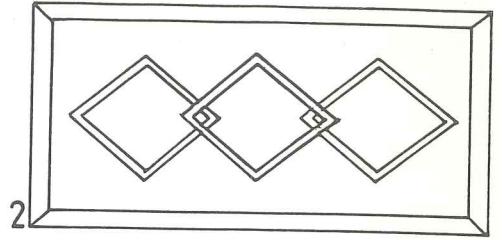
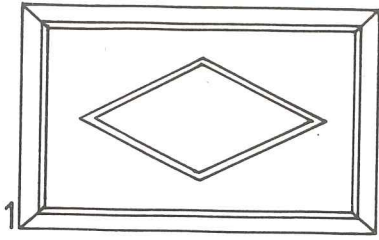
Konsollu çıkmaların taşıyıcı sistemi, cepheye dik gelen duvarların üzerindeki kirişlerin konsol çıkartılması ile oluşmuştur⁷². Bu çıkmalar konsol denilen elemanlarla desteklenirler. Ahşap yapılardaki konsol adı verilen elemanları

- Ahşap Konsollar

- Demir Konsollar/Paraçol diye ayırabiliriz.

Bu sistemin taşıyıcılığı konsol sayısı ve konsolların yerleşme düzenine bağlıdır.

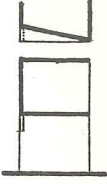
TABLO III.2. ÇIKMA ALTLARINDAKİ ÇITALI BEZEMELER



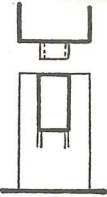
ÇIKMA ALTI BEZEMELERİ

1. Lozan Zaferi Caddesi, No:8.
2. Haşmet Bey Sokak, No:10.
3. Şadiye Sokak, No:5.
4. Saksılı Sokak, No:6.
5. Lozan Zaferi Caddesi, No:38.
6. Refah Şehitleri Caddesi, No:67-69.
7. Turgut Reis Sokak, No:3.
8. Refah Şehitleri Caddesi, No:63.
9. Refah Şehitleri Caddesi, No:63.
10. Hüseyin Rahmi Bey Sokak, No:42-44.
11. Hüseyin Rahmi Bey Sokak, No:42-44.

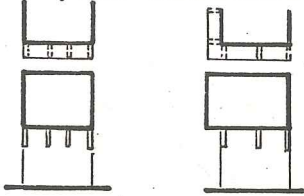
- a) Bir ucunda konsol bulunan sistemler (düzeltme çıkmalarında)



- b) İki ucunda konsol bulunan sistemler;



- c) Çok sayıda konsolla oluşturulmuş sistemler;



Heybeliada ahşap yapılarının konsollu olanlarında farklı bezemeli birçok ahşap konsol çeşidine rastlanmıştır (Bkz. Tablo III.3). Konsollar çırallı çamdan yapılmış ve kereste standartları içinde biçimlendirilmiştir.

Demir Konsollar/Paraçoller de (Bkz. Tablo III.4) ahşap konsollarla aynı görevi görürler. Demir bezeme açısından farklılık gösterdiği için bazı yapılarda tercih nedeni olmuştur.

3. Payandalı Çıkmalar

Bu sistemde de payandalar taşıdıkları çıkmanın yükünü beden duvarına aktaran elemanlardır. Bunlar düz, eğrisel ve yüzeyi oymalı olarak yapılabilirler (Bkz. Resim 24, 25, 26).

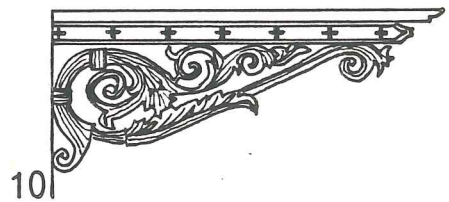
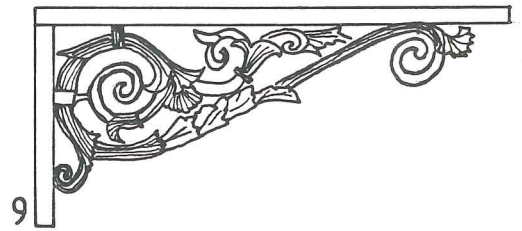
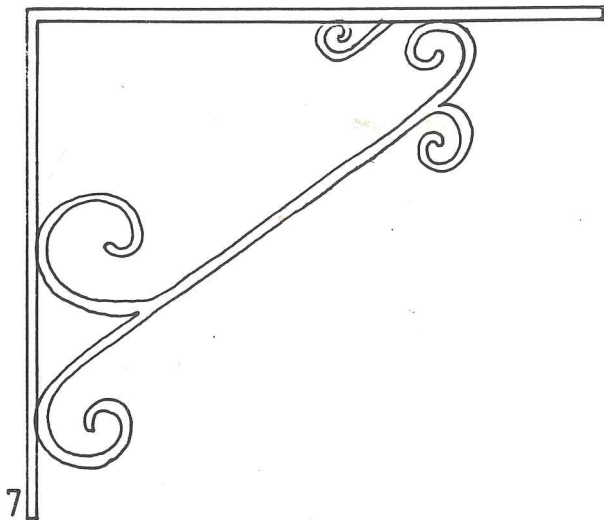
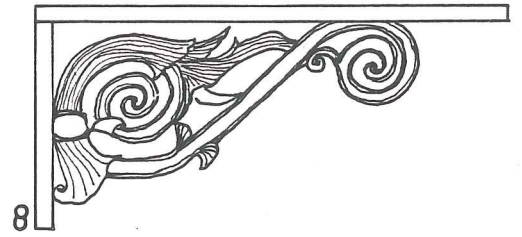
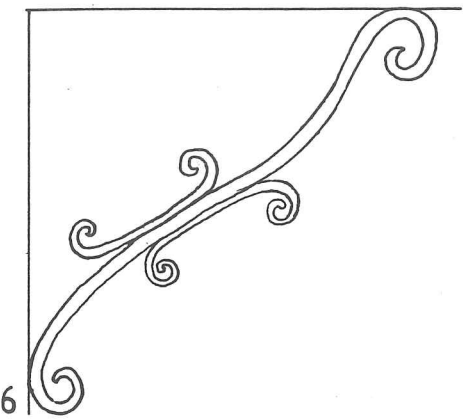
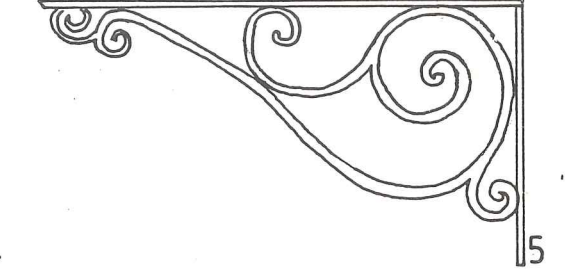
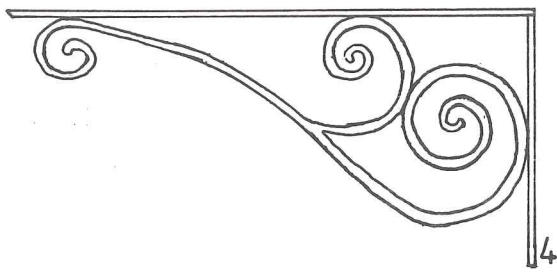
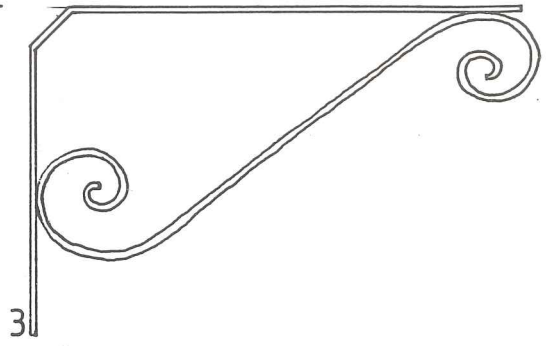
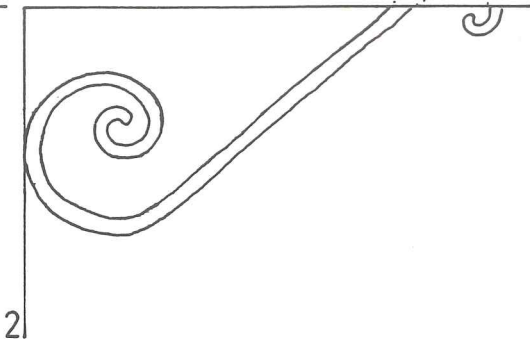
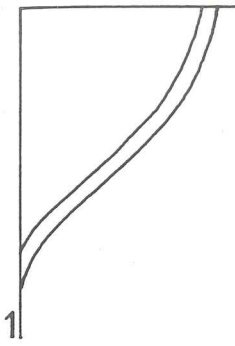
4. Dikmelerle Taşınan Çıkmalar

Bu sistemde de dikmeler çıkmanın yükünü taşıyıp zemine akta-

AHŞAP KONSOLLAR

1. Orhan Sokak, No:29-31.
2. Düzayak Sokak, No:3.
3. Bahriyeli Şükrü Bey Sokak, No.13.
4. Refah Şehitleri Caddesi, No:61.
5. Haşmet Bey Sokak, No:12.
6. Refah Şehitleri Caddesi, No:43.
7. Has Yunus Sokak, No:4.
8. Lozan Zaferi Caddesi, No:25.
9. Hüseyin Rahmi Bey Sokak, No:26.
10. Çığıt Sokak, No:9.
11. Lozan Zaferi Caddesi, No:22.
12. Ümit Sokak, No:6.
13. Çınar Aralığı, No:5-a.
14. Şadiye Sokak, No:1.
15. Bahriye Hamamı Sokak, No:25.
16. Hüseyin Rahmi Bey Sokak, No:42-44.
17. Refah Şehitleri Caddesi No:27-29.
18. Seyran Sokak, No:7.
19. Lozan Zaferi Caddesi, No:38.
20. Lozan Zaferi Caddesi, No:53-55.
21. Bahriye Hamamı Sokak, No:28.
22. Refah Şehitleri Caddesi, No:79/1.
23. Amiral İhsan Üzer Sokak, No:18.
24. Hacı Sami Bey Sokak, No:10.
25. Refah Şehitleri Caddesi, No:36.
26. Refah Şehitleri Caddesi, No:57.
27. Kürekçi Bahri Sokak, No:2.
28. Lozan Zaferi Caddesi, No:61.
29. Bahriye Hamamı Sokak, No:9.
30. Fettah Sokak, No:5-7-9.
31. Heybeli Mektebi Sokak, No:23.
32. Ümit Sokak, No:2.
33. Şehit Hakkı Burak Sokak, No:31.
34. Gemici Kaynağı Sokak, No:14.
35. Ayyıldız Caddesi, No:31.
36. Dağ Tepesi Sokak, No:1.
37. Has Yunus Sokak, No:14.
38. Ümit Sokak, No:16.
39. Ümit Sokak, No:8.
40. Ayyıldız Caddesi, No:23.
41. Lozan Zaferi Caddesi, No:17.
42. Müstecip Onbaşı Sokak, No:1.
43. Haşmetbey Sokak, No:8.
44. Ayyıldız Caddesi, No:31.
45. Refah Şehitleri Caddesi, No:65.
46. Haşmetbey Sokak, No:10.
47. Refah Şehitleri Caddesi, No:67-69.
48. Lozan Zaferi Caddesi, No:23.
49. Bahriye Hamamı Sokak, No:41-43.
50. Refah Şehitleri Caddesi, No:60.
51. Bahriyeli Şükrü Bey Sokak, No:10.
52. Refah Şehitleri Caddesi, No:70-70A.
53. Refah Şehitleri Caddesi, No:76.
54. Haşmetbey Sokak, No:14.
55. Refah Şehitleri Caddesi, No:86.
56. Seyhan Sokak, No:9.
57. Cebel Sokak, No:9.
58. Ümit Sokak, No:14.
59. Refah Şehitleri Caddesi, No:37.

TABLO III.4. PARAÇOL/DEMİR KONSOL BİÇİMLERİ



PARAÇOL/DEMİR KONSOL BİÇİMLERİ

1. Lozan Zaferi Caddesi, No:42.
2. Belediye Sokak, No:2.
3. Şadiye Sokak, No:3.
4. Şadiye Sokak, No:5.
5. Refah Şehitleri Caddesi, No:25.
6. Refah Şehitleri Caddesi, No:72-74.
7. Dirhan Sokak, No:25.
8. Refah Şehitleri Caddesi, No:48.
9. Refah Şehitleri Caddesi, No:18.
10. Bahriye Hamamı Sokak, No:35.

ran elemanlardır. Dikme sayısı çıkmanın genişliğine göre değişmektedir (Bkz. Resim 27, 28).

Yukarıda sayılan çıkmalardan en çok konsollu çıkmalar kullanılmış, payandalı ve dikmeli çıkmalara ise daha az sayıda rastlanmıştır.

III.1.3. Çatılar

Yapılan inceleme sonucu Heybeliada ahşap konutlarında çatılar;

1. 2 yöne eğimli

2. 4 yöne eğimli olarak incelenmiştir (Bkz. Tablo III.5).

1. 2 yöne eğimli çatılar kendi aralarında;

a) Eğimi cepheye dik çatılar

b) Eğimi cepheye paralel çatılar olarak ayrılırlar.

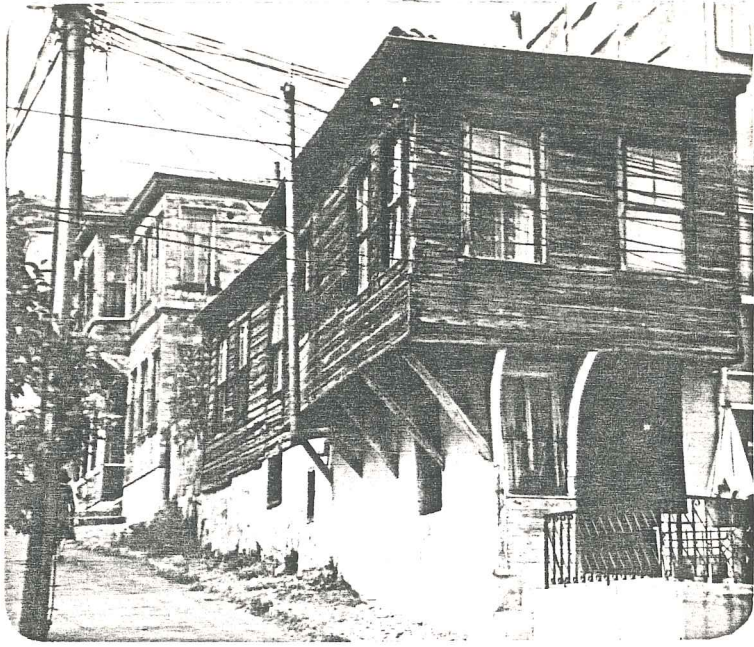
Eğimi cepheye dik çatılar bitişik düzendeki konutlarda görülmektedir. Eğimi cepheye paralel çatılara ise ayrık düzendekilerde rastlanmaktadır.

2. 4 yöne eğimli çatılar;

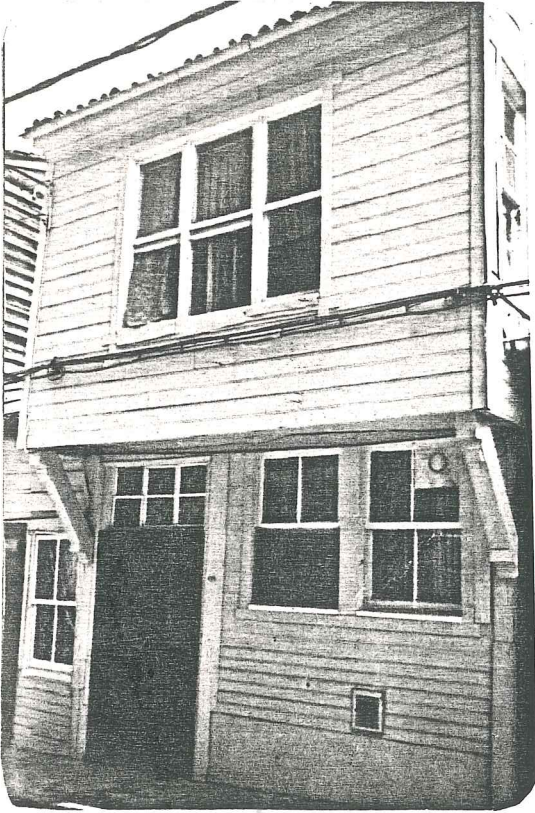
a) Kıрма

b) Alınlıklı tiplerdir.

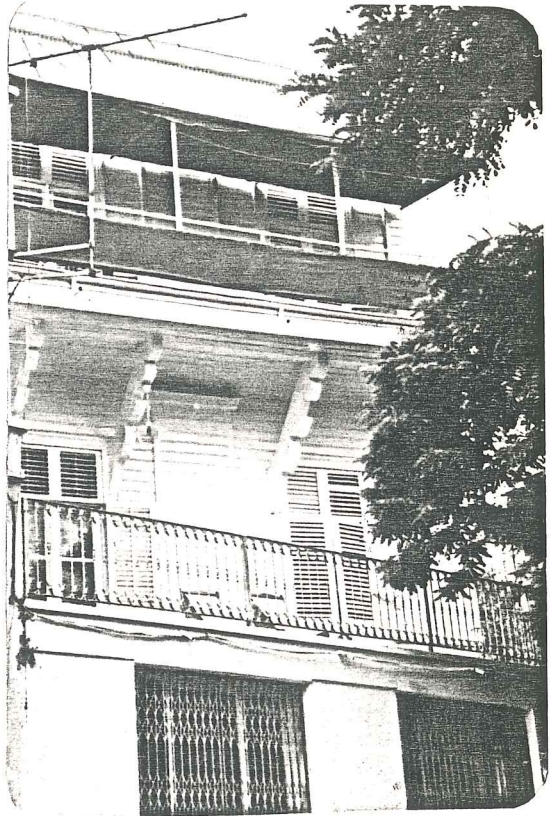
4 yöne eğimli kırma çatılar ayrık düzendeki konutlarda kullanılmıştır. Üçgen çatı alınlıkları ile oluşan alınlıklı çatılar ise hem bitişik hem de ayrık düzende kullanılmıştır.



Resim 24. Refah Şehitleri No:53. Düz ve eğrisel payandalar.



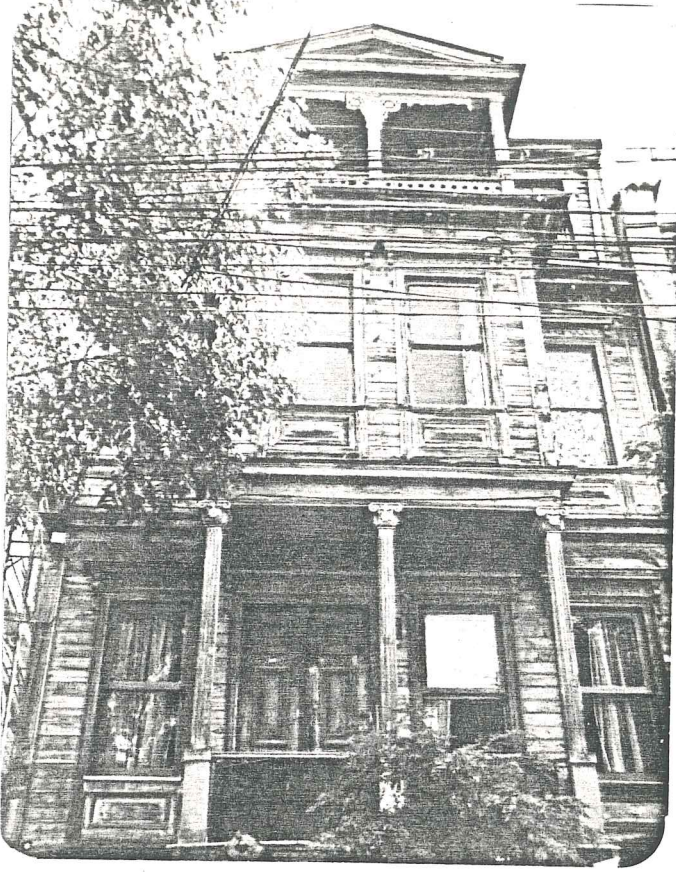
Resim 25. Orhan Sokak No:29. Yüze-
zeyi oymalı düz payan-
da.



Resim 26. Müstecip Onbaşı Sokak
No:1. Yüze-
zeyi oymalı düz
payanda.

TABLO III.5. ÇATILAR

		2 YÖNE EĞİMLİ ÇATILAR					4 YÖNE EĞİMLİ ÇATILAR				
EĞİM CEPHEYE DİK											
EĞİM CEPHEYE PARALEL											
	<p>MANSARD</p>										
EĞİM CEPHEYE PARALEL											



Resim 27. Refah Şehitleri Caddesi, No:17. Ahşap dikmelerle taşınan çıkma.



Resim 28. Refah Şehitleri Caddesi. Kütüphane, ahşap dikmelerle taşınan çıkma.

Bu çatı alınlıkları bazı yapılarda son derece süslüdür. Çatılarda alınlık kısmının eğimi bazen çok fazladır, bu eğimden dolayı cephede kazanılan boş kısma; bazı konutlarda küçük bir süs balkonu bile yapılmıştır. Bunların üstüne piramidal, konik ve soğan biçiminde çatılar oturtulmuştur. Ayrıca Cihannüma katları ilave edilmiş konutlar da vardır. Bunların da değişik biçimde çatıları vardır (Bkz. Tablo III.5).

III.1.4. Kapılar

Heybeliada konutları giriş kapıları genelde çift kanatlıdır. Sit sınırları içinde ancak 3-4 adet tek kanatlı kapıya rastlanmıştır (Bkz. Tablo III.6-Şekil 20 ve Tablo III.7-Şekil 12). Çift kanatlı kapıların bir kısmı tümüyle ahşap/tablalı kapılardır, bir kısmı ise camlıdır. Bazı kapıların üst kısmında camekan vardır. Bu kısım açılmaz fakat sağladığı aydınlık açısından tercih olunmuştur (Bkz. Tablo III.6). Bazı kapılarda ise kapının bir yanında, iki yanında veya her iki yanında, bazen bunlarla beraber üstünde pencereler bulunmaktadır (Bkz. Tablo III.6-Şekil 24-30).

Heybeliada konut kapıları, ayrıca; belirgin bir üslup özelliği göstermeyen giriş kapıları ve üslup özelliği gösteren giriş kapıları diye de incelenmiştir. Bu inceleme sonucu özellikle Ampir üslubun; kapı bezemelerinde tercih edildiği görülmüştür. Konutlarda çok süslü ve anıtsal giriş kapıları vardır. Bazı konut kapıları ise birbirlerinin aynısı veya çok benzeridir. Benzer kapılar aynı sokaktaki iki evde, kar-

TABLO III.7. HEYBELIADA KONUTLARI AMPİR GİRİS KAPILARI

	CAMEKANSIZ	C A M		E K A		N L I	
		USTTE		IKI YANDA		IKI YANDA VE USTTE	
AMPİR							
AMPİR+BAROK (Seçmecei üslupta)							

TABLO III.7. BAROK GİRİS KAPILARI

	CAMEKANSIZ	CAMEKANLI	
		BAROK	
BAROK+NEO YUNAN (Seçmecei üslupta)			

TABLO III.7. ART-NOUVEAU GİRİŞ KAPILARI

	CAMEKANSIZ		CAMEKANLI	
	ART-NOUVEAU			
ART N.+NEO OSMANLI (Seçmecei üslupta)				

GİRİŞ KAPILARI

1. Haşmetbey Sokak, No:10.
2. Lozan Zaferi Caddesi, No:11-13.
3. Ümit Sokak, No:16.
4. Kürekçi Bahri Sokak, No:2.
5. Bahriye Hamamı Sokak, No:46.
6. Bahriye Hamamı Sokak, No:39.
7. Refah Şehitleri Caddesi, No:17.
8. Refah Şehitleri Caddesi, No:21.
9. Kürekçi Bahri Sokak, No:22.
10. Refah Şehitleri Caddesi, No:60.
11. Haşmetbey Sokak, No:12A.
12. Refah Şehitleri Caddesi, No:63.
13. Haşmetbey Sokak, No:12.
14. Turgut Reis Sokak, No:3.
15. Lozan Zaferi Caddesi, No:23.

şılıklı evlerde veya yakın sokaktakilerin birinde görülmüştür. Bu sonuçtan benzer kapıların aynı usta tarafından yapıldığı veya seçmeci üslubun tipik bir belirtisi olarak; bir evde yapılmış olan bir kapının -beğenilerek- bir diğer evde kullanılmasıdır.

III.1.5. Pencereleler

Heybeliada ahşap konutlarında en çok kullanılan pencere tipi düşey sürme penceredir (Bkz. Tablo III.8-III.9-III.10-III.11 III.12). Çok az sayıda kanatlı pencerelere rastlanmıştır (Bkz. Tablo III.8-Şekil 7, Tablo III.9-Şekil 14, Tablo III.10-Şekil 20, Tablo III.11-Şekil 23).

Düşey sürme pencereleri tekli sürme ve çiftli sürme pencereler diye ikiye ayırabiliriz (Bkz. Tablo III.8-Şekil 10, 11 ve Tablo III.9-Şekil 16).

Tekli sürme pencerelerde genişlik 80-100 cm

yükseklik 170-205 cm arasındadır.

Çiftli sürme pencerelerde genişlik 72-100 cm

yükseklik 222-259 cm arasındadır.

Bunlardan kemerli olanlarının eğrisel kemer kısımları sabittir. Ayrıca birbirine bitişik tekli sürme pencere örneklerine de rastlanmaktadır (Bkz. Tablo III.8-Şekil 6, Tablo III.10-Şekil 17). Bunlarda; genişlik 125-160 cm

yükseklik 182-200 cm arasındadır.

Sürme pencerelerde yatay ve düşey ara kayıtlar da kullanılır.

mıştır.

Bazı eski yapılarda çift kanatlı pencerelerde bulunmaktadır.

Bunlarda; genişlik 92-108 cm

yükseklik 150-160 cm arasındadır.

Bunların bir kısmının üzerinde sabit pencere vardır ve bu pencerenin yüksekliği 40-70 cm arasındadır.

Bazı giriş kapılarının yanlarında pencereler vardır. Bunların çoğu normal pencere genişliğinin yarı boyutunda olan sürme pencerelerdir (Bkz. Tablo III.6-Şekil 24-26, 28, 29).

Bazı giriş kapılarının yan pencereleri ise sabittir (Bkz. Tablo III.6-Şekil 27, 30). Kapı yan pencerelerinin kanatlı olanlarına ise yalnız üst kat balkon kapılarında rastlanır.

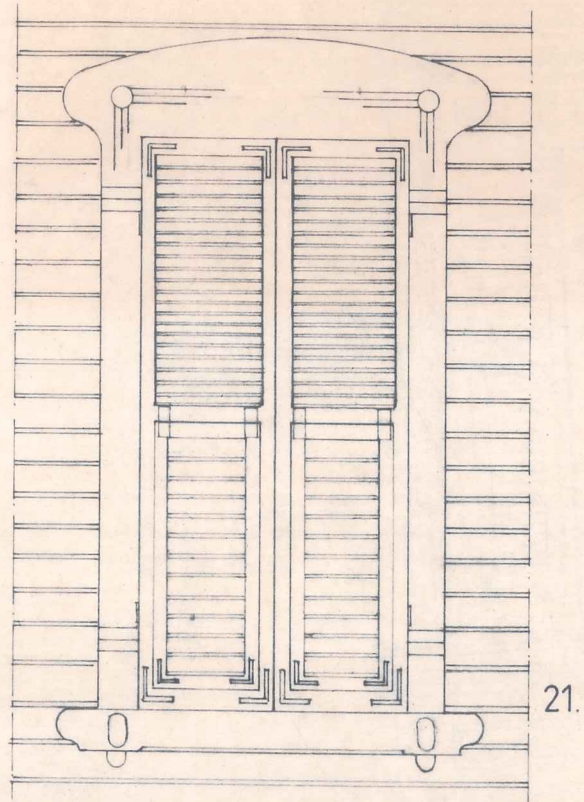
Pencerelerin bazılarında güvenlik ve gölgelik açısından ahşap panjur kullanılmıştır (Bkz. Tablo III.8-Şekil 5, 8, 9, Tablo III.10-Şekil 18, 19). Bazı yapılarda ise giriş katlarında yine güvenlik açısından pencere demirleri kullanılmıştır.

Yapıların dış cephelerinde doluluk-boşluk oranları araştırılmış fakat bir tablo oluşturulabilecek nitelikte belirgin özelliklere rastlanmamıştır.

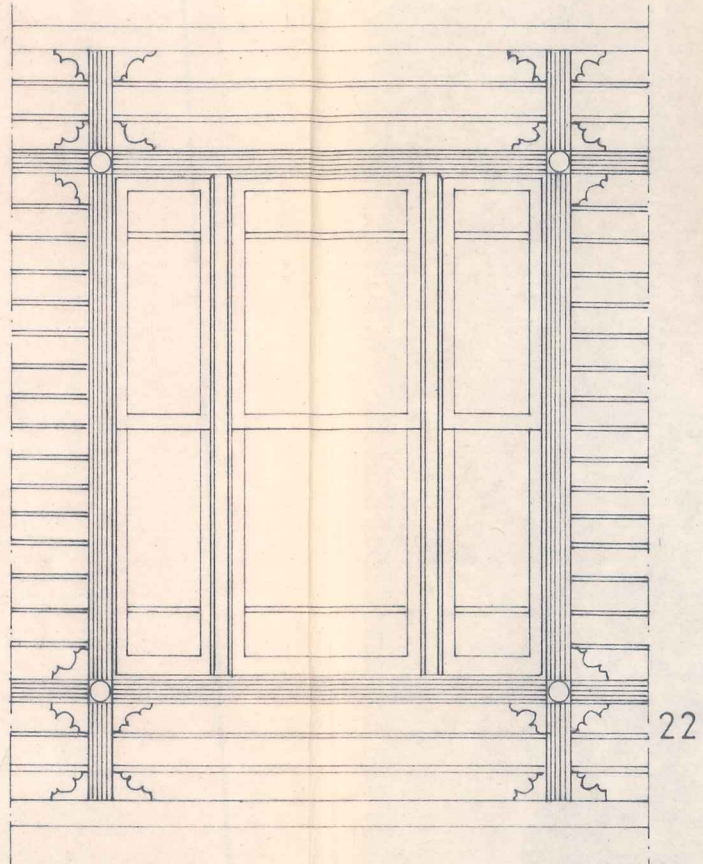
III.1.6. Balkonlar, Korkulukları

Heybeliada ahşap konutlarında balkonların ayrı bir yeri vardır. Genelde yazlık olarak kullanılan bu yerleşim bölgesinde

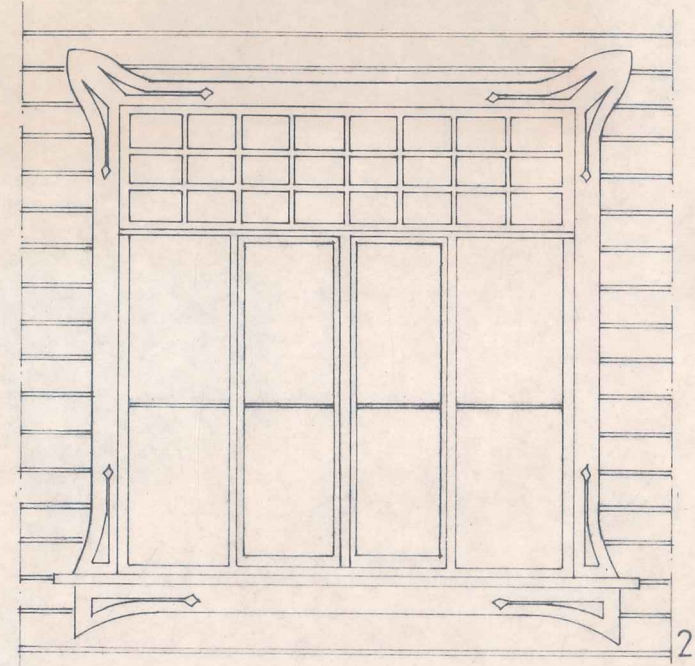
TABLO III.11. ART NOUVEAU PENCERELER



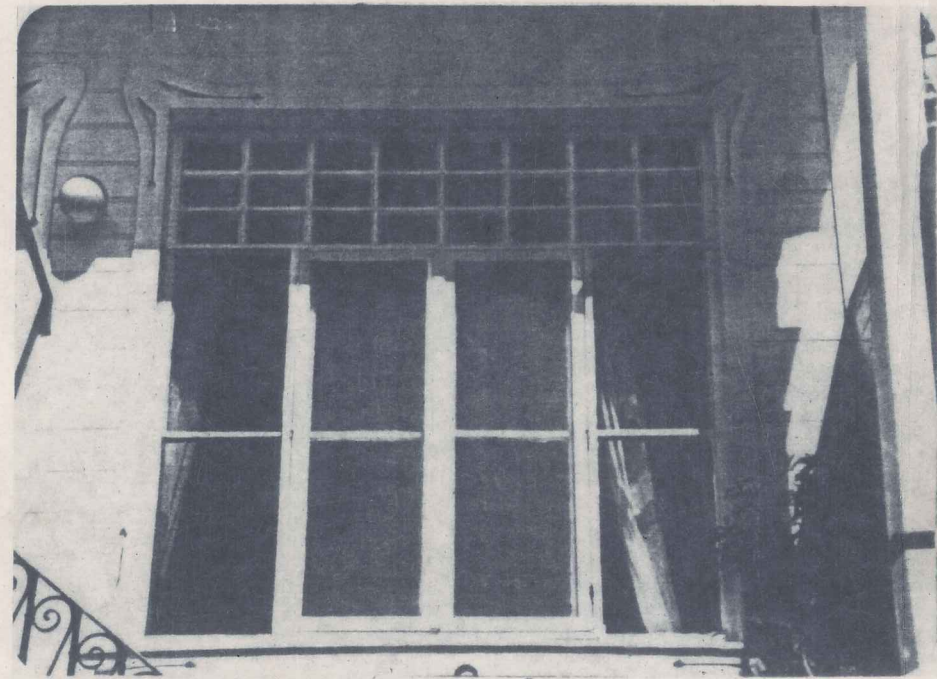
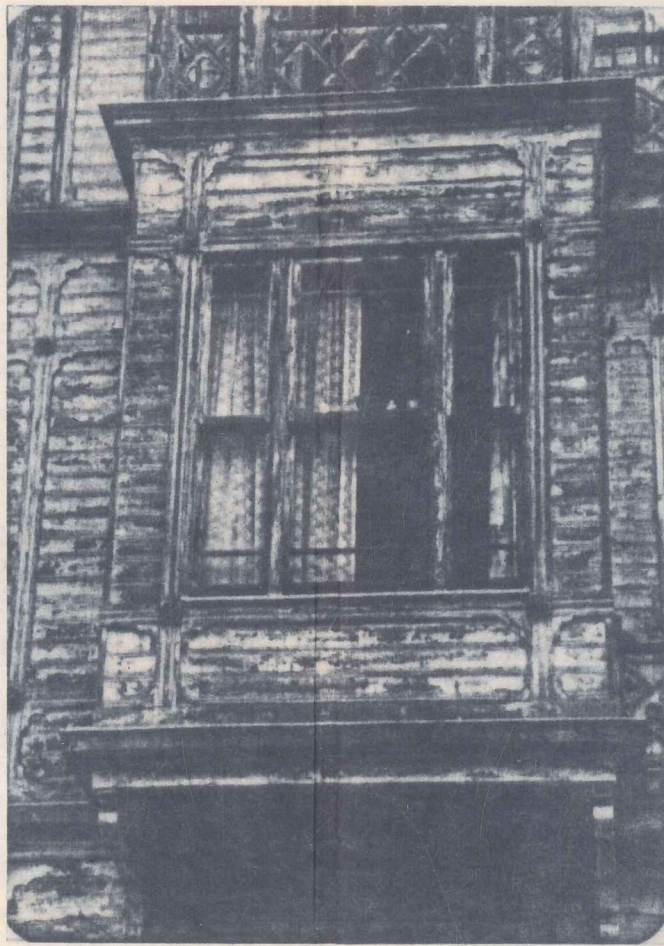
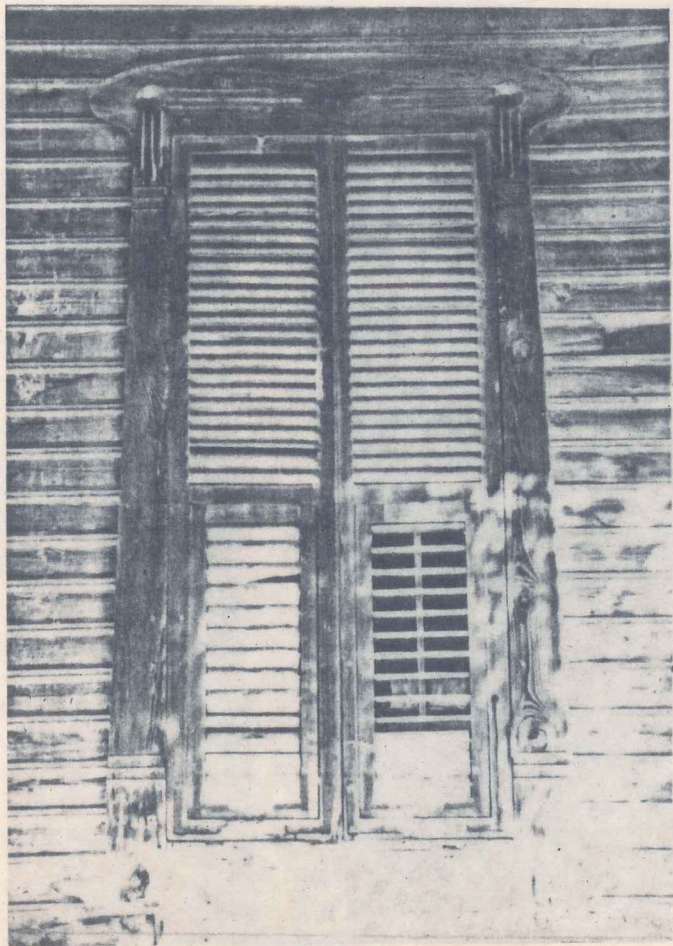
0 10 20 30 40 100 153cm



0 10 20 30 40 100 150 212cm



0 10 20 30 40 100 150 222cm



ART-NOUVEAU PENCERELER

21. Haşmet Bey Sokak, No:12-A.
22. Refah Şehitleri Caddesi, No:37.
23. Çığır Sokak, No:12.

balkon korkuluklarının hemen hepsi motiflerle bezenmiştir. Balkonlar serinleme ve seyir yerleridir.

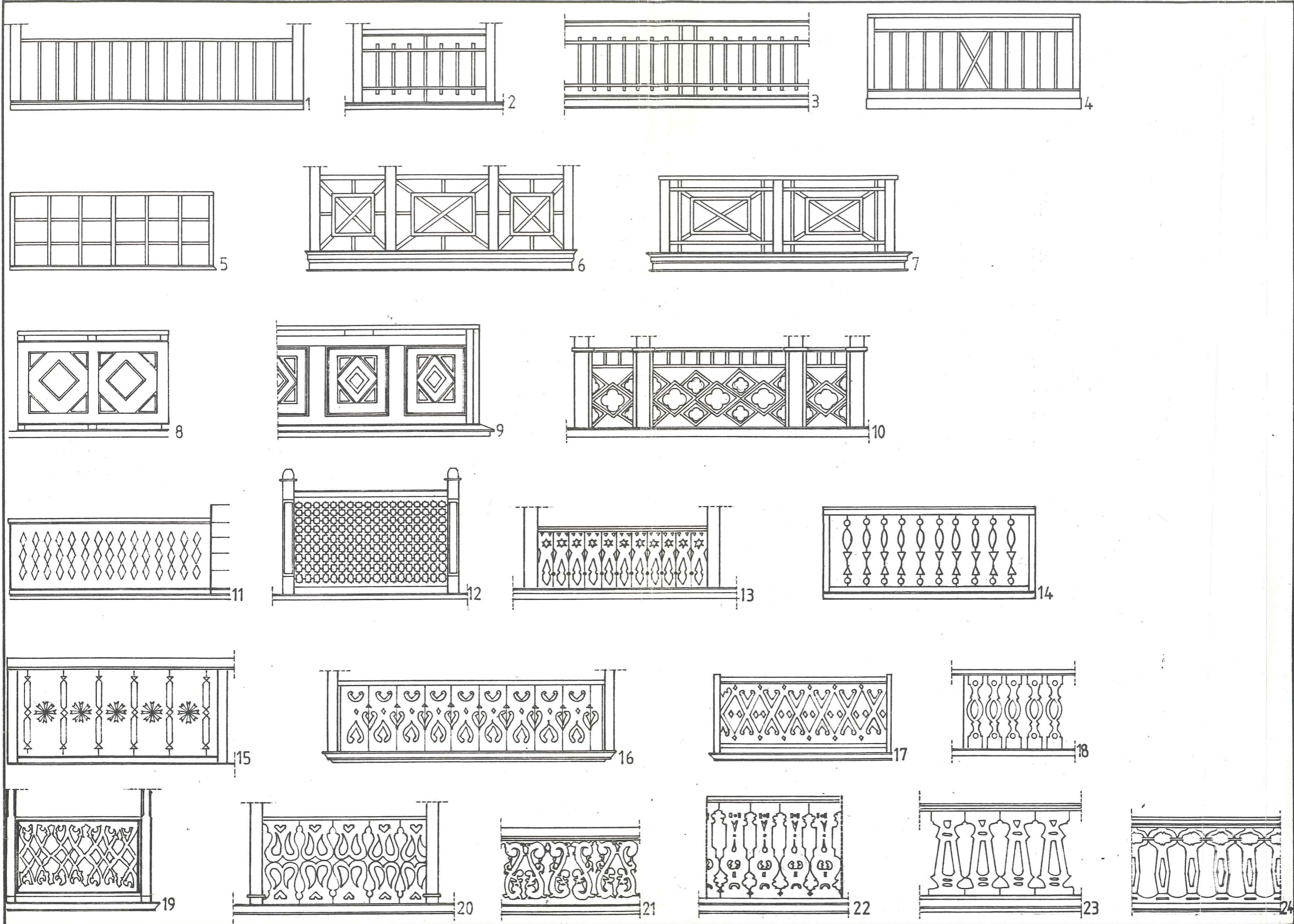
Balkon korkulukları incelendiğinde bir kısmının sade, düz, ahşap çubukların yanyana gelmesi ile oluştuğu görülür. Diagonal veya birbirlerine dik olarak kullanılan çubuklar işe geometrik şekilli balkon korkulukları meydana getirirler (Bkz. Tablo III.13-Şekil 1-7). Bir kısmında ise düz tahtalar oyularak geometrik desenler oluşturulmuştur (Bkz. Tablo III.13-Şekil 8-12). Bazıları ise evvelden hazırlanmış -elişi bezemelerle oluşan- birim elemanların yanyana getirilerek, bir bütün olması ile ortaya çıkmıştır (Bkz. Tablo III.13-Şekil 13-16, 22-24).

Korkuluk yükseklikleri 90 cm.dir. Aynı desen ve şekildeki korkuluklar birçok konutta tekrarlanmıştır. Bu olay kapılar, pencereler, konsollar, furuşlar ve festonlar için de geçerlidir. Hatta bunların aynıları -daha evvelde bahsedildiği gibi- diğer Adalarda, özellikle Büyüka'da ve İstanbul'un aynı devir konutlarında görülmektedir.

III.1.7. Başmaklar

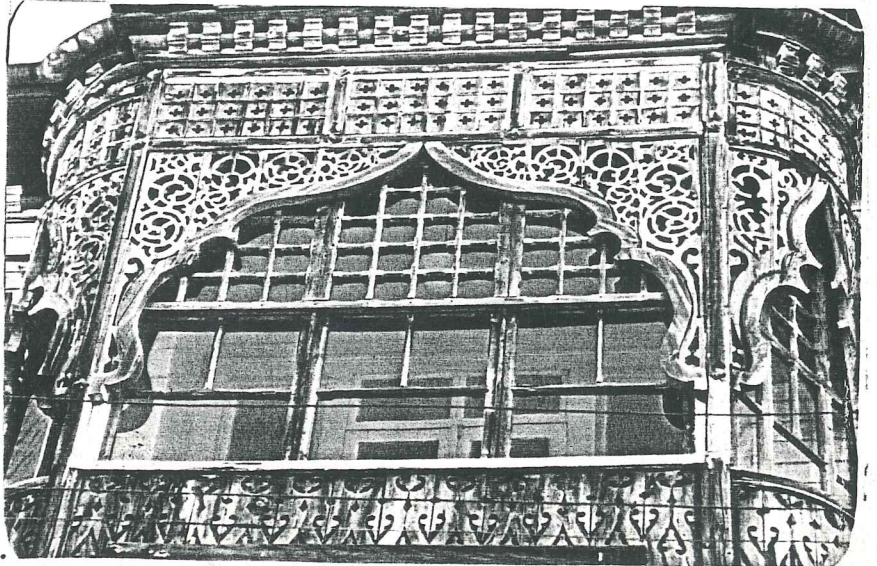
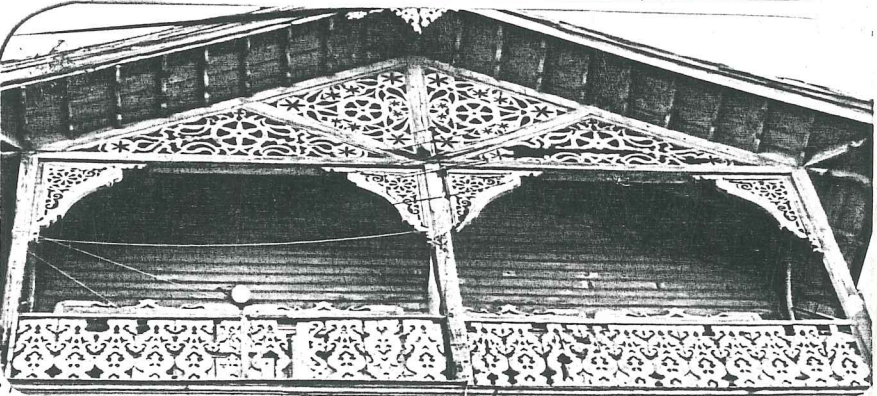
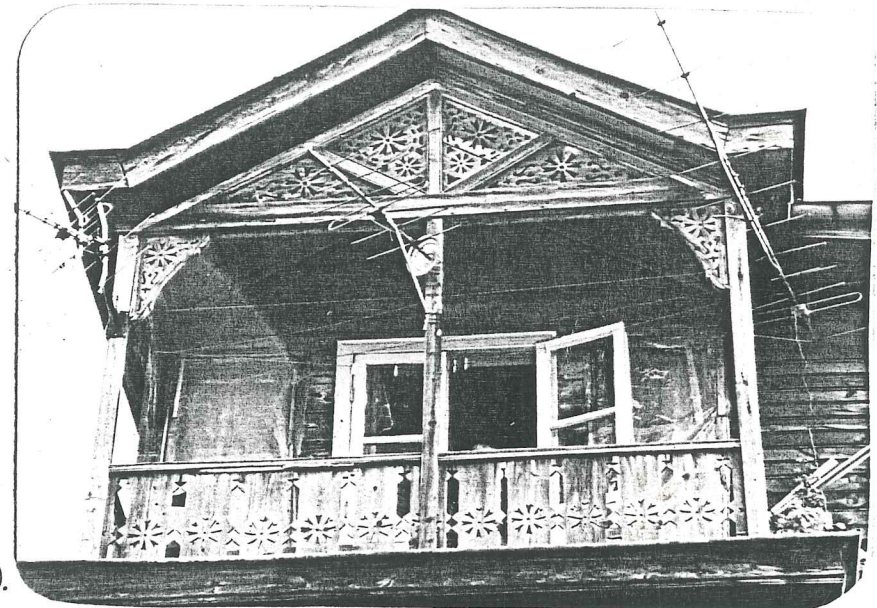
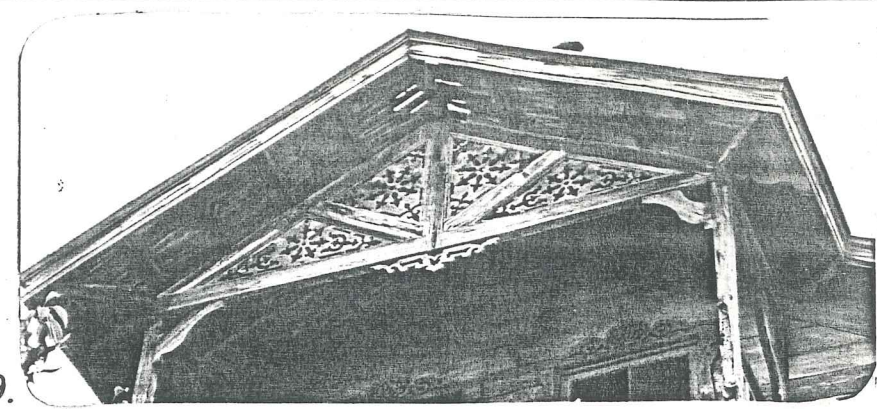
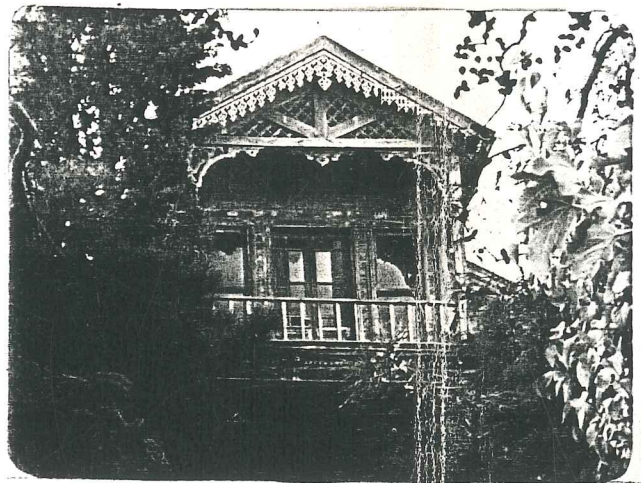
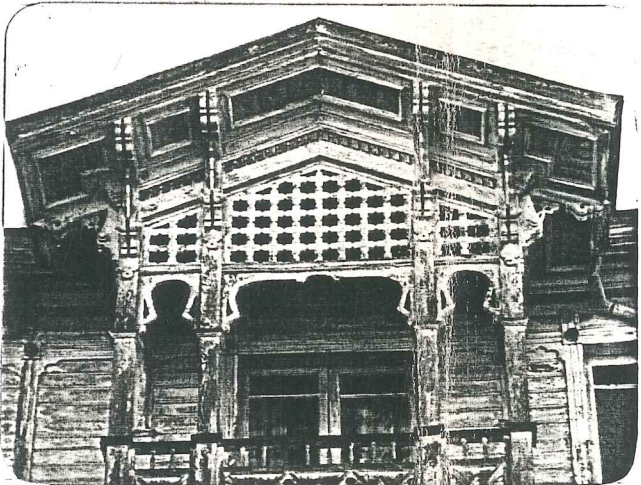
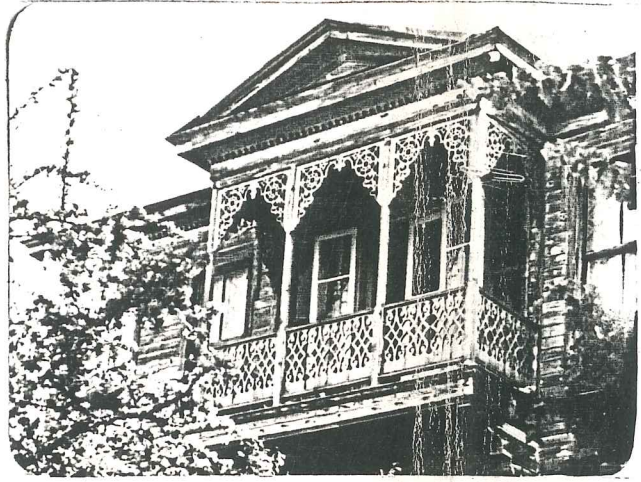
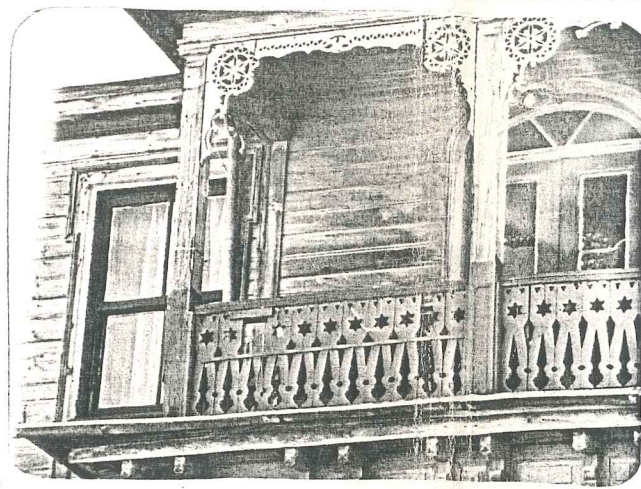
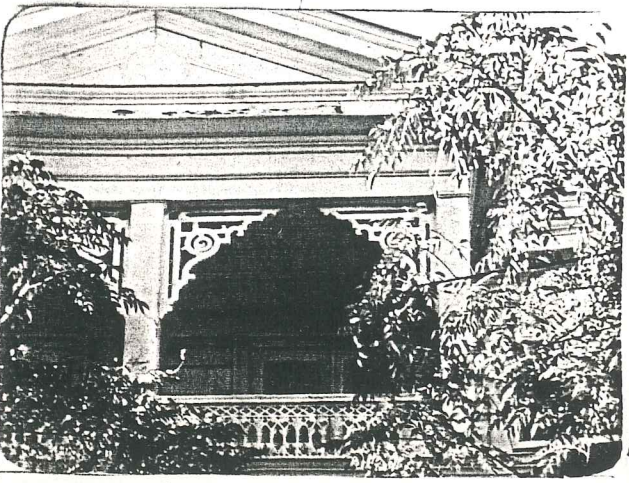
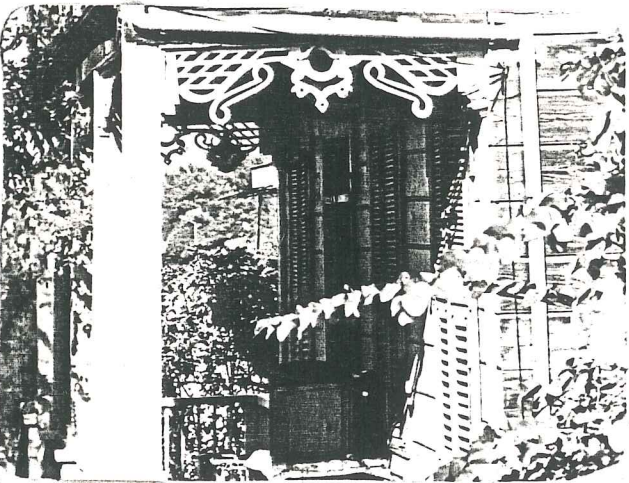
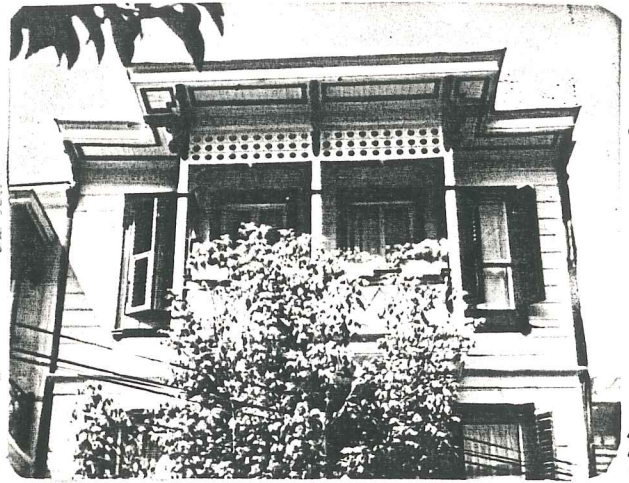
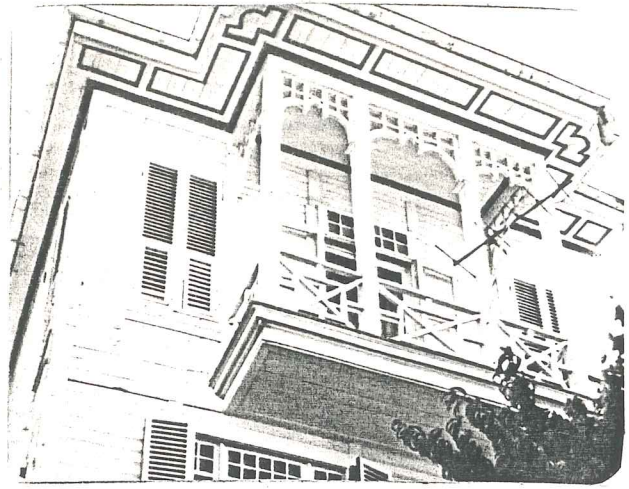
Balkon dikmeleri ve çatı saçağı arasındaki köşelerde; küçük parçalardan oluşan veya tek parça halindeki süs ve gölge elemanına başmak denir. Yapımlarındaki amaç cephe süslemesi ve gölgelik olarak kullanılmaktadır (Bkz. Tablo III.14).

TABLO III.13. AHŞAP BALKON KORKULUKLARI



AHŞAP BALKON KORKULUKLARI

1. Haşmetbey Sokak, No:12.
2. Cebel Sokak, No:17.
3. Refah Şehitleri Caddesi, No:75.
4. Lozan Zaferi Caddesi, No:25.
5. Lozan Zaferi Caddesi, No:14.
6. Şadiye Sokak, No:5.
7. Seyhan Sokak, No:9.
8. Lozan Zaferi Caddesi, No:12.
9. Çığıt Sokak, No:8-10.
10. Refah Şehitleri Caddesi, No:79.
11. Cebel Sokak, No:17.
12. Heybeli Mektebi Sokak, No:21.
13. Refah Şehitleri Caddesi, No:17.
14. Refah Şehitleri Caddesi, No:45-47.
15. Nevicat Sokak, No:31.
16. Turgut Reis Sokak, No:26.
17. Refah Şehitleri Caddesi, No:54.
18. Akçakoca Sokak, No:42.
19. Bahriye Hamamı Sokak, No:25.
20. Refah Şehitleri Caddesi, No:49.
21. Ulubey Sokak, No:26.
22. Dağ Tepesi Sokak, No:5.
23. Seyran Sokak, No:9.
24. Lozan Zaferi Caddesi, No:12.



BAŖMAKLAR

1. Cebel Sokak, No:5.
2. Refah Ŗehitleri Caddesi, No:46.
3. Seyran Sokak, No:4.
4. Lozan Zaferi Caddesi, No:3.
5. Refah Ŗehitleri Caddesi, No:17.
6. Bahriye Hamamı Sokak, No:25.
7. Refah Ŗehitleri Caddesi, No:37.
8. Bahriye Hamamı Sokak, No:1.
9. Saksılı Sokak, No:3.
10. Nevicat Sokak, No:31.
11. Refah Ŗehitleri Caddesi, No:67/69.
12. Turgut Reis Sokak, No:26.

III.1.8. Furuşlar

Furuş, çatı saçağını taşıyan elemanlar dizisidir. Aynı zamanda bir süs elemanıdır. Heybeliada konutlarında çok çeşitli örnekleri vardır (Bkz. Tablo III.15).

III.1.9. Festonlar

Feston, çatı saçağındaki alın tahtasının düşey uzantısıdır. Süsleme elemanıdır. Çok sade festonların yanısıra dantel gibi bezemeli olanları da vardır (Bkz. Tablo III.16). Festonlar bir birimin tekrarından oluşurlar. Birçok örneklerde bu birimler yanyana gelirken aralarında kalan boşluklar, birimin tersi şeklinde ve aynı boyutundadır (Bkz. Tablo III.16-Şekil 2, 3, 10).

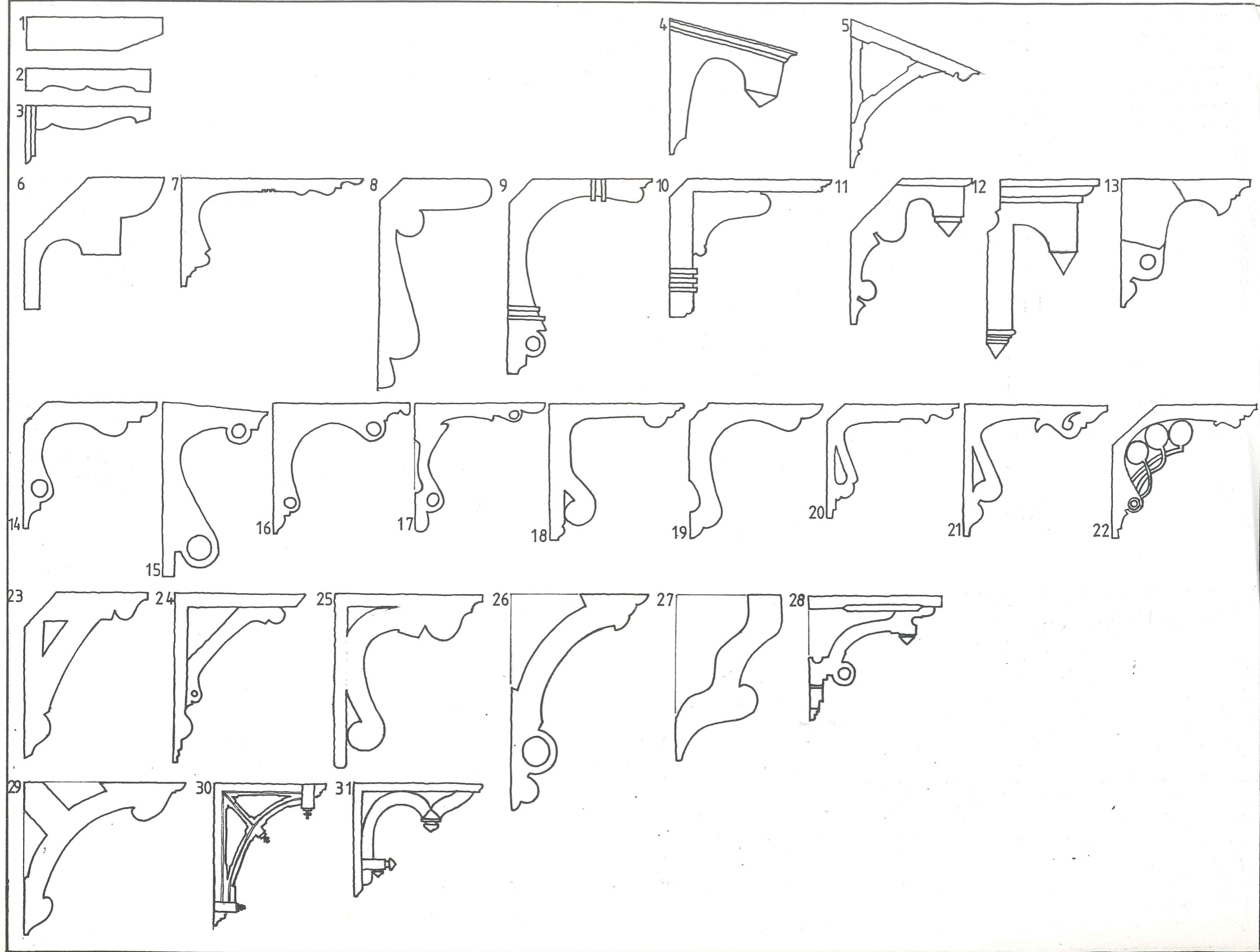
III.2. Kagir Yapılarda Dış Cepheler

Heybeliada'da korunmaya değer çok az sayıda kagir yapı vardır. Kagir yapıların en iyi örnekleri; Lozan Zaferi Caddesi, No:7, Refah Şehitleri Caddesi, No:59, Refah Şehitleri Caddesi, No:73, Refah Şehitleri Caddesi, No:62-1, Çığıt Sokak No:6'da bulunmaktadır (Bkz. Resim 29, 30).

III.2.1. Dış Duvarlar

Kagir yapılarda duvarlar taş, tuğla veya taşla tuğlanın bir arada kullanılması ile oluşturulur. Temel duvarlarının kalınlığı 60 cm dolayındadır. Kagir yapılarda duvarlar kat

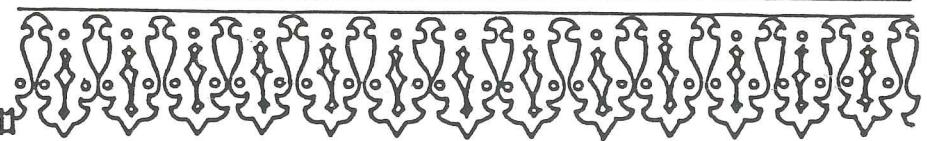
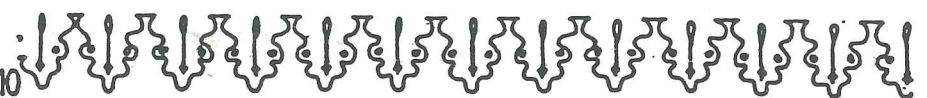
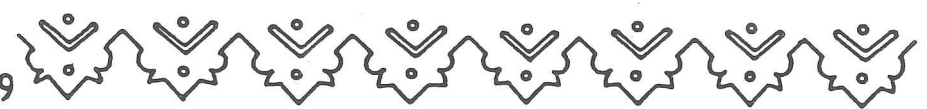
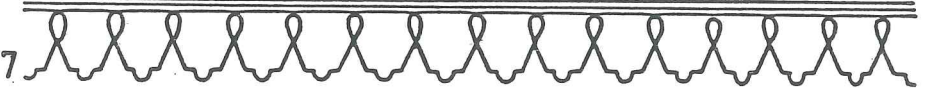
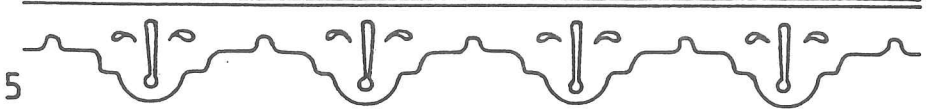
TABLO III.15. FURUŞLARI OLUŞTURAN ELEMANLARIN BİÇİMLENİŞİ



FURUŞLARI OLUŞTURAN ELEMANLARIN BİÇİMLENİŞİ

1. Bahriyeli Şükrü Bey Sokak, No:9.
2. Kürekçi Bahri Sokak, No:2.
3. Refah Şehitleri Caddesi, No:1.
4. Refah Şehitleri Caddesi, No:79/1.
5. Refah Şehitleri Caddesi, No:73.
6. Bahriyeli Şükrü Bey Sokak, No:14.
7. Orhan Sokak, No:11.
8. Kürekçi Bahri Sokak, No:24.
9. Refah Şehitleri Caddesi, No:28.
10. Refah Şehitleri Caddesi, No:60.
11. Refah Şehitleri Caddesi, No:43.
12. Refah Şehitleri Caddesi, No:36.
13. Lozan Zaferi Caddesi, No:32.
14. Şadiye Sokak, No:27.
15. Ümit Sokak, No:18.
16. Refah Şehitleri Caddesi, No:46.
17. Refah Şehitleri Caddesi, No:61.
18. Refah Şehitleri Caddesi, No:57.
19. Ayyıldız Caddesi, No:72.
20. Bahriyeli Şükrü Bey Sokak, No:13.
21. Lozan Zaferi Caddesi, No:14.
22. Refah Şehitleri Caddesi, No:37.
23. Refah Şehitleri Caddesi, No:54.
24. Refah Şehitleri Caddesi, No:86.
25. Akçakoca Sokak, No:40.
26. Bahriye Hamamı Sokak, No:4.
27. Refah Şehitleri Caddesi, No:80.
28. Refah Şehitleri Caddesi, No:44.
29. Orhan Sokak, No:6.
30. Refah Şehitleri Caddesi, No:63.
31. Gemici Kaynağı Sokak, No:14.

TABLO III.16. FESTONLAR

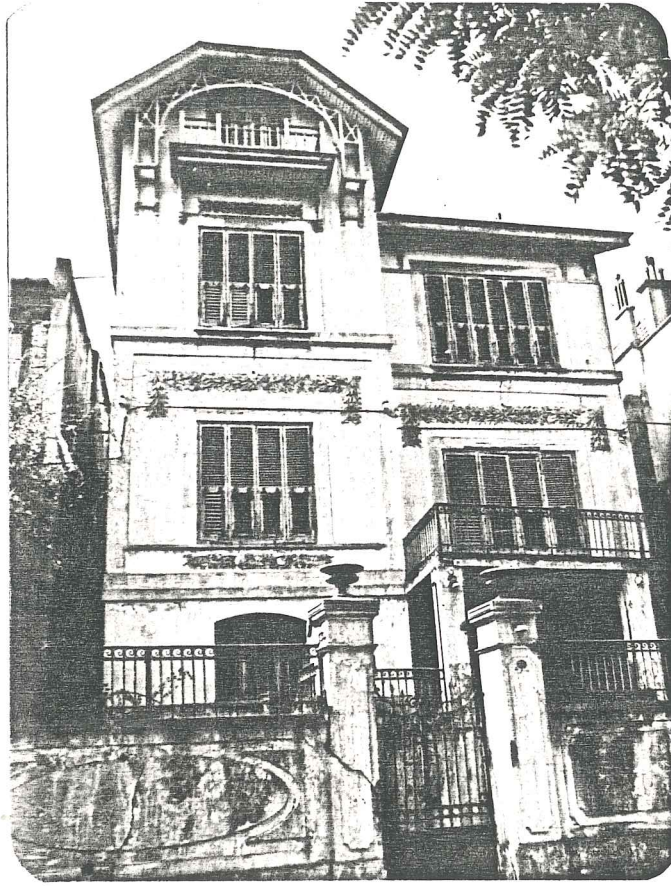


FESTONLAR

1. Şadiye Sokak, No:21.
2. Refah Şehitleri Caddesi No:38.
3. Müstecip Onbaşı Sokak, No:15.
4. Şehit Hakkı Burak Sokak, No:37.
5. Kürekçi Bahri Sokak, No:4.
6. Ümit Sokak, No:6.
7. Hacı Sami Bey Sokak, No:10.
8. Bahriye Hamamı Sokak, No:28.
9. Refah Şehitleri Caddesi, No:67-69.
10. Bahriye Hamamı Sokak, No:7.
11. Refah Şehitleri Caddesi, No:1.
12. Ümit Sokak, No:24.



Resim 29- Lozan Zaferi Caddesi, No:7'deki Ampir+Neo Yunan/Seçmeci üsluplu kagir yapı.



Resim 30- Refah Şehitleri Caddesi, No:73'deki kagir yapı (İsmet İnönü evi).

yükseldikçe incelikler. Ahşap yapıların temel duvarlarını da kagir duvarlar oluştururlar.

III.2.2. Çıkmalar

III.2.2.1. Kitle Biçimlenişinde Çıkma Düzeni

Kagir yapılarda da çıkma düzeni; açık, kapalı ve açık+kapalı çıkmalar şeklindedir. Yalnız ahşap yapılara oranla, kagir yapı çıkma biçimleri çok sadedir. Bu yapılarda sadece dik-dörtgen çıkmalar kullanılmıştır.

III.2.2.2. Taşıyıcı Sistemleri ve Bezeme Ögeleri

Kagir yapılarda da ahşaplarda olduğu gibi açık ve kapalı çıkmalar bulunur. Taşıyıcı sistem incelemesi sonucu bu yapılarda;

1. Döşeme Uzantısıyla Oluşturulan Çıkmalar
2. Konsollu Çıkmalar (Bkz. Resim 31)
3. Dikmelerle Taşınan çıkmalara rastlanmıştır (Bkz. Resim 32).

Kagir çıkmalarda ayrıca çok bezemeli kagir konsollara, mermer veya tuğladan/üstü sıvalı dikmelere rastlanmıştır.

III.2.3. Çatılar

Kagir yapılarda daha çok 4 eğimli kırma çatı tipi kullanılmış ve çatının çevresi atika duvarı ile çevrilmiştir. Gizli derenin kullanıldığı bu sistemde, derenin önündeki atika du-

varının üstü bazen Refah Şehitleri Caddesi, No:59'daki konutta olduğu gibi bezemeli olarak düzenlenmiştir.

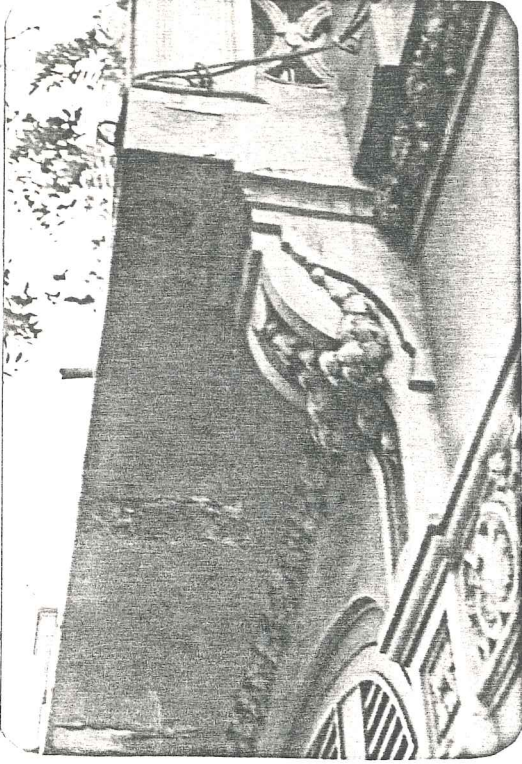
Kagir yapılarda da -İnönü'nün evinde olduğu gibi- ahşap yapılardaki, çatı sistemleri kullanılmıştır.

III.2.4. Balkonlar, Korkulukları

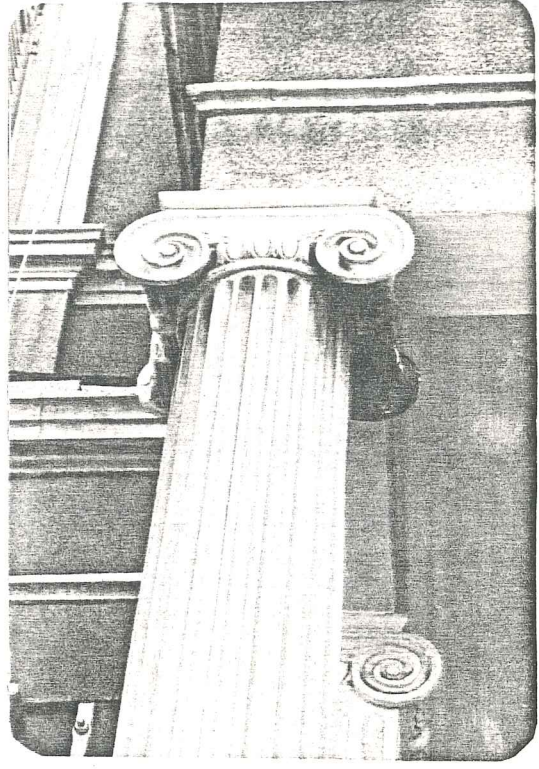
Heybeliada kagir yapılarında balkon korkulukları genellikle tuğladan örülmüş/sıvalı, sade ve düz şekildedir. Yalnızca Refah Şehitleri Caddesi, No:62-1'deki yapıda bezemeli kagir korkuluğa rastlanmıştır (Bkz. Resim 33).

III.2.5. Furuşlar

Ahşap yapılarda olduğu gibi kagirlerde de çatı saçağını taşıyan, furuş adı verilen elemanlar dizisi vardır. Tarihi değeri olan kagir yapılar, Adada son derece az sayıda buldukları için ancak bir-iki kagir furuş örneğine rastlanabilmektedir.



Resim 31- Refah Şehitleri Caddesi
No:62-1. Kagir konsol.



Resim 32- Lozan Zaferi Caddesi,
No:7. Kagir dikme.



Resim 33- Refah Şehitleri Caddesi, No:62-1'deki bezemeli
balkon korkuluğu.

IV.BÖLÜM- HEYBELİADA İÇİN KORUMA ÖNERİLERİ

IV.1. Günümüze Dek Heybeliada İçin Yapılmış Koruma-İmar Çalışmaları

IV.1.1. GEEAYK. Tarafından Saptanan Heybeliada'da Korunması Gerekli Dinî ve Resmî Eserler

14.4.1973 tarih ve 7087 sayılı karar ile korunması gerekli eski eserler ve sit sahaları tesbit edilerek, 1710 sayılı kanun gereği 7 Eylül 1977 tarih ve 16050 sayılı Resmî Gazetede ilan edilen, Heybeliada'daki korunacak değerler (konutlar dışında) şunlardır:

- A. Çam Limanı batı sırtındaki manastır⁷³
- B. Ansenyon⁷⁴ manastırı ve kilisesi
- C. Ahşap Bina (101 Ada - 4 Parsel)
- D. Rum Yetimhanesi⁷⁵ (halen Deniz Kuvvetlerine ait bina)
(101 Ada - 4 Parsel)
- E. Rum Yetimhanesi avlusundaki eski kilise⁷⁶
(101 Ada - 4 Parsel)
- F. Mezarlık (101 Ada - 4 Parsel)
- G. Eski Değirmen (104 Ada - 3 Parsel)
- H. Elen Papaz Okulu⁷⁷ (96 Ada - 84 Parsel)
- J. Rum Mezarlığı (96 Ada - 85 Parsel)
- K. Cami (Kazasker Abdülkadir efendi vakfı (60 Ada - 20 Parsel)
- L. Bet Yazkov Sinagogu (60 Ada - 20 Parsel)
- M. Aya Nikola Kilisesi (25 Ada - 1 Parsel)
- N. Ayazma Çeşmesi (1 Ada - 5 Pafta)
- O. Deniz Harp Okul (1 Ada - 26 Parsel)
- P. Eski Rum Mezarlığı (1 Ada - 9 Parsel)

R. Aya Yorgi Manastırı	(1 Ada - 6 Parsel)
S. Aya Yorgi Kilisesi	(1 ada - 6 Parsel)
T. Ayazma ⁷⁸	(1 Ada - 18 Parsel)
U. Mezarlık	(103 Pafta)

Aynı kararla GEEAYK. tarafından Heybeliada'da tescil edilmiş sivil mimarlık örneklerinin listesi ise aşağıdadır:

<u>ADA</u>	<u>PARSEL</u>	<u>ADA</u>	<u>PARSEL</u>	<u>ADA</u>	<u>PARSEL</u>
13	18	63	5	40	3
13	19	63	4	66	43
16	4	63	9	65	15
16	3	63	2	65	14
26	5	63	1	55	17
61	4	64	6	55	23/24
18	16	87	12	44	4
53	2	87	14	44	3
52	1	87	15	44	2
52	2	87	16	45	2
68	1	87	17	82	2
67	47	87	1	82	1
66	2	87	6	43	10
66	3	88	5	42	9/10
66	45	88	4	47	4
66	10	88	3	47	1
66	11	89	7	49	1
116	1	33	1	49	2
66	44	75	1	49	3

<u>ADA</u>	<u>PARSEL</u>	<u>ADA</u>	<u>PARSEL</u>	<u>ADA</u>	<u>PARSEL</u>
66	6	75	17	49	4
66	9	74	11	49	21/22
116	2/25	73	8	69	8
93	1	73	14	69	9
93	14	73	12	69	23
93	8	73	13	69	25
93	7	72	1	69	18
93	5/6	41	11/12	69	10
94	74	70	1	69	1
94	73	44	11	51	5
87	19/11	44	5	51	6
51	7	8	3	10	13
51	8	34	13	10	14
51	12	34	15	10	15
51	11	34	16	10	26
51	10	34	18	10	20
50	13	34	20	10	21
50	8/14	8	7/8	10	22
48	15/16	8	9	10	23
35	6	8	10	1	16
35	7	7	7	1	15
35	9	9	10	1	14
36	7	9	9	1	13
36	6	9	8	1	12
35	10	9	7	1	11

*GEEAYK. tarafından 133 adet korunmaya değer yapı tescil edilmiştir. Benim yaptığım çalışmalarda ise korunması gerekli 416 adet yapı gözükmetedir. Bunun nedeni tescilli yapıların çoğunun 1. ve 2. derecenin çok süslü, cezbedici yapılarından oluşmasıdır. Benim çalışmalarım ise mimari değerinin yanı sıra tarihsel değere de sahip olan yapıları -bir yaşamı yansıtmalarından dolayı- kapsadığı için, bu fark ortaya çıkmıştır.

IV.1.2. Adalar Doğal ve Tarihi Sit Koruma ve Yeni Yapılaşma Kararları

. Doğal ve Tarihi Sit Koruma Kararları

GEEAYK., 1710 sayılı Eski Eserler Yasasının 1 ve 5. maddelerine göre; dinlenme ve gezi alanları olarak koruları, koyları, kıyı çizgisi ile pitoresk bir tabiat yapısına sahip olması nedeniyle İstanbul'un Adalar ilçesini "Doğal Sit" olarak kabul etmiştir.

Eski Eserler Yasasının 1. maddesine göre:

Korunması gerekli doğa güzellik ve gariplikleri ile doğal ve jeolojik olayların meydana getirdiği güzel görünümlere, asırlık ağaç ve korulara "Doğal Sit" denir. Bunların tümü ile değerlendirilerek korunması esastır.

5. Maddesine göre:

Bu konunun tarif ve kapsamına giren eski eserleri, tarihi ve doğal anıtları bozmak ve değiştirmek, G.E.E. ve A.Y.K.'-

nun görüşüne dayanmak koşuluyla Kültür ve Turizm Bakanlığının izni olmadan onarmak ve içlerinde veya emniyet sınırları dahilinde inşaat, tesisat, sondaj ve kazı yapmak, kireç ocağı ve tuğla harmanı tesis etmek, hayvancılıkta, tarımda veya herhangi bir işte kullanmak, yıkılmalarından veya tahrip-lerinden meydana gelen maddeleri almak, bunları geçici veya devamlı olarak herhangi bir maksatla iskân veya işgal etmek kısmen veya tamamen tahrip etmek, tahriplerine sebep olabilecek hizmetlerde kullanmak, buralarda define aramak yasaktır.

Eski eserlerin, tarihi ve doğal anıtların, şehir harabelerinin, tarihi alanların, iskân edilmesi, kullanılması, onarılması, içlerinde veya emniyet sınırları içinde inşaat, tesisat, sondaj ve kazı yapılması şekil ve şartları bu kanun hükümlerine ve hazırlanacak yönetmeliğe göre saptanır.

. Yeni Yapılaşma ile İlgili Kararlar

- Tüm adalarda çekme kat yapılamaz⁷⁹,
- Yapı derinliği en çok 15.00 metre, yapı cephesi 15.00 metreden daha fazla olamaz⁸⁰,
- Bina yüksekliği normal olarak H=6.50 m (Yürürlükteki imar planlarındaki tek kat şartına uyulmak koşulu ile) olup, meyilden dolayı bir bodrumdan fazla kazanılamaz.
- . Meyilli arazilerde zorunlu hallerde arazi içinde sadece iki istinat duvarı yapmak şartı ile binanın oturacağı düz alan elde edilebilecek şekilde inşa edilecek, binanın önde

bulunan (denize göre) istinat duvarına 5.00 metreden fazla yaklaşılmaz ve bu mesafe toprak dolgu olmalıdır.

- . Meyilli olupta, arazi düzeltmesi yapılmadan inşaat yapılacak parsellerde bodrum katın düşük kat cihetinde olup, hiçbir nedenle yüksek cephe 3 kat görünümünü ($H=9.50$ m) aşamaz⁸¹.
- Ormana bitişik yapı adalarında 1000 m^2 'ye kadar olan parsellerde, bina sahası 100 m^2 'yi aşmamak kaydı ile imar mevzuatının öngördüğü yapılaşma sistemi içinde sadece ayırık nizam veya ikiz ev yapılabilir.
- 100 m^2 'den büyük parsellerde, parsel alanınının % 100 oranında, ancak 15.00 m bina cephe, 15.00 m bina derinliğini aşmamak kaydı ile ayırık nizam inşaat yapılabilecek, bu yapı adalarında ifraz sonucu meydana gelecek parsellerin 1000 m^2 alan ve 25.00 m cephe şartını sağlaması gerekir⁸².
- İnşa edilecek binaların bitişik karakterli olmayan cephelerinde bu cephe uzunluğunun $2/3$ 'ünü geçmemek ve 1.50 m derinliği aşmamak kaydı ile çıkma yapılabilir⁸³.
- İfraz en az 18.00 m cephe olmak üzere 600 m^2 'den az olmaz⁸⁴.
- Denize cephesi olmayan parsellerde dört satırlı, en çok % 35 meyilli kiremit örtülü çatı ile bitirilecektir⁸⁵.
- Denize cephesi olan parsellerde her tür çatı şekli yapılabilecektir. Ancak en fazla meyil % 33 olacaktır⁸⁶.

*Adalar Doğal ve Tarihi Sit Koruma Kararları ve yeni yapılaşma konusunda alınan yukardaki kararların çoğu yeni yapılaşma doğrultusunda olup, korumaya yönelik yapıcı bir tutum getir-

memektedir. Eski Eserler Yasasının 5. maddesi ile koruma ile ilgili genel karar ve yasaklar getirilmiştir. Koruma işlemi için yönetmelik hazırlanması belirtildiği halde -Adalar ve Heybeli için- herhangi bir yönetmelik hazırlanmamıştır. Böylece eski yapı sahiplerinin yapılarını kendilerince korumaları gerekmektedir.

Adalardaki yeni yapılaşma ile ilgili alınan kararların bazılarının, Adanın bütünlüğüne ve karakterine ters düştüğü kanısına varılmıştır. Bunlardan en fazla 15.00 m yapı derinliği ve 15.00 m yapı cephesi kararında; en üst sınır bile olsa 225 m²'lik, 3 katlı yeni yapılaşmanın Ada için masif ve ağır kitleler oluşturacağı kanısına varılmıştır.

Denize cephesi olan yeni yapıların çatı şekillerine kısıtlama getirmemek, serbest bırakmak çok sakıncalıdır. İstanbul ile tek bağlantısı denizyolu olan Adalara yaklaşırken ilk göze çarpan, sahildeki yapılaşmadır. Eğer sahile cepheli bu yapıların çatıları serbest bırakılır ve son zamanlarda türeyen bilinçsiz müteahhitlerce istenen biçimde yapılırsa; bu yapılar, Adanın eski yapılarının uyumlu çatı sistemlerini de yok edencesine dikkati çekecek bir çirkinliğe neden olur.

Çıkmalar için getirilen kısıtlamalar da Ada karakterini etkileyen eski yapıların çıkma biçimlenişi ile hiç bağlantılı değildir. Çıkma, özel bir durum nedeni ile her yapı için farklı şartlarda ve boyutlarda yapılır. Eski yapılarda çok güzel örneklerini gördüğümüz gibi çıkmalar; eğik sokak doğrultularını ev içinde algılamamak, manzara yönünde mekan ka-

zanmak, üst kat alanını genişletmek, cephede oluşturduğu hareketlilik için yapılmışlardır. Yeni yapılaşma için de aynı durum söz konusu olmalı, çıkmalarda genelleme yapılmamalı, her yapı için gerektiği şekilde çıkma yapılmasına izin verilmelidir.

Yeni yapılaşma ile ilgili alınan kararlarda; kullanılacak malzeme, özellikle dış cephe malzemesi, renk ve doku ile ilgili hiç bir karara rastlanmamaktadır. Bu da Ada için çok önemli bir konudur. Adanın eski güzel yapılarını perdeleyecek derecede öne çıkan renklerde ve dokularda yeni yapılaşma görülmekte, bunun bir an önce engellenmesi gerekmektedir.

Sokak ve caddelerin düzeni, yol kaplamaları, aydınlatma elemanları, çöp tenekeleri gibi kentsel mobilyalar ile ilgili, Adalar karakteri içinde genelleme yapılması gereken hiç bir karara da rastlanmamıştır.

Yukarıdaki kararların ardından Kültür ve Turizm Bakanlığı Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu olumlu değişiklikler öngören Büyükada'da -buna bağlı olarak tüm Adalarda- "Sit Alanı Geçici Yapılanma Koşulları" oluşturmuştur.

Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Kurulu'nun 13.5.1972 gün 6346 sayılı genel kararı ile belirlenen Doğal Sit ve Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları, 2981 sayılı Kanunun 6.maddesi uyarınca ve 2863 sayılı Kanun doğrultusunda Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, İstanbul

Bölge Kurulu Bölge Müdürlüğü uzmanlarınca mahallinde incelenmiş, GEEAYK.'nun 31.3.1984 gün ve 234 sayılı kararı ile sit alanı olarak ilan edilen Marmara Takım Adalarında Koruma İmar Planı yapılıncaya kadar aşağıda belirtilen "geçici yapılanma koşulları"nın geçerli olacağına karar verilmiştir.

Adalar'da Sit Alanı Geçici Yapılanma Koşulları

1- Adalar'da mevcut tescil edilmiş korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının tescil durumuna göre yıkılıp tekrar yapılması halinde gabari ve cephe özellikleri korunur, eski binaya ek yapılamaz. ancak plan çözümünde birden fazla bölüm yapılabilir.

2- Tescilli korunması gerekli taşınmaz kültür varlığına komşu parsellerde yapılanmada, irtifa tescilli yapı irtifasını geçemez.

3- 1/2000 ölçekli 1966 yılında tasdikli Heybeliada İmar Planında yeşil alan gösterilen yerler adalara özgü yeşil alan niteliğinde olup, yapılaşmaya açılmaz. Ancak mevcut hizmet binaları ile tescilli yapılar onarılabilir.

4- Sit alanından önce yürürlükte olan planlarda orman olarak belirlenen, Tarım, Orman ve Köyişleri Bakanlığınca ya da Mahkeme kararı ile Orman sahasından çıkartılan alanlarda inşaat yapılamaz, ancak açık alan olarak kullanılabilir.

5- Anıtsal ağaçların tescil kararı için cins, yaş, form, büyüklük ve ayakta durabilirlik durumu gözönüne alınarak Bölge

Kurulunca tesbitlerinin yapılması gerekmektedir.

Ada'da mevcut anıtsal ağaçların anıtsallığını korumak üzere gövde merkezinden asgari 15 metre yarı çaplı alan içinde yapı yapılamaz. Bu mesafe ağaç türlerine göre Bölge Kurulunca belirlenecektir.

6- Yerleşme merkezi içinde ve dışındaki parsellerde yapılacak yapıların yüksekliği 6.50 m.yi geçemez.

7- Önceki imar planlarında bitişik nizam tabi bölgelerde ve 350 m² büyüklüğe kadar olan parsellerde inşaat sahası zeminde 100 m²'yi, bina derinliği 1500 m'yi geçemez.

8- Ayrık nizamda 350 m²'den büyük parsellerde 100 m² inşaat alanına 350 m² üzerindeki miktarın % 10'unu eklenir.

9- Ayrık nizamda yapılar yoldan en az 500 m, komşudan en az 300 m çekilir.

Ancak, ayrık nizam yapı adalarındaki köşebaşı parsellerde, yukarıdaki koşullarla 600 metre bina cephesi ve 600 metre, bina derinliği temin edilemiyorsa bu ölçüleri temin etmek amacı ile, yan komşu ve arka komşu açık ve kapalı balkon yapılmamak koşulu ile 100 metreye kadar yaklaşılabilir.

10- Yapılarda ikinci bodrum yapılamaz.

11- Ayrık nizam uygulamasında bu alanlarda korunacak ağaçlar nedeni ile asgari yol ve bahçe mesafelerinde daha fazla çekmek gerektiğinde, şayet bağımsız yapı yapmak mümkün değilse,

bu arsalarda tevhid işlemleri uygulanabilir.

Normal inşaat izni alabilen parsellerde de tevhid işlemleri yapılabilir.

12- Kıyı ile ilişkisi olan parsellerde 3086 sayılı kıyı kanunu hükümleri geçerli olacaktır. Bu parsellerde yapılaşma tek katlı olacak ve toplam inşaat alanının % 15'ini geçemeyecektir.

13- Ayrık nizam uygulamasında;

Açık ve kapalı balkonların toplam uzunluğu, tüm cephelerin toplam uzunluğunun en çok 1/6'sı kadar,

Balkonların genişliği ön ve arka cephelerde en çok 150 m'yi, komşu cephelerde en çok 100 m'yi geçemez.

14- Yapı dışında bahçede müstemilat binası yapılamaz.

15- Yapı cephe ve derinliği çıkmalarla birlikte 1200 m'yi geçemez.

16- Ayrık nizamda kotlar, tabii zemin ortalamasından alınır. Yapının yüksekliği 6.50 m'yi geçemez.

17- Adalar'da, küçük ve büyük tur yolu çevresinde yer alan binalar yıkılmadan aynı gabaride ve malzeme ile tamir edilir.

- Büyük ve küçük tur yolunda yer alan parsellerde bitki örtüsü ve parselasyon korunacaktır.

- Tur yolunun sadece yerleşik alan içinden geçen güzergâhındaki boş parsellerde de geçiş dönemi yapılanma koşulları geçerlidir. Tur yolunun Doğal Sit Alanı içinden geçer güzergâhında yer alan parsellerde bitki örtüsü ve parselasyon korunacaktır.

18- Mevcut kademeler (setler) korunacaktır. Setler mimari projelerle yapı içinde değerlendirilebilir.

19- Yoğunluk artırıcı uygulama yapılamaz.

20- Adalarda çatı örtüsü malzemesi kiremit olup, çatı % 33 eğimi aşamaz, teras çatı yapılamaz.

21- Bahçe duvarları tabii taş, kesme taş, ya da ahşap olarak H=100 m'yi geçmeyen yükseklikte ve uygun şekilde yapılacaktır. Ancak silüette arazide parsel sınırını belli eden bahçe duvarları yapılamaz. Sınırı belirleyiciler yeşille yapılır.

22- Projelerin onayı sırasında yol, kot ve bahçe duvarını gösteren plan ve kesitler verilecektir.

23- Yıkılıp da yeniden aynen inşası gereken tescilli yapıların proeleri Bölge Kurulunca onaylanmadan ve temel ruhsatı alınmadan eski bina yıkılamaz.

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 17.maddesi gereğince, İstanbul Adalar İlçesi sit alanına ait, ilgili belediyece en kısa zamanda hazırlanacak koruma imar planı Kurulumuzca ve gerekli diğer onama mercilerince onanarak, yürürlüğe girinceye kadar geçecek süre içinde ya-

pılacak uygulamalarda "geçici yapılanma koşulları" geçerlidir.

*Yeni alınan kararlar eskilerine nazaran Ada'yı koruma açısından çok daha olumludur. Yeni yapılaşmaya verilen üst sınırlardan anlaşılacağına göre bunların masif kitleler oluşturması bir miktar önlenebilecektir.

Kıyı parsellerinin tek katlı olması da Ada silüetini koruma açısından çok faydalıdır.

Adadaki çevreye uyumsuz yapıların yüklü bir miktarını oluşturan bahçelerdeki müstemilat binalarının yapılmasına izin vermemek de olumlu bir ilerleme olarak görülmüştür.

IV.2. Heybeliada İçin Gerek Görülen Koruma Önerileri

Adalar ve özellikle araştırma konum olan Heybeliada; İstanbul gibi yoğunluğu çok fazla olan bir kente vapurla 20 dakika uzaklıkta, motorlu araçların olmamasından dolayı trafik gürültüsünden, kış nüfusunun azlığı ve buna bağlı olarak kalorifer bacalarının yok denecek kadar az olmasından dolayı hava kirliliğinden arınmış bir bölgedir. Yeşilliği bol, ada olma özelliğinden etrafı denizle çevrili; çok güzel koyları, burunları, üstü çam ormanlarıyla kaplı manzaraya hakim tepeleri ile İstanbul'a çok yakın fakat şehir kargaşasından uzak; eski köşkleri, manastırları ile tarihine bağlı, olduğu gibi korunması gerekli bir bölgedir.

Adaları sahip oldukları bu bulunmaz özellikleri ile korumak,

insan elinin yapacağı tahriplerden sakınmak için daha fazla geç kalmadan harekete geçilmelidir.

Doğal güzelliklerinin yanısıra daha önceki bölümlerde de anlatıldığı gibi Adalar, çok çeşitli mimarlık üslubunun bir arada uygulandığı ve eski yapıların yoğun olduğu bir bölgedir. Son senelere dek İstanbul'un Yeşilköy, Bakırköy, Göztepe, Erenköy ... gibi çeşitli semtlerinde de bulunan seçmeci üsluplu bu yapılar, hızlı kentleşme sonucu beton yığınlarına dönüşmüşlerdir. Adalarda -özellikle Heybeliada'da- bulunan eski dokuda henüz büyük tahribat yokken bunları bilinçli, planlı bir şekilde korumak gerektiği açıkca bilinen bir gerçektir.

Öncelikle yeni ve çoğu çevreye uyum bilincinden uzak inşa edilmiş bu yapıların nasıl durdurulacağına karar verilmelidir. Yeni yapılaşmayı durdurma işlemi, nüfusun sabit kalmasına da neden olacaktır. Yoğunluğun fazlalaşması ile oluşabilecek altyapı gereksinimlerini, Dr.R.Günay'ın Adalar Sempozyumundaki bildirisinde de belirttiği gibi "alt yapı gereksinimleri sağlansa bile, her ortamın belli bir yoğunluğa uygun olduğu ve bu yoğunluk artarsa ortamın kaybolacağı"⁸⁷ tehlikesini de göz önünde bulundurmalıyız. Yerleşim alanları arasındaki boş alanlarda yeni yapılaşmaya izin verilirse yeşil alanlar azalacaktır. Halbuki bu alanları -yeni yapılarla yoğunluğu arttırmak yerine- planlı olarak yeşillendirerek Ada'yı, tabiat içinde yaşanan güzel bir belde olarak geliştirme yoluna gitmelidir.

Yeni yapılaşmanın yanısıra gecekondü yapımı da önlenmeli, mevcut olanların da yıkılma yolu ile kalkmasına çalışılmalıdır.

Günümüze kadar yapılmış, çevreleri ile uyum sağlamayan yeni yapıların; dış cephelerinde yapılacak bilinçli tadilatlarla, doluluk-boşluk oranları, pencere-kapı boyutları düzenlenmeli, hiç bir şey yapılamıyorsa dış cephelerinin sarmaşık tipi bitkilerle kaplanması sağlanıp bir miktar da olsa göze batmaktan kurtarılmalıdır.

İkinci olarak gündeme getirilmesi gereken sorun Heybeliada ve buna bağlı olarak diğer Adaların turizm merkezi olup olmayacaklarıdır. Son yıllarda hızlandırılan turizme dönük çalışmalar ve ülkemizi -özellikle yabancılar için- çekici kılma çabaları, tarihi değeri yüksek olan Adalar için de bu konunun düşünülmesine yol açmıştır. Heybeliada'da yapılan çalışmalar sonucu gözlemlere dayanılarak burada yaşayanların dışında; Ada'ya havasından ve denizinden faydalanmak için özellikle tatil ve hafta sonunda, günübirlik İstanbul'dan gelenlerin büyük çoğunluğu oluşturduğu belirlenmiştir. Yabancı turistler ise Adadaki manastır ve kiliseleri görmeye gelip, bu suretle Ada'daki görkemli eski konut mimarisinin o zaman farkına varanlardır. Ada'nın doğal güzelliklerinin yanısıra tarihi değerlerini saptayan, görsel nitelikleri yüksek bir haritanın da içinde bulunduğu renkli ve ciddiyetle ele alınmış bir rehber kitap hazırlanmalıdır. İskele meydanında, içinde bu rehber kitapla birlikte yörenin doğal ve ta-

rihsel değerlerinin (kartpostal ve dia paketçikleri halinde) fotoğraflarının, maketikler biçiminde anı eşyalarının satıldığı bir danışma bürosu açılmalıdır.

Heybeliada turizm merkezi olabilir mi? Olamaz; çünkü turizm için en önemli faktör olan ulaşım Ada'ya ancak belli miktarda kişinin taşınabildiği şehir Hatları Vapurları ile yapılabilmektedir. Bu duruma bir çözüm getirilse bile gelecek insan kapasitesini ağırlamak için gerekli olan büyük turistik tesisler Ada'nın eski dokusuna çok ters düşecek; eski huzurlu havanın ve tarihsel doku özelliklerinin kaybolmasına neden olacaktır. Sözkonusu tesisler adanın yerleşim bölgesinin dışında yapılırsa da iskele ile uzaklığı, doğanın zarar görmesi ve yukarıda belirtilen yoğunluk artması ile doğacak zararlar baş gösterecektir. Bu tip tesisler yıllardan beri sessiz, sakin bir yaşam sürmüş Heybeli'de ve diğer 3 büyük Adada değil de, üzerinde eski kültürün ve yapılaşmanın yok denecek kadar az olduğu diğer kk Adalarda olmalıdır.

Heybeliada, Büyükada, Burgaz ve Kınalıada ise Adalar Sempozyumunda da ortak bir dilek gibi sunulan "Açık Hava Müzesi" haline getirilmelidir⁸⁸. İskele meydanı yeniden düzenlenmeli, rıhtımdaki çok katlı yapılar yıkılıp yerlerine tek katlı -kafeterya veya lokanta olarak kullanılacak- çevreye uygun yapılar yapılmalıdır. Ayrıca rıhtımdaki açık kahvelerin ardındaki derme-çatma yapılar düzene sokulmalı; denizden baktığı zaman göze sevimli gelen bir kıyı silueti, üzerlerinden de gerideki çok güzel eski yapılar algılanabilmeli-

dir. Ayrıca iskeleden başlayarak Adanın tarihsel ve görsel vista noktalarını açıklayan pano ve oklar konulmalıdır. Günün belli saatlerinde ise rehber yönetiminde tarihi ve mimari olguları açıklayıcı bilgiler veren turlar düzenlenmelidir. Manzaraya hakim noktalar, verilecek molalar için planlı düzenleme ile dinlenme alanları haline getirilmelidir. Burada özel kıyafetler giymiş denetimli seyyar satıcılar Ada'nın geleneksel yiyecekleri olan midye tava, patates köftesi, dondurma, vb. şeyleri, seyyar çiçekçiler ise Ada'da yetişen Ada yasemini gibi özel çiçekler satmalıdırlar. Böylece "Açık Hava Müzesi" haline getirilen Ada bilinçli dolaşım ve kullanım ile zaman içinde değerinden birşey kaybetmeyecektir.

IV.2.1. Doğal Değerlerin Korunması

Doğal değerler açısından çok zengin olan Heybeliada bu özelliği ile Türk Edebiyatına ve Müziğine bile ilham kaynağı olmuştur. Tepelerinin üstünü doku gibi örten çamları bazen sert yamaçlarla deniz kıyısına kadar inmektedir. Ayrıca zengin türleri ile makileri, meyva ve sebze bahçeleri, kokulu ve renkli süs bitkileri Ada'nın doğasına büyük etki yapan bitki örtüsünü oluşturmaktadır. Bu bitki örtüsü aynen korunmalı, boş arsalar ağaçlandırılmalı, sokaklar yeşillendirilmelidir. Adanın iklim özelliğinden dolayı yetiştirilmesi gerçekleştirilen seçkin bitki türlerinin sergilendiği bir botanik bahçesi düzenlenmelidir. Bahar aylarında ise bir çiçek festivali yapıp, tüm Adalarda yetişen en güzel çiçeklerin seçileceği yarışmalar düzenlenmelidir.

Çok güzel kıyı ve koylara sahip olan Heybeliada'da denizin temiz tutulmasına da özen gösterilmelidir. Kanalizasyon ve çöp sorununa çözüm getirilmelidir.

Piknik yerlerinin temizliği çok sıkı bir şekilde denetlenmeli, yere atılan çöpler için görüldüğünde para cezası kesilmelidir. Çam ormanları içindeki bu piknik yerleri için yangın çok büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Yangına karşı gereken önlemler alınmalı, çeşitli işaret ve panolarla halk yangına karşı uyarılmalıdır. Ayrıca bu bölgelerde önlem olarak su depoları da oluşturulmalıdır.

Doğanın bilinçli korunabilmesi için, Adanın tümünü içeren bir peyzaj düzenleme planı hazırlanmalıdır. Mevcut ağaç tespitleri yapılmalı, ağaçlandırılması gereken alanlarda da hangi mesafede ne tür ağaç dikileceğine karar verilmelidir.

IV.2.2. Mimarlık Mirasının Korunması

Heybeliada'daki Mimarlık Mirasının korunması için, Ada içindeki mevcut yapıların saptama ve belgeleme çalışmaları yapılarak envanter çıkarılmalı, korunmaya değer yapılar belgelenmeli; koruma grupları belirlenmeli, korunacak nitelikleri saptanmalıdır. Heybeliada için yapılan bu tez çalışmasında -saptanan sit sınırları içinde- yukarıda belirtilen tüm çalışmalar yapılmıştır.

Bu yapıların bilinçli bir şekilde korunması, yanlış restorasyonların önlenmesi için bu işleri yürütüp denetleyecek

nitelikte resmi bir kuruluş olacak bir "Teknik Büro" kurulmalıdır. Bu büronun yeri Ada'nın içinde olmalıdır. Bünyesinde teknik ve eğitsel yardım sağlayacak restoratör mimar, inşaat mühendisi, dekoratör, kalfa ve usta bulunmalıdır. Bu büro korunacak yapılarla ilgilenmeli, restorasyon çalışmalarını denetlemeli, restorasyon işinde çalışacak kişileri sağlamalıdır. Ada için gerekli tüm kentsel mobilyalardan, konutların parmaklıklarına dek her ayrıntıyı denetlemeli, öneriler hazırlamalı, halkın yaptırdığı tamirat sırasında usta yokluğu ve teknik bilgisizlikten doğan yanlışlıkları önleyebilmelidir. Sonuçta Ada halkının konutları ile ilgili tüm sorularını cevaplayabilecek bir Koruma ve Restorasyon Teknik Bürosu olarak çalışmalıdır.

IV.2.3. Koruma Çalışmalarında Etkinliği Sağlamak İçin Diğer Öneriler

Doğal ve Mimarlık değerlerinin korunması için Ada halkını bilinçlendirecek; Ada'da sergi, seminer ve gösteriler düzenleyecek olan bir "Heybeliada'yı Koruma Vakfı" kurulması düşünülebilir. Vakfın sağladığı gelir mali sıkıntıda olduklarından dolayı tarihi değerli konutlarını koruyamayanların yapılarını korumada, restore etmede, yeşil alanların düzenlenip, çiçeklendirilmesinde kullanılmalıdır.

Rıhtımdaki lokantaların, balık ve deniz ürünleri ile "Heybeliada Açık Hava Müzesi"ni gezecek kişilere hizmet verecek şekilde düzenlenmesi gerekir. Ayrıca Ada'nın eski lokantalarında pişen özel yemek ve mezelerin devamı da eski Ada gün-

lerini yaşatır nitelikte olmalıdır. Ada'ya özgü yiyecekleri satacak seyyar satıcılar denetlenmeli ve hepsine bir örnek kıyafetler giydirilmelidir.

Çamlımanı yatların tatil günlerinde ve hafta sonlarında demirlemek için seçtikleri bir yerdir. Buranın bir yat limanı haline getirilmesi Ada ve deniz sporlarını sevenler açısından çok yararlıdır.

Adaların doğal güzellikleri, tarihte önemli bir mimariye sahip olmaları açısından Unesco'nun Dünya Miras listesine alınmaları ve bu kuruluş tarafından tüm dünya ülkelerine korunması gerekli bölge olarak tanıtılması da çok yararlı olacaktır⁸⁹.

V.BÖLÜM- SONUÇ

Heybeliada ile ilgili, bir seneyi aşan çalışmalar sonucu; bu bölgede korunmaya değer eski yapı potansiyelinin fazlalığı şaşırtıcı olarak ortaya çıkmıştır.

19.YY sonu 20.YY başında seçmeci üslupla inşa edilmiş bu yapıların bazılarında, devrin İstanbul kagir yapılarının dış cephe bezemelerinin ahşaba uygulandığı görülmektedir. Ahşap daha kolay şekil alması ve malzemenin sıcak görünüşü açısından cepheleri bezeme ile donatmaya çok uygun bir malzeme olmuştur.

Bu devir bazı kişilerin; göstermeci, şahsiyeti olmayan diye yerdığı, bazılarının ise; seçmeci diye nitelendirip devrinin sosyal ve kültürel özelliklerini yansıtan, süslemeye dönük, kavramsal niteliği olan diye algıladıkları bir mimarlıktır.

Heybeliada'da bu devir mimarlığı üzerinde yapılan çalışmalar sonucu Barok, Ampir, Art-Nouveau üslupların cephe mimari süslemelerinde kullanıldığı görülmüştür. Fakat tümüyle Barok veya Ampir diyebileceğimiz yapıya pek rastlanmamıştır. Barok üslup daha çok pencerelerde, konsollarda, kapılarda ve kornitlerin tavan ve duvar süslemelerinde görülmüştür. Ampir üslup ise anıtsal sokak kapılarında tercih edilmiştir. Art-Nouveau özellikle soyut-çizgisel niteliği ile çok beğeni kazanmıştır. Neo-gotik üslup Heybeliada'da pek kullanılmamıştır. Neo-Yunan üslubu ise az miktarda da olsa kullanılmış, alınlıklı pencereler bu üslubun en belirgin özelliği olarak

ortaya çıkmıştır.

18.YY'dan başlayarak Avrupa'dan alınan ilk Mimarlık aktarının bezeme olduğu görülmektedir. Ülkemizde devrin geleneksel yapı anlayışının direnci ile karşılaşan bu biçimler, önemli oranda değişikliğe uğrayarak kullanılmaya başlamıştır. Böylece yalın, Geleneksel Osmanlı Mimarisi süslemeci bir batılı görünüşe bürünmüştür. Planlarında Geleneksel Osmanlı Mimari- si gibi bir birlik ve sınıflandırma oluşmayan bu yapıların dış yüzeyleri ise; yapıları değerlendirmek amacı ile seçilen bir üslup veya üsluplar beraberliğini yansıtmaktadır. Böylece bu devirde planlamadaki basitlik, kolaylık, kullanılabilirlikten çok batıdaki toplumun sosyal ve kültürel statüsüne bağlı olarak görsel bir çevre yaratılmak istenmiştir.

NOTLAR

1. "Heybeliada", s.811.
2. Koçu, "Adalar", s.205.
3. Altınminarelioğlu, "Heybeliada'nın Monografik...", s.1.
4. Üzümeri vd., "Kızıl Takımadaları", s.112.
5. Deniz, "Heybeliada'nın Jeolojisi", s.12.
6. Tanyeri, İstanbul..., s. no.yok.
7. Altınminarelioğlu, op.cit., s.2.
8. Üzümeri vd., loc.cit.
9. Gülen, Heybeliada, s.31.
10. Altınminarelioğlu, op.cit., s.5.
11. Altınay, "Heybeliada...", s.7.
12. Altınminarelioğlu, op.cit., s.6.
13. Tanyeri, op.cit., s. no.yok.
14. Gülen, op.cit., s.33.
15. Deniz, op.cit., s.21.
16. Altınminarelioğlu, op.cit., s.11.
17. Gülen, op.cit., s.73.
18. Altınminarelioğlu, op.cit., s.13.
19. ibid. s.17.
20. Ada halkı ile yapılan konuşmalardan elde edilen bilgi.
21. Ada Muhtarı Süleyman Amasralı'dan edinilen bilgi.
22. Gülen, op.cit., s.57.
23. Erdenen, İstanbul Adaları, s.53.
24. Darkot, "İstanbul", s.1141.
25. Büyükkada'daki Adalar Kaymakamlığında bulunan Nüfus Dai-
26. sinin "Genel Nüfus İstatistiklerinden" alınmıştır.
26. Akpınar, "Adaların Tarihi...", s.2.
27. Gülen, op.cit., s.163.
28. Erdenen, op.cit., s.52.
29. Akpınar, op.cit., s.8.
30. Erdenen, loc.cit.
31. Gülen, op.cit., s.164.
32. Erdenen, loc.cit.
33. ibid. s.53.

34. Kömürcüyan, İstanbul Tarihi..., s.305.
35. "Evliya elebi'nin burada  bı-hayat gibi dediği su, Aya Nikita veya Aya Effemia ayazmasıdır" diye aktaran Gülen, op.cit., s.63.
36. Gülen, op.cit., s.167-168.
37. ibid., s.170-171.
38. Kou, op.cit., s.207.
39. Gülen, op.cit., s.189.
40. Ada halkı ile yapılan konuşmalardan elde edilen bilgi.
41. Altınminarelioğlu, op.cit., s.23.
42. Cuinet, La Turquie D'Asia, s.677.
43. Erdenen, op.cit., s.31.
49. ibid.
45. Cuinet, op.cit., s.679.
46. Erdenen, loc.cit.
47. Gülen, op.cit., s.35.
48. ibid.
49. Meksis, Heybeli..., s.25.
50. Gülen, op.cit., s.25-27.
51. Meksis, op.cit., s.26.
52. Gülen, op.cit., s.211.
53. Akpınar, op.cit., s.35.
54. Altınminarelioğlu, op.cit., s.27.
55. Gülen, op.cit., s.211.
53. Akpınar, op.cit., s.35.
54. Altınminarelioğlu, op.cit., s.27.
55. Gülen, op.cit., s.212.
56. Schlumberger, Prens..., s.65.
57. Cuinet, op.cit., s.680.
58. Mamboury, Les Isles..., s.65.
59. K m rc yan, loc.cit.
60. Mamboury, op.cit., s.89.
61. Gülen, op.cit., s.216.
62. Akpınar, op.cit., s.40.
63. Gülen, op.cit., s.217.
64. ibid., s.218.
65. ibid., s.51.

66. Altınminarelioğlu, op.cit., s.56.
67. Dağ Tepesi Sokağı sakinlerinden biri olan Nejat Gülen ve ailesi ile yapılan görüşmeden.
68. Ciner, Son Osmanlı..., s.17.
69. Ciner, op.cit., s.72-73.
70. Ada halkı ile yapılan konuşmalardan elde edilen bilgi.
71. Sönmez, Eskişehir'de..., s.83.
72. ibid., s.84.
73. Burada anlatılan manastır; Hristos/Transfigürasyon Manastır ve Kilisesidir.
74. Adı geçen manastır; Terk-i Dünya Manastır/Arsenius Manastır olmalıdır.
75. Rum Yetimhanesi diye bahsedilen bu bina Panayia Kamaryotisa Manastırırır.
76. Adı geçen kilise, Bizanslılardan kalma en eski kilise diye bilinen Meryem Ana/Panayia Kilisesidir.
77. Elen Papaz Okulu diye bir okul yoktur, bu okulun gerçek adı Ruhban Okulu veya Papaz Mektebi'dir.
78. Bu ayazma Bahriye Okulu sınırları içindeki Ayia Effemia Ayazmasıdır.
79. GEEAYK'nun 10.12.1976 tarih ve 9580 sayılı kararı.
80. GEEAYK'nun 10.12.1976 tarih ve 9580 sayılı kararı.
81. GEEAYK'nun 10.6.1977 tarih ve 9871 sayılı kararı.
82. GEEAYK'nun 10.6.1977 tarih ve 9871 sayılı kararı.
83. GEEAYK'nun 10.6.1977 tarih ve 9871 sayılı kararı.
84. GEEAYK'nun 10.12.1976 tarih ve 9580 sayılı kararı.
85. GEEAYK'nun 10.12.1976 tarih ve 9580 sayılı kararı.
86. GEEAYK'nun 14.7.1979 tarih ve 11285 sayılı kararı.
87. Günay, "Adaların Türk...", s.9.
88. ibid.
89. Bayer, "Adaların Peyzaj...", s.15.

KAYNAKLAR

- Akpınar, Semiha, "Adaların Tarihi ve Arkeolojisi", Adaların Türk Turizmindeki ve Edebiyatındaki Yeri ve Önemi Semineri, 3 Mayıs 1984-Atatürk Kültür Merkezi, (Çoğaltma), İstanbul, Burgazada Lioness Kulübü Derneği, 1984, s.1-58.
- Altınay, Saadet, "Heybeliada Ahşap Evleri", Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul, İÜ.Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, 1978.
- Altınminarelioğlu, Neşe Can, "Heybeliada'nın Monografik Durumu", Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul, İÜ.Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü, 1962.
- Bayer, Muhsin Zekai, "Adaların Peyzaj Bütünlüğü ve Turistik Gelişme Önerileri", Adaların Türk Turizmindeki ve Edebiyatındaki Yeri ve Önemi Semineri, 3 Mayıs 1984-Atatürk Kültür Merkezi, (Çoğaltma), İstanbul, Burgazada Lioness Kulübü Derneği, 1984, s.1-20.
- Ciner, Semra, Osmanlı Dönemi İstanbul Ahşap Konutlarında Cephe Bezemeleri, İstanbul, İTÜ. Mimarlık Fakültesi, 1982.
- Cuinet, Vital, La Turquie D'Asia, Tome IV, Paris, Yayımcı yok, 1894.
- Deniz, Zeki, "Heybeliada'nın Jeolojisi", Yayınlanmamış Lisans Tezi, İstanbul, İÜ.Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü, 1939.

- Darkot, Besim, "İstanbul", İslam Ansiklopedisi, Cilt 6, 1950, s.1136-1141.
- Erdenen, Orhan, İstanbul Adaları, İstanbul, Kendi Yayını, 1962.
- Gülen, Nejat, Heybeliada, 2.Baskı, İstanbul, Tekin Yayınevi, 1985.
- Günay, Reha, "Adaların Türk Turizmindeki ve Edebiyatındaki Yeri ve Önemi Semineri", Adaların Türk Turizmindeki ve Edebiyatındaki Yeri ve Önemi Semineri, 3 Mayıs 1984-Atatürk Kültür Merkezi, (Çoğaltma), İstanbul, Burgazada Lioness Kulübü Derneği, 1984, s.1-12.
- "Heybeliada", Meydan Larousse, Cilt V, 1971, s.810.
- Koçu, Reşat Ekem, "Adalar", İstanbul Ansiklopedisi, Cilt I, İstanbul, 1963, s.205-209.
- Kömürcüyan, Eremya Çelebi, İstanbul Tarihi-XVII.Asırda İstanbul, Çeviren ve notlandıran: Hrand D.Andreasyon, İÜ. Edebiyat Fakültesi Yayınları No:506, İstanbul, 1952.
- Mamboury, Ernest, Les Iles des Princes, Ankara Cumhurbaşkanlığı Konseyi Genel Basım Bürosu, Ankara, 1943.
- Meksis, Apostol, Heybeli Teoloji Mektebi, Cilt III, İstanbul, Kendi Yayını, 1957.
- Schulumberger, Gustave, Prens adaları, Çeviren: Naci Yüngül, Eminönü Halk Evi Dil, Tarih ve Edebiyat Şubesi Neşriyatı No:III, İstanbul, 1937.

Sönmez, Neslihan, Eskişehir'de Odunpazarı Tarihi Yerleşiminin Fiziksel Gelişimi ve Geleneksel Konut Dokusunda Diz-
gesel Çözümler, İstanbul, İTÜ.Sosyal Bilimler
Enstitüsü, 1984.

Tanyeri, Sevgi, "İstanbul Adaları" (Turizm ve Rekreasyon
Planlaması Hazırlık Çalışması), İstanbul.

Üzümeri, M. Ekrem, "Heybeliada", Türkiye Ansiklopedisi, Cilt
III, 1956, s.112.

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı,Soyadı Ş.Zeynep BAŞAR

Doğum Yeri ve Yılı İstanbul, 27 Şubat 1957

İlk Öğrenim İstanbul, Bahariye İlkokulu 1963-1968.

Orta Öğrenim İstanbul, Üsküdar Amerikan Kız Lisesi 1968-1976.

Yüksek Öğrenim YÜ.Kadıköy Mimarlık-Mühendislik Akademisi 1976-1982.

Öğrenim Sonrası . Büro çalışması 1982.

- . MÜ.Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü Araştırma Görevlisi 1984-